

Lördagen den 25 April.

kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 17 och 18 i denna månad.

§ 2.

Företogs val af dels tjugufyra valmän för att utse Riksdagens fullmäktige i Riksbanken och Riksgäldskontoret jemte deras suppleanter, dels ock sex suppleanter för desse valmän, och befunnos, efter valförrättningarnes slut, hafva blifvit utsedde till

Valmän:

Herr	<i>Åke Andersson</i>	med	140	röster,	
„	<i>C. I. Bengtsson</i>	„	140	„	
„	<i>Gustaf Jonsson</i>	„	140	„	
„	<i>A. Andersson i Nyckelby</i>	„	103	„	
„	<i>P. C. Andersson</i>	„	103	„	
„	<i>C. W. Berglind</i>	„	103	„	
„	<i>J. E. Billström</i>	„	103	„	
„	<i>M. Ekström</i>	„	103	„	
„	<i>Gunnar Eriksson</i>	„	103	„	
„	<i>C. E. Ersson</i>	„	103	„	
„	<i>L. J. Fahlander</i>	„	103	„	
„	<i>J. F. Fredricson</i>	„	103	„	
„	<i>P. O. Hörnfeldt</i>	„	103	„	
„	<i>Samuel Johnson</i>	„	103	„	
„	<i>C. A. Jönsson</i>	„	103	„	
„	<i>E. Key</i>	„	103	„	
„	<i>Hans Larsson</i>	„	103	„	
„	<i>Johannes Larsson</i>	„	103	„	
„	<i>Nils Nilsson i Asarum</i>	„	103	„	
„	<i>O. B. Olsson</i>	„	103	„	
„	<i>Erik Olsson</i>	„	103	„	
„	<i>Pehr Pehrsson</i>	„	103	„	
„	<i>Anders Persson</i>	„	103	„	och
„	<i>O. P. Rylander</i>	„	103	„	„

Suppleanter:

Herr <i>J. Fahlén</i>	med	75	röster,
„ <i>J. N. Biesert</i>	„	75	„
„ <i>J. M. Wikström</i>	„	72	„
„ <i>A. Bäckström</i>	„	72	„
„ <i>C. Magni</i>	„	72	„ och
„ <i>Nils Nilsson i Stäfvie</i>	„	72	„

Nu angifna ordning mellan suppleanterne bestämdes genom lottningar mellan de ledamöter, som erhållit lika antal röster.

§ 3.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda:

Stats-Utskottets memorial N:ris 72—75 och utlåtanden N:ris 76 och 77; äfvensom

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 1.

§ 4.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 a, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

Denna föredragning började med *35:te punkten*, vid hvilken

Herr Ivar Månsson anförde: På grund deraf att Kongl. Maj:t under den 17 nästlidne Mars utfärdat författning i detta ämne, anser jag för min del, att Riksdagen icke bör afåta en skrifvelse sådan som den i nu föredragna punkt föreslagits, utan yrkar jag fördenskull afslag å Utskottets framställning i denna del af betänkandet.

Vidare yttrades ej. Herr Talmannen gaf propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan som ock, enligt Herr Ivar Månssons yrkande, på afslag å samma hemställan; och biföll Kammaren Utskottets förslag.

36:te—38:de punkterna.

Biföllos.

Rörande *39:de punkten* yttrade:

Herr Törneblad h: Det är ganska naturligt, att ingen kan klandra Stats-Utskottet, derföre att det söker iakttaga nödig försigtighet och sparsamhet med statens medel, i synnerhet då frågan rör en enskild motion, väckt till förmån för ett offentligt verk utan att Kongl. Maj:t gjort framställning i ämnet; men i den sak, som nu är före, torde det dock till-

låtas mig att yrka på Kammarens bifall till den ifrågavarande motionen. Dels är det nemligen här icke fråga om fastställande af någon ny princip, utan blott om förhöjning af ett redan gifvet anslag, dels är beloppet obetydligt och, såsom jag tror, skälen för detsammas beviljande ganska talande och lätt insedda utan någon vidlyftigare utredning. Dessa skäl äro följande: Det är alldeles klart, att ett anslag, som blifvit beviljadt för omkring 20 år sedan, till tryckningskostnader för Vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademien, skall under nuvarande förhållanden vara i och för sig för ändamålet otillräckligt, eftersom priset på materialier sedan dess stigit betydligt. Dertill kommer den omständigheten, att förut af akademien utgafs endast en serie skrifter, hvaremot nu utgifvas tre serier, nemligen akademiens handlingar, dess månadsskrift och antiqvarisk tidskrift, hvartill böra läggas det af motionären omnämnda planschverket samt ett arbete öfver svenska minnespenningar. Det torde då vara klart, att ett anslag på 1,000 R:dr icke kan räcka till tryckningskostnaderna för dessa skrifter. Också har akademien under den 5 November förra året — i betänkandet står genom miss-skrifning September -- hos Kongl. Maj:t anhållit om proposition på berörda anslags höjande från 1 till 2,000 R:dr, och akademien anförde dervid såsom skäl, att en ny del af akademiens handlingar icke kunde läggas under pressen af brist på tillgångar, ehuru manuskript finnes. Jag vet, att detta förhållande numera så förändrat sig, att icke blott en del utan två delar ligga färdiga i manuskript utan att kunna af brist på medel bringas till trycket, och det är sannolikt, att utgifvandet af både månadsskriften och den antiqvariska tidskriften måste afbrytas af nämnda anledning. Vi känna alla, att den antiqvariska forskningen i vårt land för närvarande befinner sig på en ganska hög ståndpunkt, och resultatet af dessa forskningar sprides just genom nämnda tidskrifter, och då vore det särdeles beklagligt om denna verksamhet skulle förlamas eller afbrytas på något sätt. Nu kan visserligen någon säga, att akademien genom försäljningen af sina skrifter skulle kunna förskaffa sig erforderliga medel; men detta är icke förhållandet, ty, såsom motionären upplyst, måste priset på dessa skrifter sättas lågt, för att åt dem bereda spridning, och derjemte måste en del exemplar gratis utdelas såsom gengäfvor till samfund eller personer, med hvilka akademien står i literär förbindelse. Är nu detta förhållandet, så är det gifvet, att redan i och för sig alla skäl tala för att ett större anslag beviljas, men nu tillkommer en särskild omständighet, som bör tagas i betraktande, nemligen att under detta år en arkeologisk kongress kommer att sammanträda i hufvudstaden. Skulle nu samtidigt med denna kongress, då arkeologernes blickar äro riktade på de svenska förhållandena, den underrättelse sprida sig, att svenska Vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademien icke kunnat, af brist på medel, fortsätta med utgifvandet af redan påbörjade och såsom förtjenstfulla erkända tidskrifter, så tror jag icke, att de främmande kongressledamöterna skulle få något synnerligt högt begrepp om den svenska representationens ifver och intresse för den antiqvariska forskningen inom landet. Jag är emellertid öfvertygad, att Kammarens ledamöter äro lifvade af sådant intresse, hvarföre jag, med afseende på de för handen varande förhållandena och de viktiga skäl som förefinnas för beviljande af den anslagsförhöjning, som föreslagits uti

Friherre af Ugglas' motion, yrkar, att Kammaren måtte till densamma lemna bifall.

Grefve Posse: Jag erkänner villigt, att jag delar den uppfattning, den siste talaren här uttalat i afseende på detta anslag. Jag har också i Stats-Utskottet yttrat mig i samma syfte, som han nyss gjort här i Kamnaren, men då man inom afdelningen fäste min uppmärksamhet på att den af motionären föreslagna förhöjningen blifvit hos Kongl. Maj:t begärd, utan att Kongl. Maj:t deraf funnit sig föranlåten derom göra någon framställning till Riskdagen, så låg den slutsatsen mycket nära till hands, att Kongl. Maj:t ansett förhöjningen öfverflödig eller ock egde andra medel att för det afsedda ändamålet använda. På grund af denna uppfattning, och endast på grund deraf, var det som Stats-Utskottet tillstyrkte Riskdagen att icke bifalla motionen. Förhåller det sig emellertid nu, så som den föregående talaren sagt, att inga medel finnas, så får man väl antaga, att det är någon giltig anledning som vållat att Kongl. Maj:t icke af Riskdagen begärt anslaget höjande. För den händelse Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet nu behagar upplysa att penningar för ändamålet saknas, tror jag att frågan kommit i en förändrad ställning. Då vi alla gerna erkänna att det afsedda ändamålet bör befrämjas, så har jag för min del alldeles icke något emot om Kammaren bifaller motionen.

Herr Hedin: Jag ber, till att börja med, att få till alla delar instämma med den förste ärade talaren; alla de af honom anförda omständigheterna äro mig väl bekanta. Vidare ber jag att få erinra, att de skäl, som finnas i Stats-Utskottets utlåtande anförda för afslag å motionen, och med hvilka, efter hvad vi hört af Stats-Utskottets ordförande, hans förord för motionen blifvit i Utskottet bemött, måhända torde bero på en något hastig slutsats af utskotts-afdelningen. Det heter nemligen i Stats-Utskottets utlåtande: "Enligt hvad uti motionen jemväl blifvit upplyst, har akademien uti underdånig skrifvelse af den 5 sistlidne September hemställt, bland annat, om berörda anslags höjande till det af motionären föreslagna belopp, eller från 1,000 till 2,000 kronor. Då sålunda denna fråga utgjort föremål för nådig pröfning, men icke föranledt till någon framställning från Kongl. Maj:ts sida" etc. Jag vet icke om Stats-Utskottet eller afdelningen förvissat sig om, att så varit förhållandet, men det torde näppeligen vara alldeles sjelfklart, att frågan verkligen varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning. Mig förefaller det alldeles otroligt att Kongl. Maj:t under för handen varande förhållanden skulle kunna afslå en sådan framställning; sannolikare är, att akademiens framställning ej varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning. Vid sådant förhållande skulle det förnämsta skäl, hvarpå Utskottet grundat sitt afstyrkande, hafva förfallit.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Den af Friherre af Ugglas väckta motionen, att Riskdagen måtte förhöja det för Vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademien till trycknings-

tryckningskostnader nu utgående anslaget från 1,000 till 2,000 kronor, har af Stats-Utskottet, "enär denna fråga utgjort föremål för nådig pröfning", men icke föranledt till någon framställning, blifvit afstyrkt.

Motionären har såsom skäl för sitt förslag anført, att "för att bekosta tryckningen af dessa arbeten (akademiens handlingar, dess Antiquariska Tidskrift, Månadsbladet, Planschverket öfver fornsaker i statens Historiska museum samt arbetet öfver svenska minnespenningar) med dertill hörande planscher och träsnitt, lemna tryckningsanslaget, i förening med extra anslaget till planschverk, icke tillräckliga medel"; och det heter vidare i slutet af motionen: "Följden häraf har blifvit, att tryckningen af än det ena, än det andra af ofvan nämnda arbeten måst tidtals inställas".

Jag vill med anledning häraf upplysa derom, att jag, på grund af troligtvis mera giltiga uppgifter än dem, som här blifvit anförda, haft skäl att vid föredragningen af Vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademiens begäran i denna punkt icke tillstyrka nådigt bifall till densamma. Jag har i detta fall, liksom i hvarje dylikt, ansett för min skyldighet att så noga, som det varit mig möjligt, undersöka, huruvida den gjorda begäran varit fullkomligt befogad eller icke. För att göra detta blef det nödvändigt att taga kännedom om Kammarrättens granskning af akademiens räkenskaper. Jag skall nu i korthet redogöra för resultatet af denna undersökning, som jag ansett icke behöfva gå längre tillbaka än till och med år 1870. Huruvidant tillståndet i den ifrågavarande kassan före nämnda år varit, torde vara af mindre vikt för Kammaren, liksom för mig, att veta. Alltnog, år 1870 fanns på tryckningskostnaderna en behållning från år 1869 af 1,359 R:dr. Årsanslaget var 1,000 R:dr, och härtill kan läggas någon inkomst utaf försäljningen af akademiens skrifter. Akademien torde således under år 1869 icke varit förhindrad att trycka sina skrifter. Behållningen till år 1871 var 1,415 R:dr. Årsanslaget af 1,000 R:dr tillkom som vanligt samt försäljningsmedel för akademien. Akademien var således ej under år 1870 i någon förlägenhet för tryckningskostnader. Behållningen till år 1872 utgjorde 2,938 R:dr, hvartill kom utom årsanslaget något för försålda skrifter. Akademien var således ej heller under år 1871 i behof af förhöjning i anslaget. Behållningen till år 1873 nedgick till 399 R:dr, således den minsta behållningen under alla fyra åren. En behållning fanns likväl, hvaraf synes att akademien ej heller under år 1872 varit blottställd till följd af utgifter för tryckning, hvilka utgifter under samma år uppgingo till 3,939 R:dr. Akademien fruktade måhända emellertid i anledning af denna stora minskning i behållningen att, om det komme att fortgå på samma sätt, anslaget utan någon förhöjning skulle blifva otillräckligt. Granskar man dock närmare den sist nämnda betydande utgiftssumman och efterser, hvarföre behållningen för sistnämnda år sjunkit så djupt ned, så finner man, bland annat, upptagna 514 R:dr för tryckning och häftning af katalogen, hvilken utgiftspost väl rätteligen bort balanseras, såsom antagligen inom år ersatt genom försäljning. Läger man nu till 1873 års behållning, 399 R:dr, årsanslaget 1,000 R:dr samt inkomsten af försålda kataloger, som väl ej understiger utgifterna för desamma, så tror

jag att samma förhållande skall visa sig hafva egt rum för år 1873, som under de tre föregående åren, att nemligen tryckningsanslaget varit fullkomligt tillräckligt i förhållande till de egentliga utgifterna för tryckningen. Vid genomgående af akademieus räkenskaper har det dessutom befunnits, att af det ifrågavarande anslaget utgifter blifvit bestridda, hvilka, såsom arvoden åt författare af originalhandlingar och för ett och annat dylikt ändamål, jag lemnar derhän, huruvida de rätteligen af samma anslag hade bort bekostas.

Det har varit mig smärtsamt att anföra detta, men jag har måst göra det, icke så mycket på grund af hvad som här i denna Kammare rörande sjelfva saken blifvit yttradt, som icke snarare därför, att det blifvit mig berättadt, att vid detta ärendes behandling i Första Kammaren det blifvit sagdt, att Kongl. Maj:t antingen *icke* pröfvat denna sak eller ock pröfningen skett med mindre omsorgsfullhet. Mine Herrar! tillåten mig säga, att sådant innebär en förnärmelse, som jag icke tror mig hafva förtjenat. Jag har trott det vara min pligt, att vid *hvarje* tillfälle, då ett anslag på min föredragning skulle begäras af Riksdagen, så grundligt som möjligt hafva satt mig in i de vidkommande förhållandena för att kunna inför Kongl. Maj:t föreslå den erforderliga summan; och jag har likaså ansett min ställning till Riksdagen kräfva, att jag icke utsatte mig för tillvitelsen att slarfvigt hafva sett efter, huruvida ett begärdt anslag vore nödigt eller ej.

Härmed torde den framkastade frågan, huruvida ärendet varit för Kongl. Maj:t föredraget samt huruvida det blifvit tillbörligen granskadt, få anses besvarad. För mig skulle det hafva varit kärt att icke hafva behöft begära ordet, då jag af allt hjerta önskar att akademien måtte komma i sådana omständigheter, att hon kunde utsträcka sin verksamhet så vidt som möjligt; men *det* är en sak, och *detta* en annan, och jag hoppas att Kammaren skall derpå fästa tillbörligt afseende.

Herr Törneblad: Herr Talman, mine Herrar! Jag är i tillfälle att kunna något komplettera Herr departementschefens upplysningar i denna sak. Jag har redan fäst Kammarrens uppmärksamhet derpå, att akademien under äldre tider utgifvit endast en skrift, men att den numera utgifver tre serier af skrifter. De upplysningar, som här lemnats, afsågo först åren 1859, 1870 och 1871 och träffa således icke min argumentation, då en skrift, nemligen månadsskriften, började utgifvas först under år 1872. Vid sistnämnda års slut hade också akademieus behållning nedgått högst betydligt, och under år 1873 nedgick den ytterligare så — hvilket icke ännu kan vara officiellt känt, men hvarom jag har en promemoria från en af akademieus tjenstemän — att den öfvergick till en brist af 2,001 R:dr 87 öre, oaktadt akademien då erhöi ett tillfälligt anslag, hvilket uppkom på det sätt, att, sedan Bibliotekarien Klemming afgått såsom tillförordnad amanuens, hans arvode blef fördeladt på akademieus biblioteks- och tryckerianslag. Oaktadt sålunda denna tillfälliga inkomst tillkom akademien, nedgick anslaget så betydligt, att det visar den nu omförmälda bristen till år 1874. Jag tror icke, att jag begår något misstag, då jag påstår, att Första Kammaren redan utan votering bifallit motionen i ämnet; och om jag icke blifvit

oriktigt underrättad, har en af Regeringens ledamöter förklarat i Första Kammaren, att Regeringen icke skulle hafva någonting emot detta anslags beviljande. Jag tror således, att under dessa förhållanden, och då just nu tidpunkten är sådan, att ett afbrott i akademiens verksamhet skulle vara högst ledsamt, särskildt med afseende på utlandets tankar om vår antiqvariska forskning, jag med trygghet kan lita på Kammarens deltagande, då jag nu fortsätter mitt yrkande om bifall till den af Friherre af Ugglas i ämnet afgifna motionen.

Herr Carl Ifvarsson: Då ingen af Utskottets ledamöter på den afdelning, som behandlat frågan, tagit till ordet, så ber jag att deri få yttra några ord, oaktadt jag naturligtvis icke kunnat sätta mig in i ämnet så väl som de varit i tillfälle att göra. Jag gör det icke derföre, att anslaget skulle vara af någon stor betydighet, eller att Regeringen icke skulle vilja mottaga detsamma, i händelse det af Riksdagen beviljades, utan derföre att det förefaller mig, som om det vore någonting småaktigt i hela framställningen om anslagets beviljande, då Regeringen, efter hvad vi nu hört, redan pröfvat frågan och icke funnit ökande af det för ifrågavarande ändamål till akademien nu utgående anslag behöfligt. Det har dessutom förefallit mig eget, att en man i motionärens ställning väckt fråga om ett så ringa anslags beviljande, ty en man med sådan samhällsställning sysselsätter sig vanligen med stora frågor. Jag vet verkligen icke, hvarifrån han hemtat anledning till sin framställning; men jag tror icke, att vi böra klandra Regeringen både i tid och otid, för det den icke vill föreslå anslags beviljande, der sådana icke anses af Regeringen behöfliga. Det är med anledning af denna omständighet, som jag för min del yrkar bifall till Utskottets förslag, och icke derföre att jag anser ifrågavarande anslag så ringa, att det i och för sig icke eger någon betydelse.

Herr Danielsson: Då jag hört min ärade granne här tvänne särskilda gånger uppmåna Kammarens alla ledamöter att instämma i hans rörande denna punkt uttalade åsigt, så kunde jag icke uraktlåta att begära ordet. Emellertid då, såsom af Utskottets utlåtande synes, Kongl. Maj:t torde vara i tillfälle att af tillgängliga medel anvisa hvad som för bestridande af akademiens tryckningskostnad erfordras, samt någon fara i följd af ett bifall till denna hemställan sålunda icke kan ifrågakomma, så skulle det, med fästadt afseende jemväl på hvad Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet i frågan yttrat, förefalla mig högst underligt, om detta obehöfliga anslag mot Utskottets tillstyrkan af Kam-maren beviljades. Vi hafva vid många tillfällen prutat på anslag, som blifvit af Kongl. Maj:t begärda; och jag tror således icke, att vi nu böra bevilja ett sådant, hvilket är hvarken af Kongl. Maj:t äskadt eller behöfligt.

För min del yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Med anledning af det yttrande, som nyss föll af en Kammarens ledamot här bakom mig, vill jag en-

dast säga, att jag beklagar, det jag icke satts i tillfälle att se de handlingar, hvilka tyckas hafva varit för honom tillgängliga, hvarigenom måhända ett annat beslut möjligen kunnat i frågan fattas. Jag har vid frågans bedömande måst hålla mig till de handlingar, som till Kongl. Maj:t inkommit, samt de officiella uppgifter, jag i öfrigt varit i tillfälle att skaffa.

Hvad angår samme talares yttrande derom, att en Regeringens ledamot skulle hafva i Första Kammaren förklaradt, det Regeringen icke vore emot ifrågavarande anslags gifvande åt Vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademien, instämmer jag i detta förklarande på det varmaste.

Såsom jag förut nämnt, skulle det hafva varit mig kärt, om jag sluppit taga till ordet i denna fråga, enär jag på det högsta önskar, att akademien blefve försatt i sådana omständigheter, att den kunde utvidga sin verksamhet. Detta är dock en sak för sig; den, hvarom jag yttrat mig, är en annan, och jag förmodar, att Kammaren funnit detta.

Herr Törneblad: Jag vill blott säga, att jag icke uttalat något klander i afseende på Regeringens beslut i frågan, utan endast yrkat bifall till motionärens förslag, hvilket yrkande jag vidblifver. De omständigheter, som förelegat till Regeringens pröfning, har jag icke yttrat mig om; jag håller mig till dem, som jag här meddelat.

Herr Hedin: Här har tvänne gånger blifvit upprepadt, att denna fråga redan varit föremål för Regeringens pröfning, men att Regeringen icke funnit anslaget nödigt. Vi hafva sålunda nu hört, att Kongl. Maj:t haft frågan i öfvervägande, men för att på samma gång kunna afgöra, om anslaget är nödigt eller icke, erfordras andra upplysningar än dem, Herr departementschefen här lemnat om akademiens ekonomiska ställning under några föregående år, nemligen upplysning om hurudan ställningen i afseende på akademiens tillgångar nu är eller kan antagas blifva nästa år. Härom har den förste talaren lemnat fullt detaljerade och tillförlitliga uppgifter.

Hvad åter angår det af Stats-Utskottet såsom skäl för dess afstyrkande anförda skäl, att till Kongl. Maj:ts disposition funnes andra medel, af hvilka Kongl. Maj:t kunde anvisa hvad som för ifrågavarande ändamål erfordrades, så får jag säga, att detta skäl förefaller mig svagt, helst Riksdagen i öfrigt strängt håller på sin rättighet att sjelf pröfva, huruvida ett anslag är behöfligt eller icke, samt att, der ett sådant finnes behöfligt, bevilja det.

Efter denna öfverläggning, som nu var slutad, framställde Herr Talmannen, i enlighet med de meningar, som förekommit, propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på yrkandet att, med afslag å berörda hemställan, det förslag måtte antagas, som blifvit framställt i Friherre G. af Ugglas' motion, N:o 26. Den förra af dessa propositioner fann Herr Talmannen vara med öfvervägande ja besvarad; men då votering begärdes, blef af sådan anledning en omröstningsproposition af följande lydelse nu uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 39:de punkten af dess utlåtande N:o 20 a,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag & Utskottets hemställan, bifallit det förslag, som blifvit framställt i den af Friherre G. af Ugglas inom Första Kammaren under N:o 26 afgifna motion.

Voteringen försiggick i vanlig ordning och visade vid röstsedlarnes sammanräkning 123 ja mot 40 nej; i följd hvaraf Utskottets hemställan bifallits.

40:de—49:de punkterna.

Biföllos.

50:de punkten.

Litt. a.

Momentet biföllos.

Beträffande Utskottets hemställan under *litt. b* anförde:

Herr Törneblad: Utskottets förslag i nu föredragna momentet har jag icke skäl att motsätta mig; jag anser det tvertom vara ganska välbetänkt, men jag vill dock dervid göra några framställningar och erinringar af mera allmän betydelse. Det är en gammal sats, som säger: att för mycket och för litet skadar allt; och om vi än måhända förut haft *för litet* undervisningsstatistik, fruktar jag, att vi nu äro på god väg att få *för mycket*. Statistikens nytta är stor och obestriddig; och särskildt stå vi i stor förbindelse hos dem, som under de sista decennierna med ifver och intresse verkat för statistiska uppgifters hopsamlande och ordnande, men här finnes likväl en fara, som ligger nära till hands, nemligen den minutlösa vidlyftigheten. Denna medför ej blott åtskilliga olägenheter, såsom tungt arbete och mångskrifveri, hvilket man annars gerna vill undvika, utan kan äfven lätt framkalla mindre tillförlitliga uppgifter, och jag vill i det sista afseendet endast erinra om beskaffenheten af de uppgifter, som inom kommunerna insamlas för hushållnings-sällskapens räkning. Jag är fullt säker, att anledning till samma farhåga, nemligen angående vidlyftigheten förefinnes äfven här. Vi hafva nyss fått utdelad en "Plan för elementarläroverkens årsredogörelser", hvilken gifver anledning till åtskilliga anmärkningar. Då min mening icke är att framställa något yrkande, vill jag icke heller trötta Kammaren med att an-

föra desamma, utan blott nämna, att planen, utom det att han är för vidlyftig, äfven har den olägenheten med sig, att, då årsredogörelsens tryckning skall bekostas af den kassa, som bildas hufvudsakligast af de terminsafgifter, från hvilka inga lärjungar, icke ens de medellösa äro befriade, denna kassas utgifter komma att betydligt stiga. Redan nu har denna kassa, oaktadt afgifterna tidtals blifvit höjda, svårt att bära de utgifter, som deraf skola utgå, såsom kostnaderna för ved, lyshållning med mera; och skulle nu kostnaden för tryckningen af vidlyftiga årsredogörelser med åtskilliga tabeller äfven falla på den, så är det fara värdt, att terminsafgifterna, hvilka förut icke äro obetydliga, stiga till ett ännu större belopp. I öfrigt är att anmärka, att planen är uppgjord på det sätt, att den afser hvarken nu gällande skollag, eller den som väntas; och då vi snart hafva att vänta en fullständig stadga om vårt undervisningsväsendes ordnande, så är det temligen gifvet, att, vid uppgörandet af nu utdelade plan, hänsyn hade bort tagas till framtiden. Vål må medgifvas, att detta icke kunnat ske, då lagen ej ännu är fastställd, men med afseende härpå hade det ju varit lätt att uppskjuta med planens affattande och utsändande. Jag skall i öfrigt nämna en anmärkning, som torde vara tillräcklig att något motivera mitt omdöme, att det finnes skäl för tvifvelsmål om lämpligheten af denna årsredogörelse. På sidan 22 står nemligen upptagen en tabell angående de lärjungar, som deltagit i undervisningen i Grekiska, samt tillika i Engelska och Hebreiska språken eller i ettdera af dessa m. m. Tabellen omfattar klasserna 4--7:2; men då Hebreiska och Engelska icke läsas förr än i sjunde klassen, af dem, som studera Grekiska, är tabellen derutinnan oriktig, hvartill kommer, att Engelska och Hebreiska hädanefter icke skola alls ingå i undervisningen för dem, som läsa Grekiska. Tilläggas kan, att i en särskild tabell angående lärjungeantalets rörlighet, uppgjord för höstterminen, är upptagen en särskild kolumn för dem, som flyttats vid terminens slut och enligt gällande lag torde någon flyttning då icke ega rum. Jag har äfven kännedom om två statistiska planer för folkskoleväsendet, af hvilka den ena är med varsamhet och sakkännedom uppgjord af en komité och den andra af samma extra ordinarie tjänsteman inom Ekle-siastik-departementet, som uppgjort planen till årsredogörelserna. Jag vill i afseende härpå dessutom nämna, att, om den nya planen för kommunalstatistiken synes tung, det likväl är ett intet mot denna plan; och jag beklagar skolråden, om de skola meddela alla de ifrågasatta uppgifterna. Dessa statistiska planer äro nu utskickade till Domkapitlens ut-låtande; och, då jag icke tror, att förhållandet är sådant med planen till elementarläroverkens årsredogörelser, så tillåter jag mig värdsamt fram-ställa en önskan, att denna måtte remitteras till vederbörliga myndig-heters yttrande, på det att de i närmaste hand förvaltande myndigheterna måtte få tillfälle att göra sin sakkunskap, hvilken något skiljer sig från den statistiska sakkunskapen, gällande. Jag tror att just dessa i första hand förvaltande myndigheter böra få mera att säga i dessa fall; och jag är sjelf fullt öfvertygad, och tror äfven att i Kammaren finnes en vidt utbredd och kraftig mening derom, att vårt lands statistik kan skö-tas utan ett formalistiskt fasthållande vid en massa detaljer, hvilka göra, att man icke ser skogen för bara träd.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Jag delar helt och hållet den föregående ärade talarens åsigt att läroverks-statistiken hittills varit alldeles för ofullständig samt att detta missförhållande icke vidare bör ega rum. Jag instämmer också med honom deruti, att det ligger en fara uti att göra en sådan statistik alltför minutiös samt vågar med afseende derpå försäkra honom derom, att, innan den ifrågavarande planen till skolstatistik blifver anbefalld till efterföljd, skall åt densammnas lämpliggörande egnas all den omsorg, som kan anses nödvändig, äfven ock, så vidt på mig beror, genom att låta vederbörande yttra sig i ämnet.

Herr Alb. Staaff: Oaktadt det yttrande, som nyss af Chefen för Ecklesiastik-departementet afgifvits, är mycket lugnande, anser jag mig dock böra instämma i den erinran om nödvändigheten att i denna sak iakttaga försigtighet och varsamhet, hvilken af Herr Törnebladh blifvit framställd. Det skulle eljest för elementarläroverkets rektorer blifva allt för betungande att, äfven om de dervid erhöle nödigt biträde, upprätta utförliga statistiska redogörelser och berättelser i detaljerad form öfver läroverken. Jag fruktar nemligen, att med afseende å det crescendo, som i statistiska ämnen brukar ega rum, fordriugarne på dessa redogörelser småningom skulle blifva allt större och större; och det är derföre med glädje som jag delar Herr departements-chefens åsigt om nödvändigheten att i detta hänseende iakttaga nödig försigtighet.

Herr Berggren: Jag ber att få instämma med den förste ärade talaren. Villigt erkänner jag, att de hittills förda statistiska uppgifterna angående elementarläroverken varit alltför ofullständiga samt att de böra blifva på ett noggrannare sätt utarbetade; men är meningen att de skola blifva sådana som ett i Kammaren utdeladt förslag närmare utvisar, så fruktar jag att följden deraf skall blifva den, att vederbörande redogörare för dessa uppgifter skola komma att dragas från sitt egentliga kall och tvingas att utöfva en kamererares verksamhet. Jag tror derföre, i likhet med den förste talaren, att all möjlig varsamhet i detta fall lär iakttagas.

Härmed var öfverläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölles.

51:sta—54:de punkterna.

Bifölles.

55:te punkten.

Härvid yttrade:

Herr Ola Andersson: Vid 1870 års riksdag begärdes af Kongl. Maj:t och beviljades af Riksdagen 480,238 R:dr för ifrågavarande biblioteksbyggnad; nu begäres ytterligare 313,600 kronor för inredning af samma byggnad. Jag klandrar icke detta, eftersom Kongl. Maj:t redan vid nyssnämnda riksdag gifvit Riksdagen en antydning om att, förutom den

först begärda summor, ytterligare anslag komme att blifva erforderligt för inredning af samma byggnad, och hvilken senare summa då beräknades till omkring 200,000 R:dr. Jag kan icke heller skäligen klandra, att den först beräknade kostnadssumman numera blifvit förhöjd med något öfver 50 procent, ty sådant har måhända varit en naturlig följd af de stegrade pris å materialier och arbete som sedan dess inträffat. Kostnaden för denna biblioteksbyggnad kommer numera att uppgå icke blott till summan af de tvänne förstnämnde beloppen eller 793,838 R:dr, utan härtill bör äfven läggas det anslag af 55,000 R:dr till uppvärmningsapparat och vattenledning som vid sistlidna riksdag beviljades och hvarigenom anslaget till byggnadens inredning kommer att med 168,000 R:dr öfverstiga det för samma ändamål från början beräknade beloppet. Jag tilltror mig icke kunna afgöra, huruvida dessa summor äro för högt tilltagna, och min afsigt är icke att motsätta mig deras beviljande, all den stund det måste befinnas nödigt att erforderliga medel anslås till inredning af denna byggnad, som redan på statens bekostnad blifvit uppförd. Afsigten med mitt uppträdande i denna fråga har endast varit att, så att säga, något afkyla byggnadsifvern hos en och annan som umgås med sådana planer, utan att alltid så noga på förhand taga i betraktande, huruvida ett ifrågasatt byggnadsföretag är oundgängligen nödvändigt. Jag tror, att man med sådana siffror som de nyss nämnda för ögonen bör manas till att iakttaga varsamhet och icke onödigtvis kasta sig in i sådana storartade byggnadsföretag som till exempel ett nytt riksdagshus, så framt man nemligen ej ser sig rent af tvungen dertill. Om jag med hvad jag nu yttrat lyckats göra någon mera betänksam i detta fall, än han kahända förut varit, så anser jag mig hafva vunnit hvad jag med mitt uppträdande i denna fråga äsyftat.

Herr Lyttkens: Om jag på förhand hade vetat, att den föregående talaren ämnat uppträda i denna fråga, skulle jag ej hafva begärt ordet; ty i likhet med honom har min afsigt egentligen varit att framlägga dessa siffror och uttala ett varningsord till Kammaren, att icke utan förut uppgjorda noggranna kostnadsförslag kasta sig in på de många olikartade byggnadsföretag för statens räkning, hvarom förslag oupphörligt väckas. Iakttages nemligen icke i detta fall den största varsamhet och försigtighet, så blir den vanliga följden den, att, såsom i närvarande fall, den effektiva byggnadskostnaden i ofantligt hög grad kommer att öferskrida det från början uppgjorda kostnadsförslaget. Jag instämmer derföre helt och hållet med den siste talaren uti hans uppmaning till varsamhet i detta fall, på det att icke staten måtte inlockas i hvarjehanda byggnadsföretag, hvilkas slutsumma kommer att vida öfverstiga den siffra, som först blifvit angifven såsom tillräcklig till företagets fullbordande.

Efter denna öfverläggning blef punkten bifallen.

56:te—58:de punkterna.

Biföllos.

59:de punkten.

I anledning af Utskottets hemställan under *Litt. a* yttrade:

Herr Casparsson: Det kan visserligen hafva sina betänkligheter, att vid ett utlåtande, hvaröfver Utskottet sjelf så rikligen har utstrött alla välviljans blomster, komma med anmärkningarnes törnen; men äfven törnet kan alstra blommor, och för min del vågar jag hoppas att, derest de anmärkningar, jag nu ännar framställa, komma att godkännas, Andra Kammaren derigenom skulle infläta nya blommor i den erkännandets krans, hvarmed Utskottet här har omvirat den fosterländska bildningen och kulturen. Om vi vända bladet i utskottsbetänkandet, så finna vi under 68:de punkten angående löneförbättring åt elementarläroverkens lärare, följande yttrande: "det torde icke kunna bestridas, att åtminstone för de svagast aflönade af dessa lärare lönen icke förslår till fyllande af ens de mest enkla lefnadsbehof. under det likväl den tjenstgöring, som af dem fullgöres, är af en både ansträngande och maktpåliggande beskaffenhet". Men samma förhållande är äfven med åtskilliga lärare vid universiteten, nemligen akademi-adjunkterna, hvilkas lön uppgår till 2,000, högst 2,500 R:dr. Om nu denna summa icke är tillräcklig att fylla de mest enkla lefnadsbehofven för elementarlärarne, så lär den väl icke vara mera tillräcklig för akademi-adjunkterna, ty lefnadskostnaderna i Upsala och Lund äro icke mindre, men i de flesta fall högre, än i de stifts- och residensstäder, dit elementarläroverken i allmänhet äro förlagda. Akademi-adjunkternas tjenstgöring är äfven fullt ut lika maktpåliggande som elementarlärarnes; adjunkterna vid universiteten hafva nemligen till uppgift att åtminstone i andra hand vårda den vetenskapliga bildningen; och, för att kunna hålla sig i jernhöjd med och följa den vetenskapliga utvecklingen, måste de underkasta sig ett lika ansträngande arbete, som lärarne vid elementarläroverken, hvartill komma icke obetydliga ekonomiska uppoffringar för inköp af vetenskapliga verk m. m. Det finnes visserligen ett gammalt latinskt ordspråk — och jag ber om ursäkt att jag citerar latinska ordspråk — men jag får upplysa, att det icke är klassisk latin, utan endast s. k. kökslatin och det lyder sålunda: *plenus venter non studet libenter*, d. v. s. det går icke bra att studera med full mage. Jag tror dock icke, att dessa latinska sentenser ega vitsord i denna Kammar, och för öfrigt, om så skulle vara förhållandet, att man icke bör utsträcka tillämpningen af den anförda alltför långt, ty jag är öfvertygad, att brödbekymren verka förlamande på all mänsklig utveckling och icke minst på den vetenskapliga. Man kan visserligen invända att åtskilliga af dessa akademi-adjunkter hafva biförtjenster af annan verksamhet. Jag medgifver, att så kan vara förhållandet och vill icke heller för dessa förutsätta någon löneförhöjning; men för de öfriga af dessa universitetslärare är den ekonomiska ställningen verkligt både bekymmersam och behjertansvärd.

På grund af hvad jag nu haft äran yttra, anhåller jag vördsamt hos Herr Talmannen om proposition å följande förslag: "att för innevarande år till Kongl. Maj:ts disposition ställes ett extra anslag af 15,000 R:dr,

att efter särskild pröfning i hvarje fall användas till ett dyrtidstillägg af 20 procent utaf lön åt dem af de till lönetilläggs åtnjutande för år 1875 ifrågakommande universitets-adjunkter, hvilka ej ega inkomst till motsvarande belopp af annan tjänst eller verksamhet.“

Häruti instämde Herrar *Törneblad*, *Alb. Staaff*, *Elfstedt*, *Thomasson* och *A. Rundbäck*.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet *Wennerberg*: Då Kongl. Maj:t icke föreslagit hvad utaf en talare här midt emot nyss blifvit påyrkad, så har detta skett i full öfverensstämmelse med det beslut, som Kongl. Maj:t under den 19 sistlidne December fattat i afseende på samtliga under Ecklesiastik-departementet hörande embets- och tjänstemän med undantag af lärare vid elementarläroverken, pedagogierna och seminarierna. Jag medgifver, att mycken likhet i åligganden finnes mellan dessa och nu ifrågavarande akademieadjunkter, och tillstår att, för den händelse jag varit representant i denna Kammare, skulle äfven jag hafva instämt uti den siste talarens yttrande.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade icke något annat yrkande blifvit gjordt, än att Utskottets hemställan måtte afslås och i stället Kongl. Maj:ts nådiga framställning bifallas på det sätt Herr *Casparsson* föreslagit. Herr *Talman* gaf emellertid först proposition på bifall till Utskottets hemställan och derefter på nyssnämnda yrkande samt förklarade sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd och företogs alltså, enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd så lydande omröstningsproposition:

Den som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 59 punkten mom. a af dess utlåtande N:o 20 a,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning på det sätt att Riksdagen för innevarande år till Kongl. Maj:ts disposition ställer ett extra anslag af 15,000 kronor att, efter särskild pröfning af hvarje fall, användas till ett dyrtidstillägg af 20 procent af lön åt dem af de till lönetilläggs åtnjutande för år 1875 ifrågakommande universitets-adjunkter, hvilka ej åtnjuta inkomst till motsvarande belopp af annan tjänst eller verksamhet.

Voteringen utföll med 104 ja mot 60 nej, hvadan Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

Lit. b.

Detta moment bifölls.

60:de punkten.

Härvid begärdes ordet af:

Grefve Sparre, som anförde: Vid senaste sammanträdet på detta rum talade man temligen vidlyftigt om behovet af vetenskapliga studier i en branche, som egentligen rör värden om nötkreatur. Jag kunde då icke annat än till fullo instämma i den åsigt, som uttalades af en ärad representant från Gotland angående behovet af vetenskapens inträngande i de praktiska yrkena. Om jag i den frågan var af olika mening med honom, så härrörde detta deraf, att jag anser vetenskapen, särdeles i de yrken der en omedelbar tillämpning af dess läror förekommer, böra handledas af erfarenheten, och därför åt den studerande beredas tillfälle att under sjelfva studietiden genom praktiserande vinna utveckling och insigter. Då emellertid intresset för det ämne, jag nyss antydde, visat sig så lifligt och så allmänt inom denna Kammare, oaktadt vi icke på långt när alla äro kreaturseigare, så hoppas jag att intresset icke skall visa sig mindre lifligt i fråga om en vetenskap, på hvars riktiga utöfning vårt lif, vår ära och vår egendom kunna blifva beroende. Jag menar den vetenskap, om hvilken jag många gånger förut härstädes tillåtit mig att tala, för hvilken jag under tjugo års tid kämpat, och för hvars befrämjande jag aldrig skall upphöra att sträfva, nemligen rättsvetenskapen.

Mine Herrar! Jag vågar upprepa hvad jag en gång under förra riksdagen här yttrade, att, under det vi här i landet i allmänhet hafva att glädja oss öfver en utveckling, som uppfyller våra hjertan med den lifligaste tillfredsställelse, så kan det icke nekas att i fråga om rättsvetenskapen, af hvilken samma utveckling är så nära beroende, mycket återstår att önska. Jag behöfver icke gå långt efter bevis för min sats. Den bekräftas mer än väl af de ofta upprepade klagomålen från ledamöterna i Högsta Domstolen, att rätten i vårt land saknar en vetenskaplig grund. Den styrkes vidare af Justitie-ombudsmannens ständigt förnyade anmärkningar rörande de inom samma domstolsinstans ofta försporda meningsskiljaktigheter och deraf föranledda voteringar, hvarigenom, för att nyttja Justitie-ombudsmannens egna ord, "processandet i vårt land antager skepnaden af ett lotterispel". Han har äfven vid denna riksdag påpekat samma förhållande samt framlagt förslag till dess afhjelpande. Men dessa olycksaliga voteringar äro blott en yttring af en svag sida hos vår domarekorps. Må man icke föreställa sig, att det är af bristande vilja vid domarekallets utöfvande. Nej! Det finnes icke mera än en mening om våra domares rättrådighet och allvarliga nit, dessa egenskaper hos dem äro höjda öfver allt tvifvel; men jag vågar, utan äfventyr att af dem misskännas, säga att hos dem saknas den vetenskapliga underbyggnad, hvarförutan rätten endast blifver en tom rutin utan kärna och fasthet. Rätten kan icke vara mer än en! Då jurister äro af olika meningar vid en rättsfrågas bedömande, så utvisar det ganska

ofta svaghet i omdömet, svaghet i de grundbegrepp, hvarpå omdömet skall vara grundadt. Det måste derföre vara en helig pligt för en hvar bland oss att söka utbilda en vetenskap, som ovedersägligen i jmförelse med öfriga står långt tillbaka i vårt land. Låtom oss jmföra oss med våra grannländer. Det var en tid då rättsvetenskapen i Sverige stod högt, då vackra namn, sådana som Locc, Stjernlöök, Claudius Rålambenius, m. fl. prydde vår juridiska literatur. Detta århundrade deremot har icke ett enda lysande namn på detta område att uppvisa. Det sista som glänste på denna horisont var Calovius; men han var finne och flyttade snart tillbaka till sitt hemland. Jag nekar ingalunda att sedan dess funnits framstående jurister i vårt land. Men den omständigheten att vi icke äga någon rättsvetenskaplig literatur utgör dock ett ovilkorligt fattigdomsbevis. I Norge åter finna vi sådana namn som Schweigaard, kändt jmförelse utom Norges gränser, Aschehoug, Hallager, hvilka alla skrivit utmärkta rättsvetenskapliga verk. Vid mitt senaste besök i Norge förskaffade jag mig tvänne nyttkomna arbeten. Inom den danska literaturen möta oss namnen: Örsted, Kölderup-Rosenvinge, Bang, Lassen m. fl. och i Finland har nyligen Ekelund utgifvit ett godt arbete öfver den romerska rätten. Men vi hafva ingenting i den vägen att uppvisa. Här har visserligen på senare tider en författare eller rättare en samlare utgifvit våra gamla landskapslagar, men deremot icke skrivit något vetenskapligt arbete, ty de smärre afhandlingar och skrifter, som för närvarande finnas af honom utgifna, kunna icke hedras med denna benämning. I början af detta århundrade på 1820- och 1830-talet hade Lunds akademi en skicklig juridisk lärare, professor Holmbergsson, men man kan icke säga att några juridiska disputationer, hvartill hans författareverksamhet inskränkte sig, berättiga honom att lysa såsom en stjärna på vetenskapens horisont. På senare tider hafva vi sett ett vetenskapligt arbete öfver en afdeining af civilrätten, utgifvet af en ledamot af Högsta Domstolen, och ett annat öfver vår svenska statsrätt af en annan ledamot inom samma domstol, båda förtjenstfulla arbeten, men dock icke så beskaffade vetenskapliga verk, genom hvilka man täflar med de framstående författare från andra länder, jag nyss omnämnde. För två år sedan, då vi skulle söka åstadkomma ett juristmöte för Skandinavien, var det icke möjligt att få någon lämplig person att skriva öfver de ämnen, som då skulle diskuteras. Med all min oförmåga nödgades jag, oakadt min tid, som Herrarne torde veta, är temligen strängt upptagen, egna en del deraf åt författareverksamhet. Och i sanning det var obestriddigen mera lycka än konst, att jag icke dervid gjorde ett miserabelt fiasko. Samma svårighet möter äfven nu vid det skandinaviska juristmöte, som i sommar skall hållas här i staden. Då det vid sammanträdet i Köpenhamn blef fråga, om man skulle kunna åstadkomma en gemensam juridisk encyklopedi för de Skandinaviska länderna, svarade man genast från Danmark och Norge, "ja bevars! Vi äro färdiga." Men vi svenskar måste med blygsel tillstå, att vi tviflade om att för vår del kunna medverka till något sådant. Det är mine Herrar! hårdt för den som med förkärlek egnat sig åt rättsvetenskapens befrämjande att göra denna bekännelse, men det anstår män att höra sanningen och det är endast genom ett öppet uttalande deraf,

som representationen kan komma till full insigt att något i saken måste göras.

Det förhöll sig ungefär på samma sätt med det medicinska studiet för 20 à 30 år tillbaka, men numera befinner det sig i ett ganska tillfredsställande skick. Jag vågar ej inlåta mig i något vidlyftigt ordande om orsaken härtill. Men det lider intet tvifvel att Karolinska institutets förläggande till hufvudstaden, der det uppburits af sådana namn som Retzius, Huss, Malmsten, betydligt medverkat till den hedrande ställning, som den medicinska vetenskapen i Sverige numera intager. Under sådana förhållanden kan väl icke den förhoppning anses oberättigad, att förläggande af en juridisk fakultet i hufvudstaden skulle med afseende på rättsväsendet i vårt land medföra samma goda inflytande. Det är en tjugu år sedan här vid riksdagen fördes en mycket liflig strid om förflyttande af universitetet från Upsala till Stockholm. Man var lifligt intresserad för saken och ansåg synnerligen lämpligt att få, om ej hela universitetet, åtminstone de två fakulteter, som företrädesvis kunna benämnas praktiska, förlagda hit. Frågan rönt dock från andra håll starkt motstånd, och ehuru jag på den tiden deltog i striden för densamma, är jag likväl icke missnöjd öfver att den slutligen föll. Jag har nemligen stor respekt för existenserna och anser långt bättre att bilda nya anstalter än att döma redan befintliga till döden.

Man har emellertid på senare tider kommit på den tanken att genom samlande af fonder åstadkomma en högskola äfven i hufvudstaden. Dessa fonder uppgingo vid den tid, då jag skref min motion, till 300,000 R:dr och skola sedan dess hafva ytterligare stigit till 372,000 R:dr, oberräknadt tvänne legater, som i senare tider blifvit gjorda för ifrågavarande ändamål, det ena af en för detta ledamot af denna Kammare, nemligen Kammarrättsrådet Kinmanusson. I jemut tal torde man sålunda kunna beräkna dessa samlade tillgångar för närvarande till 400,000 R:dr. Det är ju en rätt vacker grundplåt att börja med, och jag har till följd af samtal med åtskilliga ledamöter af styrelsen för dessa fonder anledning att hoppas, det de skulle komma att lenna ganska hederliga bidrag för åstadkommande af en juridisk undervisningsanstalt här i staden. Jag får erkänna att efter min uppfattning är det ändamål, hvartill dessa fonder för närvarande användas, nemligen för uppehållande af ett slags dilettantföreläsningar, icke synnerligt inbringande. Bra mycket bättre skulle det då vara att använda samma fonder just till det ändamål, hvilket vi nu företrädesvis böra söka att befrämja. Den juridiska fakulteten i Upsala består af fem professorer. Deras löner äro med den nu beslutade förhöjningen 5,400 R:dr. Räntan på 400,000 R:dr skulle icke långt ifrån räcka till att aflöna fyra professorer. Det vore ju en ganska vacker början, Mine Herrar!

Jag behöfver icke upplysa Herrarne om hvilken ofantlig nytta det medför att hafva en juridisk undervisningsanstalt i hufvudstaden. Så hafva våra grannländer, Norge, Danmark och Finland, inrättat det. Och jag har under samtal med framstående jurister i dessa länder hört uppgifvas, att, då en kinkig principfråga förekommer i högsta domstolsinstansen, dess ledamöter pläga konferera med professorerne vid universitetet, och att när någon af dessa ärnar publicera sina föreläsningar eller

gifva ut något vetenskapligt arbete, så inhemtas på förhand de praktiserande juristernes meningar. Härigenom uppstår en vexlverkan mellan vetenskapen och praktiken, som måste medföra ett högst välgörande inflytande å ömse sidor. Derföre blomstrar också denna vetenskap i sådana länder, under det den hos oss befinner sig i lägervall. Jag har ofta haft tillfälle och hade det äfven vid mitt senaste besök i Norge, att erfara det omdöme, som man i utlandet i allmänhet hyser beträffande nyttan af universitetets förläggande i hufvudstaden. I Norge sade man, att de unga studerande utöfva det mest välgörande inflytande på hufvudstaden. De äro icke några "kaxar", hvilket de så lätt blifva i en småstad, der den stora korpsen växer till en makt, som icke rätt kläder den. Men det helsosamma inflytande den utöfvar inom hufvudstaden är öfverallt märkbart och icke minst i tidningspressen, ty ungdomen är skrifklädig, som Herrarne veta.

Men, mine Herrar, det är icke blott på det strängt taget juridiska området, som bristen är känbar. Jag skulle nästan våga taga Herr Civil-ministern till vittne, att det äfven på det administrativa fältet står temligen tarfligt till. Och jag tvekar icke att uttala en åsigt, som hvarken han eller någon annan af regeringens ledamöter skall kunna vederlägga, nemligen att det vore för de unga männen i departementen eller embetsverken synnerligen gagneligt, om de icke genast efter sitt inträde på embetsmannabanan lade boken å sido. Vetenskapen har någonting så tilldragande, att, der den blott finnes, den lockar alumner till sig, och finnes här blott ett rättsvetenskapligt institut, så skulle de unga män, som nu ses förspilla många stunder, oemotståndligt dragas att använda dessa i vetenskapens tjänst, till sin egen utbildning.

Måhända skall någon säga, att jag kunnat spara mig den mödan att tala härom, emedan Regeringen nog icke skall dröja att behjerta en omständighet, som är till den grad ömmande. Med den erfarenhet om och den djupa aktning jag har för Chefens för Ecklesiastik-departementet verksamhet, tviflar jag visst icke på, att han ser och behjertar saken. Men, mine Herrar! vi hafva sett huru mycket arbete och ansträngingar det kosade representationen att omsider tillkämpa det Carolinska institutet medborgarerrätt på den vetenskapliga arenan. Jag vet att de lärda korporationerna äro temligen sega och tror icke att Herr Ecklesiastikministern skulle från vissa håll mötas af särdeles mycket sympatier om han lade fram för representationen ett förslag om bildande af en juridisk fakultet här i hufvudstaden, äfven om i sammanhang dermed icke ifrågasattes, att den juridiska fakulteten i Upsala skulle upphöra. Man är nemligen litet rädd för täflan, något som jag deremot älskar och på allt sätt vill befordra. Jag tror således att en framställning i detta syfte från representationen till Regeringen skulle vara välgörande. Utan att i den allra ringaste mån betviffa Herr Ecklesiastik-ministerns så väl insigt om behovet af den föreslagna åtgärden som goda vilja att för dess genomförande kraftigt medverka, skulle jag dock föreställa mig, att, om denna fråga, sedan den en gång blifvit väckt, föll inom representationen, så skulle Herr Ecklesiastik-ministern kunna komma att sakna en del af det stöd han för åvägbringande af denna reform onekligen kunde behöfva. Just i det afseendet, Mine Herrar! Just der det så kallade lärda intresset

vill motverka en nyttig och tidsenlig reform, der är det också representationens pligt att understödja och gifva erforderlig styrka åt regeringens bemödanden.

Man har inom Utskottet sagt att, innan det blifvit utredt när Stockholms högskola kan komma till stånd eller huru den skall organiseras, med eller utan examensskyldighet, torde det vara mindre lämpligt att hos Kongl. Maj:t begära utarbetandet af en plan endast för den del deraf, som skall uppehålla den juridiska undervisningen. När skulle det då verkligen vara lämpligt att begära det? Det är ju endast en utredning af saken jag ifrågasatt. När skulle den lämpligare ske? Jag har, som jag nämnt, arbetat för frågan under 20 års tid, och man kan derföre icke förebå mig någon synnerlig otålighet. Jag har uppgifvit min första tanke, som var att Upsala universitet borde flyttas till hufvudstaden och -- jag upprepar -- jag har gjort det med nöje. Jag har väntat till dess Carolinska institutet skulle erhålla samma rättigheter som de öfriga medicinska fakulteterna i vårt land. Samtidigt dermed gjordes till Kongl. Maj:t framställning om inrättande af en teknisk högskola i hufvudstaden. När skulle ett lämpligare tillfälle erbjuda sig att hos Kongl. Maj:t anhålla att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, om icke åtgärder böra vidtagas för upphjelpande af en annan vigtig vetenskap, som för närvarande ligger nere. Jag skulle tro att tidpunkten är synnerligen lämplig just nu. Komiterades utlåtande angående högskolefrågan har blifvit oss delgifvet. Ärendet hvilar för närvarande hos Kongl. Maj:t. Hvarföre kan icke Riksdagen lika väl nu som framdeles hos Kongl. Maj:t göra den ifrågasatta framställningen. Jag vågar anhålla, att Kammaren icke måtte låta detta tillfälle gå sig ur händerna att göra något för befrämjande af en så vigtig vetenskapsgren, och jag anhåller så mycket mer derom, som jag i den ifver, hvarmed Herr Ecklesiastik-ministern arbetar för bildning och upplysning i allmänhet, ser en ytterligare anledning att hoppas, att, om ett uttalande i den föreslagna riktningen göres från representationens sida, han också skall med allvar taga saken om hand. Då vi hafva beviljat så stora summor för ändamål, som måste anses vida mindre angelägna än frågan om vårt svenska rättsväsendes höjande till jembredd med andra nationers, så hoppas jag derföre att Kammaren skall lemna sitt bifall till min min vördsamma motion, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i nådigt öfvervägande, om icke en juridisk fakultet eller högre läroanstalt lämpligen borde inrättas i hufvudstaden med föreläsnings- och examensskyldighet i de ämnen, hvori kunskapsbetyg erfordrades för inträde i rättegångs- samt de förvaltande embetsverken; samt att Riksdagen till utredande af frågan och uppgörande af förslag i ämnet måtte ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 3,000 R:dr eller kronor.

Herr Huss: Den siste ärade talaren har jemfört det juridiska studiet med det medicinska. Det är med anledning af denna jemförelse som jag önskar få anknyta några ord. Vid sistlidne riksdag yttrade en lagfaren ledamot af denna Kammare -- numera affidne Härads höfdingen Carlén -- ungefär följande: att han under sin långa erfarenhet funnit, att vid universiteten utexaminerade jurister behöfde två till tre års prak-

praktik för att glömma det myckna onyttiga och odugliga de för examen fått inlära. Detta skarpa yttrande blef här i denna Kammare icke motsagdt, hvadan jag måste förmoda, att en liknande uppfattning var inom Kammaren mera allmänt rådande. Jag ensam uttalade den åsigt, att detta omdöme vore både obilligt och orättvist. Nu har Grefve Sparre, om ock ej i så hårda ordalag, framhållit, att den juridiska bildningen i vårt land står på mindre god fot, i synnerhet hvad beträffar tillämpningen af det man lärt vid universitetet på den praktiska utöfningen af domarekallet. Jag kan väl icke instämma i allt hvad Grefve Sparre yttrat, men i hufvudsak tror jag allmänna opinionen vara den, att jurister behöfva studera vidare, sedan de lemnat universitetet, för att vinna insigt i tillämpningen af hvad de vid universitetet inhemtat. I fråga om det medicinska studiet gäller, att den unge läkaren — han må utgå från universitetet huru beläst som helst — måste under lång tid studera vid kliniska anstalterna och vid enskilda sjuksängar innan han kan sägas i någon mån förmå tillämpa hvad han förut inlärt. Det är icke ett eller två utan tiotal af år, som dessa praktiska studier kräfva, och många insigtsfulla läkare måste ännu vid slutet af sin praktiska verksamhet öppet erkänna sig ännu stå på ganska otillfredsställande ståndpunkt i fråga om tillämpning af sin vetenskaps grundlagar. Ehuru jag icke har någon erfarenhet på det juridiska området, synes mig enligt analogi, att en jurist, huru länge han än studerat vid universitetet och huru goda vitsord han der fått, dock vid sina första försök i praktiken måste stanna i ganska stor förlägenhet om rätta tillämpningen af sina akademiska kunskaper. Grefve Sparre har nu framhållit, huru skiljaktiga åsikter i ganska viktiga rättsfrågor äro rådande bland vårt lands domare. Detta förhållande lär väl visa behovet af en anstalt, der landets unga studerande jurister kunna inhemta någon praktisk bildning och lära känna de åsikter, som i lagtillämpningen företrädesvis gjort sig gällande, så att med tiden något mera enhet i domar och utslag måtte blifva rådande. Huru en sådan anstalt skulle inrättas, tilltror jag mig icke att säga, men att den borde finnas synes mig klart, såvida juridiken är en praktisk vetenskap med teoretiskt underlag. Jag tror ock, att den från universitetet utgående juristen kan jämföras med den, som efter slutad filosofisk kurs skall inträda såsom lärare vid elementarläroverk: denne må hafva förvärfvat så grundliga insigter som helst till sin doktorsgrad, han kan ändå vara en mindre duglig lärare. d. v. s. han förmår ej rätt tillämpa hvad han läst; då nu Regeringen till denna Riksdag föreslagit upprättande af en anstalt för praktisk lärarebildning, synes mig nära till hands, att juristen äfven kan komma i åtnjutande af enahanda fördel.

Jag instämmer därför i Grefve Sparres yrkande, dermed jag likväl icke vill hafva påstått, att hans åsikter om anordnande af examenssättet m. m. vid en anstalt af ifrågavarande art äro de riktiga.

Herr Hörnfeldt: Med den ringa kunskap jag eger i juridiska ämnen, vågar jag ej inlåta mig med Grefve Sparre i diskussion derom, huruvida den af honom framställda begäran om förläggande af en juridisk fakultet till Stockholm må vara af behovet påkallad eller ej. Men jag vill

vill blott fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att med den brist på utredning, hvaraf frågan för närvarande lider, Utskottet icke gerna kunnat tillstyrka bifall till Grefve Sparres motion. Enligt min uppfattning bör Riksdagen, innan skrifvelse aflåtes till Kongl. Maj:t i ett ämne, något närmare tänka på saken för att kunna med någon tydlighet utpeka beskaffenheten af det ändamål, Riksdagen vill vinna. Dessutom föreställer jag mig att, med det stora inflytande, som den ärade motionären, till följd af sin samhällsställning, eger hos regeringen, denna, derest hon finner det väckta förslaget förtjent af uppmärksamhet, ingalunda lär underlåta att upptaga detsamma, vare sig Riksdagen aflåter skrifvelse till Kongl. Maj:t eller ej.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr *J. E. Johansson* instämde med Herr Hörnfeldt.

Grefve Sparre: Med anledning af siste ärade talarens yttrande ber jag att få upplysa, att jag icke har något inflytande alls hos Regeringen ja, att jag till och med aktar mig att göra några försök i sådan riktning, emedan jag förmodar, att Regeringen, om jag inlåte mig på någon fråga, som icke rörde mitt län, skulle svara mig: hör du min gubbe lilla, håll du dig i ditt län och blif vid din läst. Det kan icke falla mig in att anse min egenskap af landshöfding i Elfsborgs län gifva mig befogenhet att gå in till Regeringen med förslag till åtgärder i fråga om den högre undervisningen, och om jag vore nog oförsynt att besvara Regeringen med någon dylik hemställan, så är jag öfvertygad, att Regeringen skulle lägga densamma under bordet. Något, hvartill jag deremot anser mig vara berättigad, det är, att såsom medlem af representationen anhålla, att representationen måtte göra en framställning till Kongl. Maj:t, och om en sådan framställning sker, så hoppas jag att få tillräkna mig en 180:del af det inflytande, den kan utöfva på Regeringen. Något annat inflytande hos Regeringen har jag icke och sträfvar icke derefter.

Den ärade talaren sade vidare, att, med den ringa utredning frågan fått, man icke kunde bifalla motionen. Men det är just utredning och icke mera, jag i motionen föreslagit Riksdagen att hos Kongl. Maj:t begära. Skulle den ärade talaren verkligen tyckt mera om, i fall jag kommit fram med en fullständig plan för ett läroverk i hufvudstaden? Jag måste säga, att jag en gång, då en riksdagsman här i Kammarén på det sättet kom fram med ett fullständigt organisationsförslag, fann hans förfarande en liten smula oförsynt, och jag skulle för min del ansett det vara ytterst djerft att med min ringa förmåga framlägga ett förslag. Jag har icke ens, såsom en talare på östgötabänken nys antydde, föreslagit någon bestämd examensskyldighet, utan blott åstundat, att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, om icke en juridisk fakultet lämpligen borde inrättas i hufvudstaden.

Jag ber att få tillägga ännu ett par ord till stöd för min motion. Jag nämnde, att under de sista åren två särskilda donationer blifvit gjorda till högskolefonden. Jag är nästan öfvertygad att under nuvarande ekonomiska ställning, med de tillgångar, som de goda åren beredt, man

skulle kunna räkna på ännu mera frikostighet af hufvudstadens innevänare till ökande af denna fond, då hufvudstaden har så stort intresse vid att erhålla en högre bildningsanstalt. Delar af en sådan kan hufvudstaden redan anses ega. Ett universitet plägar delas i fyra fakulteter. Den medicinska finnes här uti Carolinska institutet. Att förlägga en teologisk fakultet i hufvudstaden anser jag icke precis påkalladt. De teologiska studierna bedrifvas utan tvifvel bäst i lugnet uti en mindre stad. Af de under filosofiska fakulteten hörande ämnen äro många redan föremål för undervisning vid här befintliga anstalter. Hvad som hufvudsakligen brister i elementen för ett fullständigt universitet är således just en juridisk fakultet. Och just derföre att hufvudstaden synes så nära möjligheten att kunna få ett tillräckligen fullständigt universitet, just derföre att intresset för höjande af högskolefonden nu är så lifligt, och slutligen just derföre att Kongl. Maj:ts Regering i anledning af den väckta frågan om sammanförande af de tekniska läroanstalterna i allt fall måste taga i öfvervägande frågan om ordnande af undervisningsväsendet i hufvudstaden, just derför anser jag ögonblicket för framläggande af min motion vara riktigt valda, och då jag ej begärt annat än en utredning af frågan, hoppas jag, att den värde talaren på norrlandsbänken icke skall hafva för mycket mot mitt förslag.

Herr Hörnfeldt: Efter det erkännande Grefve Sparre nyss uttalade derom, att han icke har det allra ringaste inflytande hos Regeringen, förmodar jag, att han ursäktar, om Kammaren i full öfverinstämmelse med denna hans bekännelse icke skulle fästa så stort afseende på hans framställning i ämnet, som han efter sin uppfattning tror den förtjena.

Herr Sven Andreasson: Jag erkänner, att jag har ganska ringa insigt i det ämne, som nu är i fråga, men då jag på afdelningen och inom Utskottet deltagit i frågans behandling, torde ursäktas mig, att jag yttrar min uppfattning af saken. Grefve Sparre sade, att den juridiska vetenskapen hos oss står på låg ståndpunkt. Jag beklagar, om så förhåller sig, men jag tror icke, att den öfverklagade olägenheten af vacklande lagtillämpning skulle afhjelpas blott derigenom att en juridisk läroanstalt inrättades i Stockholm. Jag tror att många andra orsaker än bristen på juridisk fakultet i hufvudstaden föranleda de omtalade sorgliga voteringarne om lagens tillämpning. Det vore icke passande af mig att söka åstadkomma en fullständig utveckling af dessa orsaker, men jag tror, att sådana äro att söka dels deri, att vi hafva så många uråldriga lagar ända från 1700-talet, om hvilka högst få hafva rätt kännedom, dels ock deri, att rättvisans skipande så ofta anförtros åt unga tillförordnade domare, som ännu ej hunnit samla någon erfarenhet. Jag är således icke öfvertygad, att det af Grefve Sparre föreslagna sätt är det enda rätta för afhjelpande af de olägenheter, han måhända med fog skildrat i så mörka färger. Jag tror, att man ej bör ingå till Kongl. Maj:t med skrifvelse i ämnet, utan bör öfverlemna åt Regeringens eget omdöme att pröfva, huruvida skäl finnes att begära anslag för detta ändamål.

På nu anförda skäl har jag biträdt Utskottets hemställan och yrkar bifall dertill.

Grefve Sparre: Den siste ärade talarens yttrande har gifvit mig anledning att vidröra en omständighet, som jag förgätit, då jag förut haft ordet. Denna min glömska har varit så mycket mera oursäktlig, som den åsyftade omständigheten innebär ett af de starkaste skäl, som kunna anföras till stöd för min motion. Den värde talaren nämnde nemligen ett ord om våra lagar och behofvet om deras omarbetning. Ja, det är just därför att vi vid denna riksdag fattat beslut om tillsättande af en lagberedning för att omarbeta dessa lagar, som det är så högst nödigt att till en början göra allt i världen för att frambringe en rättsvetenskap, ur hvilken ett dugligt lagstiftningsarbete skall kunna framgå. Jag tror att detta icke kan motsägas; just därför att vi behöfva ett vidlyftigt lagstiftningsarbete, måste vi söka höja den juridiska vetenskapen i hufvudstaden, den offentliga verksamhetens focus erbjuder otvifvelaktigt en bättre jordmån för denna vetenskaps utveckling än någon småstad.

Den siste talaren sökte en orsak till de många omtalade voteringarne i den omständighet, att unga oerfarna jurister för öfning sättas att döma vid häradsrätterna. Kan väl detta inverka något vid voteringarne i Högsta Domstolen? Der måtte väl inga unga domare sitta. Ledamöterna af Högsta Domstolen lära nog hafva åren inne, men det är egentligen menings-skiljaktigheterna i Högsta Domstolen, som varit föremål för justitieombudsmannens klagan.

Herr Sven Andreasson: Då den siste talaren omnämnde att icke några *unga* domare tillsätts i Högsta Domstolen, så får jag förklara, att detta är mig fullkomligt väl bekant, men, då jag sade att alltför ofta unga domare sitta på domaresätena i landsorten, så menade jag att dessa unga personer skola föra det protokoll, hvarefter de högre domstolarne sedermera hafva att rätta sig. Det torde sålunda hafva något skäl för sig då jag framhöll det mindre lämpliga deri, att dessa unga domare sitta och praktisera och öfva sig utan att måhända alltid vara fullt vuxna ett så ansvarsfullt uppdrag som att döma öfver andras väl eller ve samt att uppsätta protokoll, hvarpå de andra instanserna sedan skola stöda sina domar, ty ett oriktigt skrifvet protokoll kan ju leda till en alldeles oriktig uppfattning af det rätta i en sak. Det ligger således på dessa omständigheter en vikt, som alldeles icke är ringa, utan väl värd att framhållas.

Herr Törnfeldt: Under den strid, som förevar för många år sedan angående förflyttning af Upsala universitet till hufvudstaden, var jag af den åsigten att ett universitet borde hit förläggas och att det vore bättre om vi hade *ett enda*, men *utmärkt* universitet i hufvudstaden än *två medelmåttiga* i småstäder.

Om detta gäller fakulteterna i allmänhet, så gäller det dock företrädesvis den juridiska. Jag tycker nemligen för min del att, då den praktiska juridiken otvifvelaktigt här har den mångsidigaste och högsta tillämpning, det ock borde finnas en teoretisk källa på samma plats, hvarur man kunde hemta lefvande vatten och på det en nyttig och behöflig vaxelverkan måtte uppkomma emellan juridisk praktik och teori. Ur denna synpunkt yrkar jag bifall till Herr Grefve Sparres motion.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter upptagande af derunder gjorda yrkanden, gaf Herr Talmannen, enligt dem, propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som jemväl på afslag derå och bifall i stället till det förslag, som Grefve Sparre i sin ifrågavarande motion framställt; och förklarade Herr Talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra mening. Då likväl votering begärdes, blef i anledning deraf en voteringsproposition af följande lydelse nu uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 60:de punkten af dess utlåtande N:o 20 a,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag, som blifvit framställt i Grefve Sparres motion N:o 153.

Omröstningen företogs; och afgäfvos dervid 93 ja mot 68 nej, i följd hvaraf Utskottets hemställan blifvit af Kammaren bifallen.

61:sta punkten.

Bifölls.

62:dra punkten.

I afseende på Utskottets hemställan under *litt. a* yttrade:

Herr Huss: Herr Casparsson har nyss framställt åtskilliga behjertansvärda skäl för att åt vissa adjunkter vid universiteten bevilja dyrtidstillägg jemväl för innevarande år. Dessa Herr Casparssons skäl hafva blifvit understödda af Herr chefen för Ecklesiastik-departementet, och anser jag mig derföre endast behöfva åberopa desamma för den framställning jag nu går att göra, nemligen att dyrtidstillägg för 1874 må beviljas äfven till vissa adjunkter vid Carolinska mediko-kirurgiska institutet. Jag vågar visserligen icke hysa någon förhoppning om bifall till min hemställan, då sådant dyrtidstillägg icke blifvit beviljad universitetsadjunkterne, men anser mig dock af min pligt uppfordrad att uttala min åsigt i ämnet. Carolinska institutet har städse varit synnerligen väl omhuldadt af Riksdagen, men denna gång har begäran om dyrtidstillägg för 1874 åtminstone icke vunnit Utskottets förord.

De tre adjunkter vid institutet som, af sin tjenstgöring jemt sysselsatta, icke hafva tillfälle till utöfvande af medicinsk praktik utom tjensten eller annan biförtjenst, äro adjunkterne i anatomi, i medicinsk kemi och i patologisk anatomi. Dessa tjenstemän anser jag för min del vara särdeles illa lönande i synnerhet då man betänker huru ofantligt lefuadkostnaderna i alla riktningar på senaste tiden stegrats.

Jag anhåller derföre om proposition derå, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning på det sätt, att till Kongl. Maj:ts disposition för innevarande år ställes ett extra anslag å 1,500 R:dr till dyrtidstillägg af 20 procent åt adjunkterne i anatomi, i medicinsk kemi ock i patologisk anatomi vid Carolinska mediko-kirurgiska institutet.

Vidare anfördes icke. Herr Talmannen framställde propositioner på bifall ej mindre till Utskottets hemställan, än jemväl till det af Herr Huss nu gjorda yrkande; och biföll Kammaren Utskottets förslag.

Litt. b.

Äfven detta moment bifölls.

63:dje punkten.

Härvid anförde,

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Utskottet har för sitt tillstyrkande af afslag å i fråga varande af Kongl. Maj:t framställda proposition såsom skäl anført, att Utskottet icke i annat fall, än då "tvingande behof dertill föranleda", anser rubbning i fastställda stater böra ifrågakomma.

Med fullkomligt gillande af denna åsigt i allmänhet vill jag dock påminna derom, att en sådan rubbning dock undantagsvis skett och kan ske med allt skäl. Om det ifrågasatta anslaget icke beviljas, så sker väl derigenom ingen synnerligt stor olycka för institutet, men det kommer att orsaka ett fortsättande af samma skuldsättningssystem som hittills, i följd deraf att medlen för institutets materiela behof varit otillräckliga. Det har genom de till Kongl. Maj:t inkomna handlingar blifvit visadt, att med de medel institutet nu har till sitt förfogande det varit omöjligt att bestrida de nödvändiga utgifterna för bränsle, glas m. m. och att institutet följaktligen nödgas äfven för innevarande år skuldsätta sig, derest icke Riksdagen nu beviljar ifrågavarande anslag. Om åter anslaget beviljas, blir institutet satt i tillfälle att dermed tillgodose nämnda behof och att möta nästa år utan skuld. Blott af detta skäl bör väl en och hvar, som önskar att institutet må verka utan ekonomiska bekymmer, i sin mån dertill förbjelpa det, och hoppas jag att Kammaren icke skall finnas obenägen att bevilja den af Kongl. Maj:t begärda summa.

Friherre Ericson: Summan är visserligen obetydlig, men om principen är riktig, bör man icke derföre frångå densamma, och då vi hafva riksdag hvarje år är det icke mer än en billig fordran att staten så uppgöres, att den icke efter 6 å 8 månader befinner sig otillräcklig. Helt annat vore förhållandet, om vi icke hade riksdag hvarje år, men såsom det nu

är böra sådana här efterjusteringar icke komma i fråga, och anhåller jag af detta skäl om bifall till Utskottets förslag.

Friherre Fock: Jag skall icke upptaga tiden länge, men anhåller endast att få yttra några ord med afseende å denna punkt.

Af den Kongl. propositionen finner man, att den ifrågavarande bristen uppkommit till väsendtlig del genom de dryga utgifterna för bränsle. Nu är fallet att priset för bränsle just stigit så ofantligt, att det blir ganska förklarligt att en brist derigenom kunnat uppstå, och då det icke kan vara annat än menligt för en institution sådan som den ifrågavarande att råka i skuld och då denna skuld i allt fall en gång måste betalas, så synes det mig lämpligast att detta sker *nu*, och tager jag mig därför friheten yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr A. Rundbäck: Jag ber få instämma i den siste talarens yrkande i detta fall. När förlidet års Riksdag beviljade anslag för i fråga varande ändamål, visste Riksdagen icke att det skulle blifva en sådan prisstegring som sedermera inträffat. Icke heller kunde Kongl. Maj:t eller institutets styrelse förutse något sådant. Nu har det emellertid visat sig att genom prisstegringen på ved och andra förnödenheter en brist uppstått, och huru mycket man än ordar om principer, måste vi dock alla, skulle jag tro, vara ense om en princip, och det är, att man måste betala sina skulder. Af detta skäl, och då man i allt fall ej lärer kunna undgå att betala ut denna summa, yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Öfverläggningen förklarades slutad. I öfverensstämmelse med de meningar, som derunder blifvit framställda, gäfvos propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som äfven på yrkandet att, med afslag å berörda hemställan, Kongl. Maj:ts proposition i ämnet måtte bifallas; och som den senare af dessa propositioner besvarades med öfvervägande ja, hade Kammaren alltså, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts i denna punkt omförmälda nådiga framställning.

64:de—67:de punkterna.

Biföllos.

Rörande *68:de punkten* uppstod öfverläggning och anförde:

Herr Jöns Pehrsson: Ehuru det icke synes löna mödan att yrka afslag på någonting vid denna hufvudtitel, har jag dock ansett mig icke kunna underlåta att för min del fästa uppmärksamheten å den i fråga varande punkten. Jag har icke funnit någon, som reserverat sig emot beviljande af detta anslag, men deremot har jag funnit en reservant antecknad, som velat bevilja mera än Utskottet, nemligen lika mycket som Kongl. Maj:t föreslagit. Jag kan icke hjälpa att jag för min del tycker att, huru litet man också i allmänhet synes vilja hålla på principer, man

ändock i denna fråga borde så göra. Vi hafva nu nyss i ett par föregående punkter beviljat anslag, som på visst sätt skulle varit förut utlofvade och således *måste* beviljas. Utskottet har i sin motivering sagt, att så äfven skulle vara fallet med detta, men så är icke, tror jag, förhållandet. Sista Riksdagen godkände den stat, som skulle gälla för innevarande år, och man har ju alltid visat sig synnerligen angelägen att icke rubba uppgjorda stater, utan der behofven varit tvingande. Så har i de flesta fall skett och då dessa statens embetsmän äro proportionsvis som andra väl aflönade, så kan jag icke finna att något så tvingande behof nu är för handen, att det bör föranleda ett undantag från den allmänna regeln, och finner jag mig häraf föranlåten att yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Boman: En hvar, som med intresse omfattar vårt undervisningsväsende, har naturligtvis med glädje erfarit att Stats-Utskottet i föreliggande punkt gjort undantag från den vid riksdagens början fastställda regeln, att dyrtidstillägg icke skulle beviljas för år 1874, och här är ett sådant undantag också fullkomligt befogadt. Med erkännande häraf kan jag dock för min del icke annat än beklaga, att Utskottet icke tagit ett enda litet steg till och satt gränsen för dyrtidstillägg vid löner, uppgående till 3,000 R:dr i st. 2,500. Utskottet hade då verkligen funnit en fullt rationel och rättvis gräns.

Vi veta att högsta adjunktslönen är 3,000 R:dr och den lägsta 1,000, högsta lektorlönen 4,000 och den lägsta 2,000. Nu är det en gifven sak, att alla de lärare vid elementarläroverken, hvilka tillhöra adjunktskategorien, icke, efter nu gällande stat, kunna komma högre i löneförhöjningar än till 3,000 R:dr; der stanna de. Dertill kommer att bland lektorerna finnas flere, som först vid framskriden ålder speciminerat till lektorat, och bland dessa befinna sig nu flera vid samma lönegrad, 3,000 R:dr. Således, om vi gifva akt på förhållandena, skola vi finna, att alla lönegrader under 3,000 R:dr äro endast öfvergångsstadier och innehafvas af ännu unga personer. Vid 3,000 R:dr deremot stanna alla adjunkter och många af desse äro gifta män med familj och äro derföre företrädesvis i behof af löneförbättring. Jag vågar derföre påstå, att bland alla elementarlärare det icke finnes någon kategori, der löneförbättring är så mycket af behofvet påkallad som just lönegraden 3,000 R:dr. Vi böra ihågkomma att här ju icke är fråga om att fatta beslut för en framgent gällande reglering af dessa löner — den frågan har Riksdagen redan afgjort — utan det beslut vi må komma att fatta gäller allenast ett år: 1874, och jag tror att vi skulle göra oss skyldige till en stor obillighet, om vi från åtnjutande af löneförbättring för detta år uteslöte lönegraden 3,000 R:dr. Då jag icke tror, att Kammaren skulle vilja uppsätligen begå en sådan orättvisa, utan tvertom denna Kammare städe velat uppmuntra undervisningsväsendet och hvad dertill hör, så vågar jag ock uttala den vissa förhoppningen, att Kammaren skall förena sig med mig, då jag nu, med yrkande af afslag å Utskottets betänkande, anhåller om bifall till den af Herrar Friherre von Essen, Grefve Beck-Friis och Carlson afgifna reservation.

Herr Jöns Rundbäck: Jag har vid denna punkt bifogat en reservation, deri jag yrkat bifall till Kongl. Maj:ts framställning, och ber jag nu att få med några ord angifva skälen, hvarföre jag så gjort och icke anslutit mig till Utskottets förslag.

Det första af dessa skäl är att, såsom Herrarne känna, redan sistlidne Riksdag, om ock i dess sista timma, erkände och godkände att ny stat för elementarläroverkens lärare vore af behovet synnerligen påkallad. Kongl. Maj:t har nu framlagt ett utarbetadt och fullständigt förslag till stat och, mine Herrar, det är att märka, den *enda* fullständiga och riktigt utarbetade stat, som denna Riksdag fått emottaga. Under sådana förhållanden har det synts mig att, då vi i alla händelser godkänna denna stat, vi äfven kunde godkänna densamma redan för innevarande år; vi få nog så tillräckligt många stater att syssla med vid de kommande riksdagarna, att vi hinna att ledsna vid dem.

Detta är nu redan en omständighet, hvarföre det synts mig att vi borde redan för innevarande år tillämpa den nya staten; men hufvudskälet är, att jag funnit Kongl. Maj:ts förslag vara synnerligen väl afpassadt efter förhållandena. Saken är nemligen den, att Kongl. Maj:t föreslagit och Utskottet bifallit, att dessa lärare, som hafva 1,500 R:dr och så vidare, skola få 25, 30 till 50 procents löneförhöjning. De skulle således redan detta år få större löneförhöjning än någon annan tjänsteman, och hvarföre detta? Jo, emedan man allmänt erkänner dem vara i behof deraf. Men deremot skulle de, som hafva öfver 3,000 R:dr lön, få ingenting för innevarande år och en lektor i högsta lönegraden för nästa år icke mer än 12 $\frac{1}{2}$ procent, således mindre än de flesta andra. Ja, de få icke ens detta, ty Riksdagen har på goda skäl beviljat Kongl. Maj:ts förslag, att den indelta spanmålen skall samtidigt försvinna, och detta verkar på en del lärares löneförhållanden så ofördelaktigt, att de få högst 100 à 200 R:drs lönetillägg, d. v. s. icke mera än 6 $\frac{1}{2}$ procent. I detta hänseende få således de lärare, som vi alla erkänna vara i främsta rummet i behof af hjälp, det allra minsta lönetillägget af alla. Då vi således gifva de personer, hvilka hafva 4,000 R:drs lön, 20 procent, så erhålla dessa en lön af 4,800 R:dr, hvaremot elementarläroverklärare med 4,000 R:drs lön få, då vi afdraga förlusten, hvarom jag nyss talat, genom den indelta spanmålen försvinnande, endast några få procents förhöjning. Detta förhållande har jag nu ansett böra utjemnas derigenom, att man redan i år medgifver lönetillägg äfven för desse lärare.

Första Kammaren har, såsom jag hört, bifallit den af Friherre von Essen m. fl. framlagda reservation, hvarigenom äfven de lärare, som hafva 3,000 R:drs lön, skulle få tillägg för innevarande år, men äfven detta skulle, om det blefve Riksdagens beslut, medföra mycken ojemnhet. Den som tjent 15 år skulle derigenom komma upp i alldeles samma lön som den, hvilken tjent 25 år. Genom detta sätt att gå till väga anser jag att man helt och hållet bryter den grundsats, Kongl. Maj:t i sin proposition uttalat, att längre tjänstgöring skall betinga högre lön. Jag tycker att detta vore högst olämpligt och jag har så mycket större skäl att afstyrka ett sådant tillvägagående, som jag är förvissad derom, att det hos elementarlärarna sjelfve skulle väcka en ej ringa sensation, om man tillgodosåge den ene men icke den andre.

Skulle emellertid så inträffa, att Första Kammarens beslut ginge igenom, så skulle af de 704 elementarläroverkslärarne, som landet eger, allesammans med undantag af 80 erhålla lönetillägg, såsom nu föreslagits, med 500 R:dr. Hvarföre skall man då lemna dessa 80 och icke gifva dem något, i synnerhet då bland dessa 80 befinna sig just de, som mest förlora på spanmålsindragningen.

Under sådana förhållanden har jag ansett rättvist och billigt, att, om man vill gifva några få, man ger det i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag. Jag måste därför yrka bifall till min reservation och vägar tro, att den är till principen riktig.

Herr F. F. Mæchel: Det läser icke med fog kunna bestridas, att lärarne vid våra elementarläroverk äro svagare aflönade än andra statens tjenstemän, af hvilka det fordras motsvarande kunskapsmått och tjenstgöring. Detta missförhållande visar sig, efter min öfvertygelse, förnämligast deri, att den högsta lön, hvartill någon lärare efter nuvarande stat kan komma, är för lågt satt, och detta gäller företrädesvis adjunkterna, hvilkas lön, såsom känt är, efter en lång och ansträngande tjenstgöring hittills uppgått till högst 3,000 R:dr. Till denna högsta lönegrad komma de icke förr än efter 20 års tjenstgöring och i allmänhet vid en uppnädd lefnadsålder af inemot 50 år; och jag hemställer, om en person i denna ställning, måhända, eller snarare sannolikt med familj, skall anses kunna draga sig någorlunda anständigt fram med en så knapp inkomst. Jag kan därför icke annat än anse det vara högst obilligt, om man uteslöte dessa lärare, som icke kunna komma till någon högre lönegrad, från det dyrtidstillägg, som Utskottet vill bevilja de lärare, hvilka s.å i lägre lönegrad. Riksdagen har redan erkänt behofvet af en bättre aflöning för elementarlärarne, derigenom att den beviljat en lönetillökning af 500 R:dr för hvarje grad, att uppföras på ordinarie stat. Denna tillökning börjar dock först med nästa år, men *hvarföre* skall man uppskjuta med att afhjelpa ett behof, som redan nu står för dörren?

Jag skulle för min del helst vilja, att Kongl. Maj:ts proposition bifölles oförändrad, men, då Första Kammaren icke gått så långt, inskränker jag mig till att förorda bifall till den af Friherre von Essen med flere ledamöter af Första Kammaren afgifna, vid Utskottets betänkande fogade reservation.

Herr Jöns Pehrsson: Jag har visserligen aldrig påräknat att vinna understöd för min åsigt hvarken af representanten för Malmö eller, öfver hufvud taget, dem som genomgått de läroverk, för hvilka det ifrågavarande dyrtidstillägget blifvit begärdt; jag vill endast fästa uppmärksamheten derå, att jag kommer att göra proposition på afslag å anslaget därför att jag icke kan finna någon rimlig rättsprincip att bevilja dessa herrar dyrtidstillägg framför andra embets- och tjenstemän. Vi hafva vid flera tillfällen hört sägas, särskildt då det var fråga om universitetslärarne, att det vore så många som behöfde löneförbättring. Ja, det tror jag visst; så länge jag varit med, har jag ännu aldrig funnit någon, som, då det gällt löneförhöjning, sagt sig hafva nog eller för mycket. Jag anser dock för min del dessa lärare väl kunna berga sig för

detta år med hvad de hafva och, då vi för öfrigt nyss beviljat 89,000 R:dr för elementarlärarens uppflyttning i högre lönegrad, så lär det väl ej vara så få af dessa lärare, som deraf komma i åtnjutande. Jag vill nu ej yttra mera härom, men ber på förhand få tillkännagifva, att jag ej ämnar låta denna fråga passera utan votering.

Herr Törneblad: Jag skulle tvekat att taga till ordet i denna fråga, som, då den rör elementarläroverkens lärare, äfven i viss mån rör mig sjelf; men då den ärade representanten på kronobergsbänken yrkat rent afslag å Utskottets förslag, så har jag icke kunnat underlåta att begära ordet för att visa, hvilka skäl, som kunna tala för beviljande af det föreslagna dyrtidstillägget åt elementarlärare för innevarande år.

Först och främst ber jag få upplysa att, hvad angår anslaget å 89,000 R:dr, som beviljats för elementarlärarens uppflyttning i högre lönegrad, förhållandet härmed är något helt annat, än nämnde representant antagit. Anledningen dertill, att detta anslag icke förr begärts, har naturligtvis varit den, att de ökade kostnaderna för lärarnes uppflyttning i högre lönegrad hafva kunnat bestridas af befintliga besparingar å elementarläroverkens stat. Det visar sig nu af Herr Statsrådet och Chefens för Ecklesiastik-departementet anförande till protokollet, att detta nu mera icke är någon möjlighet, och då återstår ju ingen annan utväg än att af Riksdagen begära dessa medel, till hvilka elementarlärarne redan hafva en alldeles obestriddlig rätt, grundad på föregående Riksdagens beslut om uppflyttning i högre lönegrad. Det är nemligen alldeles gifvet, att en sådan uppflyttning kan medföra ökade utgifter, och beloppet måste i alla händelser utgå; det är icke någon *ny* rätt som förvärfvas, endast tillämpning af en *redan vunnin*.

Vidare har det talats om rättsprincipen; ja, att grunda anspråk om löneförhöjningar på en abstrakt rättsprincip är måhända svårt, men om man stödjer dessa anspråk på erkända behof, så blir det något lättare. Och hvem har i detta fall erkänt behofvet? Jo, Riksdagen, då den i sin underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 24 sistlidne Maj, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk, yttrar: — — "hvarjemte Riksdagen velat i underdånighet anhålla, det Eders Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande behofvet af lönetillökning för elementarläroverkens lärare." Och huru har denna Riksdagens framställning tillkommit? Jo, derigenom att Departementschefen i statsrådsprotokollet för den 3 Januari förlidit år, jemte förmälan att ansökningar om lönetillökningar redan då inkommit från elementarlärarne, slutar med att yttra: "Enär petitionerna i denna icke blott för lärarne sjelfve, utan äfven för undervisningsväsendet maktpåliggande angelägenhet helt kort före Riksdagens sammanträde inkommit, har jag icke tilltrött mig att nu föreslå det lämpligaste sättet att åvägabringa den ifrågasatta löneförbättringen, utan utbeder mig Eders Kongl. Maj:ts tillstånd att inom departementet låta utarbete ett förslag i detta hänseende, hvilket, derest det vinner Eders Kongl. Maj:ts bifall, kunde för näst sammanträdande Riksdag framläggas." Och till svar på detta har Riksdagen begärt, att "Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande"

etc. Kan ett tydligare uttalande af Riksdagens önskan göras? Jag skulle tro, att det är det klaraste och tydligaste som kunnat ske.

Detta såsom svar på det här af en talare gjorda inkastet, att elementarlärarne skulle vara så väl aflönade, att icke något tillägg för 1874 vore af nöden. Jag ber den ärade talaren lägga märke till, att det icke är jag som svarar, utan *Riksdagen* som redan svarat.

Det är nu för öfrigt gifvet, att det önskligaste vore, om bifall till Kongl. Maj:ts proposition kunde vinnas, men jag vill icke härå framställa yrkande, då jag ju personligen är intresserad i saken, utan instämmer jag derför med Herrar Boman och Mæchel om bifall till Herrar Friherre von Essens m. fl:s reservation. Jag vill dock, innan jag slutar, fästa Kammararens uppmärksamhet på en ytterligare omständighet, som synes mig kraftigt tala för beviljande af det ifrågavarande dyrtidstillägget äfven för lönegraden 3,000 R:dr, den nemligen, att den ordinarie löneförhöjningen af 500 R:dr för hvarje elementarlärare, som skall utgå från och med nästa år, utgör endast 16²/₃ procent å nämnda lönegrad, 3,000 R:dr, således i sjelfva verket icke stort mera än hälften af hvad Kongl. Maj:t föreslagit och mindre än hvad Riksdagen beviljat såsom dyrtidstillägg för öfriga embets- och tjenstemän för sagda år, eller respektive 20 och 30 procent. Jag anhåller, att detta icke må tolkas såsom något klander emot Kongl. Maj:t derför, att Kongl. Maj:t skulle begärt för litet. Tvärtom! De flesta läroverkskollegier och myndigheter hafva i sjelfva verket föreslagit just detta belopp, och Kongl. Maj:t har välbetänkt rättat sig derefter; och jag tror, att elementarlärarne uppfattat sin ställning rätt, då de framställt en så billig begäran, ty derigenom har bifall lättare kunnat vinnas. Riksdagen har redan emot elementarlärarne visat en så vacker och storartad frikostighet, att det faller sig ganska tungt att ytterligare taga densamma i anspråk; men å andra sidan är jag fullt öfvertygad, att Riksdagen vill låta rättvisa och billighet råda, och jag föreställer mig, att det icke för närvarande finnes några af elementarlärarne, som äro mera i behof af dyrtidstillägg än just de, som äro i lönegraden 3,000 R:dr.

På de skäl jag anfört yrkar jag, som sagdt, bifall till den af en del utaf Första Kammararens ledamöter afgifna reservation.

Herr von Schoultz: Jag ber få hemställa till den ärade representant, som ensam synes vilja sätta sig emot all löneförbättring för elementarlärarne, huruvida han verkligen för sin del, om han noga besinnar det så ofta upprepade talesättet, att vår ungdom är fäderneslandets framtid, om han verkligen, säger jag, kan ställa sig liknöjd för den dermed oskiljaktigt sammanhängande sanningen, att de, som egna sig åt det viktiga och ansvarsfulla kallet att göra denna ungdom skicklig att i en framtid gagna fosterlandet, också böra försättas i en samhällsställning, hvarigenom det blir dem möjligt att kunna med kraft verka i sitt så viktiga kall. Jag tror, att den värde representanten, om han verkligen gjorde sig någon möda att taga reda på förhållandena eller om han hade tillfälle att följa dessa lärare under deras dem åliggande lektioner, utgörande omkring 30 timmar i veckan, hvarmed dock ingalunda deras arbete afslutas — ty utom undervisningstimmarne i skolan, upptages ju mycken tid hemma till rättelse af stilprof m. m., för att icke nämna den tid, som måste användas

för att hålla sig uppe i studierna, för så vidt dessa skola utgöra underlag för den bildning som meddelas ungdomen — jag tror, säger jag, att, om han gäfvé akt på allt detta, han då skulle nödgas i sitt inre erkänna, att det icke är mer än billighet och rättvisa som här i frågasättes, då man nemligen vill redan för 1874 lemna ja och bifall till hvad redan föregående Riksdag gifvit på hand och jemväl denna Riksdag för kommande år beviljat.

Man har mera än en gång förebrått denna Kammare för en nog materialistisk uppfattning vid bedömandet af många här förekommande ärenden. Jag delar icke denna mening; jag tror att Kammaren bedömer frågorna med hänsyn allenast till hvarje saks egen natur och beskaffenhet. Det vore nu ett godt tillfälle att visa att Kammaren i en fråga såsom denna hyser en stor och ädel uppfattning och vågar jag därför hoppas att Kammarens beslut skall gå i rätt riktning. Stannar man i tveksamhet hvilket af förslagen som bör antagas, Kongl. Maj:ts, Stats-Utskottets eller reservanternes, så synes mig att det rationelaste vore att antaga det första. Men då det väl torde vara svårt att vinna seger i Kammaren för denna åsigt, vill jag för min del ansluta mig till hvad af herr Boman blifvit yttradt och yrkadt, med fästadt afseende jemväl å hvad en ärad ledamot som sjelf tillhör skolstaten i ämnet uttalat. Det har mången gång blifvit sagdt, att det är olämpligt att vädja till känslan vid bedömande af de ärenden som här förekomma. Jag anser det också, men jag tror att man gjorde mera än vädjade till känslan, om man i detta fall ginge liberalt till väga. Det vore ett värdigt svar till dem, som misskänna och klandra denna Kammare.

Herr Alb. Staaff: Det torde visserligen anses öfverflödigt, att jag tillkännager till hvilken åsigt jag i denna fråga hörer, men jag kan ej låta frågan gå förbi utan att i korthet uttala min mening. Då jag länge utöfvat lärarekallet, och således under den tiden, men äfven sedan jag lemnade detsamma, haft tillfälle att på nära håll och vid olika läroverk se de stora försakelserna, det jemna och trägna arbetet samt de knappa inkomsterna, kan jag nu ej lemna tillfället obegagnadt att inför denna aktade församling höja min röst för afhjelpande af våra elementarlärares ofta ganska bekymmersamma ställning. Jag har under många år med stor glädje iakttagit, att representationen aldrig visat sig njugg i fråga om anslag till elementarläroverken. Det är ett vackert drag i den nu bortgångna representationens historia, att den äfven i sin afton visade sig frikostig, då det gällde läroverken; och den fjerdedel af den gamla representationen, som hette Bondeståndet, förvärfvade sig en ovansklig ära deruti att, vid en riksdag, då det gällde större anslag till läroverken än någonsin förut, icke en enda röst i detsamma höjde sig för afslag, utan ståndet enhälligt beviljade till och med mera än hvad Regeringen hade begärt. Den nya representationen har inslagit samma bana, och står ej efter sin föregångare. I detta fall vill jag försvara representationen mot hvarje klander. Nu erbjuder sig ett nytt tillfälle för representationen att visa sin välvilja i förenämnda afseende. Det är visserligen blott fråga om att bevilja dyrtidstillägg för ett år, men detta år är vigtigt. Tänker man nu på de åldersklasser frågan särskildt berör,

så måste man, enligt min tanke, instämma med Herr Bomans med flere i deras mening, att just vid den punkt i elementarlärarens lif och embete, som betecknas med lönegraden 3,000 R:dr, en lönetillökning är särdeles behöflig. Han har vid denna tid länge nog tjänat för att hafva berättigade anspråk på erkännande. Vanligen har han då redan i flera år varit gift och har måhända en talrik familj, men på samma gång har hans förmåga och kraft att genom sidoarbete, t. ex. författareskap, enskild undervisning och dylikt, förskaffa sig ökad inkomst, i ganska betydlig grad af tagit. I detta fall befinner sig en lärare, som öfverskridit 40 års ålder och då vanligtvis arbetat såsom lärare i 15—20 år, i den ofördelaktiga ställning, att han icke kan såsom en yngre och lifskraftigare lärare förskaffa sig några biförtjenster.

Under sådana förhållanden skulle jag helst hafva velat förena mig med Herr Jöns Rundbäck i hans yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts nådiga förslag, derest någon utsigt funnes att detsamma skulle hafva framgång; men då någon förhoppning derom icke finnes, och äfven genom Herr Bomans förslag elementarlärarne beredes en god hjälp, och de blifva föremål för en stor välvilja, instämmer jag med honom och anhåller om bifall till Friherre von Essens reservation, hvilken senare blifvit Första Kammarens beslut. Till detta beslut hoppas jag att äfven denna Kammar ädelsinnadt skall lemna sitt bifall.

I Herr Alb. Staaffs yttrande instämde Herrar *Ehrenborg, Malmberg, Biesert, Grefve Björnstjerna, Hammarberg, Carlsson, Grenander, Ahlström, Santesson, G. Mæchel, Granlund, P. Staaff* och *Elfstedt*.

Vidare yttrade:

Herr Hörnfeldt: Om man undantager de två ytterligheter i de yrkanden, som i denna fråga blifvit framställda, nemligen, å ena sidan, Herr Jöns Pehrssons yrkande om rent afslag på så väl Kongl. Maj:ts proposition som Utskottets förslag och, å andra sidan, Herr Jöns Rundbäcks yrkande om bifall till den Kongl. propositionen, så tror jag, att man ledes in på tanken att Utskottet i denna sak träffat det rätta. Då man är i begrepp att göra undantag från den af Riksdagen förut uppställda regel att icke bevilja dyrtidstillägg för 1874, kommer man lätt in på den tanken, att lärarne ändock ej skola blifva tillfredsställda, då de finna att det blott är fråga om att bevilja sådant tillägg åt sådana lärare, hvilkas löner icke öfverstiga 2,500 R:dr. Det är dock en obestriddlig sanning att, då man kommer öfver denna siffra och fordrar dyrtidstillägg äfven åt dem, som hafva 3,000 R:drs lön och derutöfver, sådan löneförbättring icke kan sägas vara afsedd att afhjelpa de största bekymren.

För att sammanlänka de olika meningarne inom Utskottet har Utskottet trott, att man kunde sätta gränsen vid 2,500 R:drs lön, och om Kammaren understödjer detta förslag, så har jag ingenting deremot, ehuru jag erkänner, att jag vid frågans behandling inom Utskottet var ganska tveksam. Medan jag har ordet, ber jag att få tillkännagifva att, för den händelse jag kommer att sättas i nödvändigheten att välja mellan Herr Bomans och herr Jöns Pehrssons förslag, så kommer jag att votera bifall

till det senare, eller rent afslag å så väl Kongl. Maj:ts som Utskottets förslag.

Skall jag åter välja mellan herr Bomans och Utskottets förslag, kommer jag att biträda det senare.

Herr Jöns Pehrsson: Ehuru jag står alldeles ensam i mitt yrkande emot alla dessa kyrkoherdar, rektorer och professorer, skall dock detta icke hindra mig från att mot en föregående talare, som vanligen sitter bakom mig men nu ej är på sin plats, vända mitt anförande. Han uppläste senaste Riksdags skrifvelse till Kongl. Maj:t i detta ämne och erinrade att ingen enda röst höjde sig emot den Kongl. propositionen. Ja, detta är samnt, men vid förra riksdagen hade man icke den ringaste tanke derpå, att Kongl. Maj:t skulle vid innevarande riksdag framkomma med ett sådant förslag som nu skett. Hvarken Kongl. Maj:ts proposition vid sistlidne riksdag eller något annat antydde att ett dylikt förslag skulle komma i år. Alla, som har talat så ömt till förmån för elementarlärarne, vill jag ej besvara. Behovet af en löneförbättring kan vara större eller mindre, men derom skola vi icke tala. Mitt påstående är det, att principen och behovet äro ej mera talande här än på andra ställen, der Kongl. Maj:ts förslag om dyrtidstillägg åt tjenstemännen äfven för år 1874 blifvit underkändt.

Jag fortfar i mitt yrkande om afslag så väl å Kongl. Maj:tssom Utskottets förslag.

Herr Boman: Då jag återigen begärt ordet, är det blott i afsigt att undanrödja ett missförstånd, som till följd af ett yttrande af Herr Jöns Pehrsson möjligen kan hafva uppkommit hos en och annan af Kammarrens ledamöter. Säsom skäl emot den af Utskottet föreslagna gränsens uppflyttning från 2,500 till 3,000 R:drs löner anförde den värde talaren, att Riksdagen beviljat 89,000 kronor för lärarnes vid elementarläroverken uppflyttning i högre lönegrad. Jag får dock fästa uppmärksamheten derpå, att detta icke inverkar på de lärare, som redan uppnått den högsta lönegraden, såsom adjunkter, som i många år arbetat med en lön af blott 3,000 R:dr. Således är det påståendet ovederlagdt, att inom kategorien lärare med 3,000 R:drs lön finnas de äldsta lärarne och kännas behovet mest tryckande.

Jag skall ej längre upptaga tiden utan inskränka mig till att fortfarande yrka bifall till Friherre von Essens reservation, fullt öfvertygad derom, att denna Kammare skall visa sig lika liberal mot dem, åt hvilka våra barns undervisning är anförtrodd, som Första Kammarren varit.

Herr Gjerling. Herr Talman, mine Herrar. Redan vid sistlidet års riksdag uttalade jag åsigt, att det vore af behovet påkalladt att höja lönerna för lärarne vid våra elementarläroverk.

Jag är fortfarande af samma mening och anser, att de för dem nu framställda anspråken på löneförhöjning äfven redan för innevarande år äro fullt befogade. Visserligen har i dag, och det af fackmän, framställts, att gränsen för den föreslagna löneförbättringens åtnjutande borde sättas vid 3,000 R:dr. Jag kan emellertid för min del ej dela denna mening

och än mindre kan jag gilla Utskottets förslag att som sådan maximi-gräns bestämma 2,500 R:dr. Jag anser deremot förhöjning böra tillkomma icke allenast, och i första hand, lärare upp till ofvannämnda aflönings-kategorier, utan äfven dem med högre lön än 3,000 R:dr. Detta så mycket mera, som åtskilliga af de äldre i lektorsgraden, hvilka, liksom de äldre adjunkterne, varit i skolans tjänst före den nuvarande organisationens införande, icke ens i någon mån, som lektorer, fått, i och för berättigande till ålderstillägg, tillgodoberäkna sig sin tjänstgöringstid före omorganisationen.

Jag har velat tillägga detta som ytterligare skäl till hvad förut af en talare på göteborgsbanken anförts för utsträckandet af ifrågavarande löneförhöjning till äfven löneklasser öfver 3,000 R:dr, och jag kan ej finna, huru man billigtvis skulle kunna undandraga särskildt innehafvarne af dem lönetillökning för år 1874.

Då, äfven efter min uppfattning, fullt goda skäl för behovet och billigheten af tillökning för elementarläroverkens lärare upp till gränsen af 3,000 R:drs aflöning redan af föregående talare blifvit anförda, och jag, för min del, vill förorda en sådan tillökning, men derjemte äfven höjning för innehafvare af lönerna *öfver* denna gräns, yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr A. Rundbäck: Jag skulle ej hafva uppträdt i denna fråga, derest mitt eget enskilda intresse berördes af densamma. Men då så ej är förhållandet, må det tillåtas mig hembära till Utskottet min tacksamhet, som — jag tror mig kunna säga det — hela elementarlärarkorpsen känner för den välvilja, som blifvit densamma bevisad, vare sig att gränsen för den föreslagna löneförbättringens åtnjutande sättes vid 2,500 eller vid 3,000 R:drs lön. I hvilket fall som helst kunna lärarne ej underlåta att uttala sin tacksamhet mot Utskottet.

Jag tillåter mig derjemte att uttala ett ord till förmån för de läroverksadjunkter, som hafva en lön af 3,000 R:dr, i syfte att äfven dessa må få dyrtidstillägg. De äro nemligen de enda adjunkter, som ej erhålla de 20 procentens lönetillökning för år 1875, om Utskottets förslag bifalles. Detta är ej förenligt med billighet och skall sannolikt alstra missnöje hos dem. Till de skäl, som förebragts till dessa gamla adjunkters förmån, ber jag att ytterligare få lägga ett, som ännu ej under diskussionen framhållits. Alla dessa adjunkter hafva tjenat i öfver 20 år och somliga bland dem i mer än 30 år. Före år 1857, då den nu gällande lönestaten bestämdes, utgjorde deras lön icke mer än 360 R:dr riksgälds om året, eller icke fullt en R:dr om dagen. Den fyllnad de då egde i denna otillräckliga lön var dubbel tjänsteårsberäkning för befordran inom kyrkan. Men de, som icke begagnat sig af denna förmån, utan af kärlek till lärarekallet stannat kvar i skolan, de hafva icke haft gagn af de dubbla åren, hvarföre all deras ersättning för arbetet i skolan under deras tidigaste tjänstgöring i verkligheten inskränker sig till förberörda lilla lön. Det vore således rätt hårdt för dessa lärare, som slitit ondt under sin första tjänstgöringstid, om de ej nu skulle komma i åtnjutande af samma förmåner som deras yngre medbröder.

Jag yrkar bifall till Friherre von Essens reservation.

Herr Hedin: Här har yttrats åtskilligt om den obillighet, som skulle föröfvas, derest Utskottets och icke Kongl. Maj:ts förslag skulle vinna Riksdagens bifall, men ingen har talat om den ännu större obillighet man är på väg att begå mot en klass af lärare, som här ej är nämnd. Jag måste ännu en gång fästa uppmärksamheten på de extra lärarnes ställning. Om jag rätt fattade Herr Departementschefens yttrande för ett par dagar sedan, så nämnde han, att han vidhölle grundsatsen, att de extra lärarne böra vara likställda med ordinarie lärare i den lägsta lönegraden. Jag hörde då också uppgifvas, att Kongl. Maj:t möjligen skulle kunna för år 1875 bereda de extra lärarne en löneförhöjning, motsvarande lägsta lönegraden för de ordinarie lärarne. Deremot har jag icke fått någon upplysning — och det fanns då ej heller någon särskild anledning dertill — om det är möjligt för Kongl. Maj:t att åt dessa lärare bereda löneförhöjning äfven för år 1874. Jag ber derföre att få ytterligare framhålla denna sak till Utskottets behjertande. Enligt min åsigt, som jag tror vara temligen allmänt delad inom Kammaren, kan Utskottet ännu vid denna riksdag i kraft af sin initiativrätt göra något till dessa lärares förmån.

Herr Törnfeldt: Jag är i likhet med Herr Jöns Pehrsson böjd för sparsamhet, men vill icke drifva densamma till den höjd, att den tillämpas i likt och olik, ty detta förefaller mig lika med att köra hufdet i väggen. Jag vill i denna fråga för min del instämma med dem, som yrkat bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition, emedan jag af egen erfarenhet vet huru knappt skollärarne hafva och hvad det vill säga att undervisa. Embetena kunna vara mångahanda och arbetet olika tungt. Skollärares arbete är både träget och tungt.

Herr Linné: Jag hyser en så hög tanke om Kammarens välvilliga stämning mot lärarne vid våra elementarläroverk, att jag anser mig kunna med hopp om framgång yrka bifall till Kongl. Maj:ts nådiga förslag. Som jag sjelf under sju år undervisat, kan jag vitsorda att lärarens yrke är ansträngande. Då de belopp, som i den Kongl. propositionen äskas, ingalunda äro för höga, hemställer jag vördsamt om bifall till densamma.

Herr Ahlström: Jag har ej begärt ordet för att yttra mig i sjelfva saken, i afseende å hvilken jag på det lifligaste instämmer uti den af Friherre von Essen m. fl. afgifna, vid betänkandet fogade reservation. För bifall till densamma hafva redan så talande skäl blifvit anförda, att det är öfverflödigt af mig att dertill lägga något nytt.

Jag har begärt ordet med anledning af ett yttrande af Herr Hedin, hvilket jag nyss hörde honom för andra gången inom ett par dagar upprepa, och hvilket således torde vara på allvar menadt, nemligen att Stats-Utskottet skulle ega initiativrätt i anslagsfrågor. Jag kan för min del ej af grundlagens stadgande finna en sådan rätt Utskottet tillerkänd och jag har derföre ansett mig deremot böra anmäla protest, ehuru jag lifligt biträder Herr Hedins mening om nödvändigheten att förbättra de extra lärarnes vid elementarläroverken bekymmersamma ställning. Jag har genom

nom särskilda förhållanden haft tillfälle att förvärfva mig kännedom om åtskilliga till denna kategori hörande lärare, som gjort sig väl förtjenta af en bättre ställning, och jag skulle ansett såsom en lycka om jag fått tillfälle gifva min röst för bifall till ett sådant förslag.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Jag anhåller att först och främst få frambara — och jag answer mig dertill icke oberättigad — elementarlärarnes tacksamhet så väl till Riksdagen för den välvilja Riksdagen emot dem visat, som till Utskottet för det tillmötesgående, som äfven från dess sida kommit dem till del.

Då Utskottet ej funnit sig böra tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts nädiga proposition i *hela* dess utsträckning, har det för Utskottet blifvit nödvändigt att bestämma en gräns för den här i fråga satta löneförbättringens åtnjutande. Det är alltid svårt att bestämma en sådan gräns, emedan, hvar den än sättes, obilligheter uppstå och jemförelser emellan den yngre lärarens löneförmåner och enskilda förhållanden och den äldres. Jag erkänner till fullo den stora svårighet att göra alla lika rätt, som i detta fall uppstått för Utskottet, då det icke ansett sig böra tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag oförändradt, och jag gillar ock till en viss grad de skäl Utskottet lagt till grund för bestämmandet af den satta gränsen, i det Utskottet har dragit den emellan den högsta och den lägsta lönen. Jag tror dock att denna gräns är den mest olyckligt valda, ty genom densamma afskäres den äldsta och med familj mest försedda delen af skolläraryne från löneförbättringens åtnjutande. Inom lönegraden med 3,000 R:dr befinna sig nemligen de äldsta adjunkterna och största autalet af de gifta lektorerna, och på det förhållandet, huruvida en elementarlärare är försedd med familj eller ej, måste billigtvis i en fråga som denna fästas tillbörligt afseende.

Läraryne i första lönegraden, med 1,000 R:drs lön, uppgå för närvarande till ett antal af 122, hvarutaf blott 30 procent äro gifta, i andra lönegraden, med 1,500 R:drs lön, till 125, af hvilka *de gifta*, utgöra 44 procent, i tredje lönegraden, med 2,000 R:drs lön, till 141, hvaraf 53 procent, och således redan flera än hälften, gifta, i fjerde lönegraden, med 2,500 R:drs lön, till 93, hvaraf 62 procent gifta, och ändtligen i den grad, framför hvilken gränsen blifvit satt, eller den med 3,000 R:drs lön, till 143, och inom denna grad utgöra de gifta läraryne $79\frac{7}{10}$ procent, och således de ogifta blott $20\frac{3}{10}$ procent. Ser man vidare på lönernas be-
lopp, så finner man, att högsta lönen för en elementarlärare ej uppgår till den summa, som Utskottet vid bestämmande af dyrtidstillägg åt andra klasser af embets- och tjenstemän ansett böra utgöra gränsen för dem, som deraf skola komma i åtnjutande. Alla elementarläraryne löner falla *under* denna summa. Men ej nog härmed — de *allra flestes* falla *betydligt* under den. Lärarynes antal uppgår för närvarande til 704; men af dessa äro blott 80 i den lyckliga ställning, att de hafva lön *öfverstigande* 3,000 R:dr. Det är af särdeles stor vigt att detta förhållande tages i betraktande. Man säger ofta, att elementarlärarynes löner dock icke äro så små. Jag medger gerna att i förhållande till åtskilliga andra

embets- och tjenstemannaklasser detta är fallet, hvad de högre lönegraderna beträffar. Men då man anför dessa löner på 4,500, 4,000 och 3,500 R:dr såsom exempel, må man då påminna sig att det blott är 80 lärare, som innehafva dessa löner, och bland dem allenast 8 den högsta. Således har det ojemförligt största antalet lärare blott 3,000 R:drs lön eller derunder; och i det påståendet tror jag att alla skola instämma med mig, att en sådan lön för ett så tråget och under ständig kontroll satt arbete, som skollärares, icke är för stor.

Under sådana förhållanden och då det efter denna frågas utgång i Första Kammaren torde det vara föga utsigt att till förmån för de 80, som hafva löner öfverstigande 3,000 R:dr, söka få den af Utskottet föreslagna gräns framflyttad, anser jag mig, under förnyadt betygande af min tacksamhet mot Utskottet för dess välvilja mot de lärare, hvilkas löner icke uppgå till mer än 2,500 R:dr, endast böra till Kammarens behjertande öfverlemna billigheten af att utsträcka denna välvilja till den sista lönegraden för adjunkterne. En elementarlärares affärer äro visserligen små och därför äro också hans skulder obetydliga i jämförelse med personers ur andra lyckligare iottade samhällsklasser, men den skuld han en gång åsamkat sig, är för honom ofta betungande för lifvet. Det vore af synnerlig vigt om ju flere lärare desto bättre, som gladt sig åt att varda frie från sina under de sista åren åsamkade skulder, ej behöfde ångra detta. Den förhoppningens gryning, som genom Första Kammarens beslut helt visst redan spridt en rodnad öfver mängen gammal skollärares kinder, skolen ej I, mine Herrar, låta förblekna.

Herr Key: Jag börjar med att erkänna att, hvad lärarne vid våra elementarläroverk angår, det är ett särskildt undantagsförhållande, väl värdt att behjertas. Detta har Utskottet äfven gjort, då det frångått den förut antagna regeln, att hvarje dyrtidstillägg för år 1874 borde afslås. Jag medger äfven, att Riksdagen sjelf i skrifvelse till Kongl. Maj:t framkommit med begäran om löneförbättring för elementarlärarne, men vi hafva ju också redan fattat beslut härom genom att både för år 1875 och framdeles höja lönerna med 500 riksdaler för hvarje lärare. Riksdagen har således redan svarat på denna apell.

Hvad nu föreliggande punkt beträffar, så är här fråga blott om dyrtidstillägg för innevarande år. Det kan ej nekas att det för våra sparsamhetsiffrare quand même måste se besynnerligt ut, att Riksdagen efter Utskottets förslag skulle på ett bräde bevilja 275,000 kronor för innevarande år, då vi förut i fråga om andra löntagare voterat om lika många hundratal kronor. Sedan jag nu erkänt detta, får jag förklara, att jag det oaktadt ämnar uppträda till försvar för Utskottets förslag och det så mycket hellre, som man på vissa andra håll icke ens tyckes vara nöjd med detta förslag, utan fordrar ännu mera. Jag skall för mitt uppträdande gifva dels direkta och dels indirekta skäl.

Jag har genom Herr Ecklesiastik-ministerns enskilda välvilja, för hvilken jag nu ber att offentligen få aflägga min tacksamhet, erhållit del af samma tabell, från hvilken Herr Ecklesiastik-ministern nyss tog sina uppgifter rörande antalet af gifta och ogifva lärare. Jag erkänner, att det af honom påpekade förhållandet om den skilnad i antalet gifta, som

förefinnes mellan lärare med 2,500 och lärare med 3,000 riksdalers lön är högst behjertansvärdt. Herr Departements-chefen visade nemligen att antalet gifta lärare med 2,500 riksdalers lön utgör blott 58, hvaremot de gifta lärarne med 3,000 riksdalers lön uppgå till ett antal af 114. Jag medger, att det är ett ganska stort språng från 58 till 114, men då man jemför kategorierna öfver 3,000 riksdaler, visar sig ett tillbakagående i samma förhållande. Om man derjemte jemför 2 och 2 kolumner ihop, så visar det sig, att antalet gifta lärare med löner till belopp af 1,000 och 1,500 riksdaler utgör 92, af 2,000 och 2,500 R:dr 134, af 3,000 och 3,500 R:dr 129, af 4,000 och 4,500 R:dr 50 stycken. Vidare framgår af tabellen att antalet gifta lärare, med dels 2,000 R:dr och dels 2,500 R:dr, utgör af det förra slaget 76 och af det senare 58, eller tillhopa 134, då deremot de gifta lärarne med dels 3,000 riksdalers och dels 3,500 riksdalers lön utgöra, de förra 114 och de senare 15, eller tillsammans 129. Således, lika mycket som antalet gifta lärare stiger från lönegraden 2,500 riksdaler till lönegraden 3,000 riksdaler, lika mycket sjunker detta antal ifrån lönegraden med 3,000 riksdalers till lönegraden med 3,500 riksdalers lön. Om man nu derjemte betraktar de 8 klasserna lärare, der Utskottet dragit ett mittelstreck sålunda, att Utskottet tillstyrkt löneförhöjning för de 4 lägre och afstyrkt densamma för de 4 högre klasserna, så finner man att Utskottets utlåtande, äfven hvad klasserna beträffar, hvilar på en hållbar grund. Jag missunnar visst icke lärare med 3,000 riksdalers lön en liten förhöjning i densamma, men just i lärarnes sanna intresse ber jag att få varna Herrarne att icke begära ett mera, som kanske åstadkommer ett mindre. Min allvarliga önskan är, att vi skola komma till ett godt resultat, och jag anser att sådant säkrast ernås genom ett bifall till Utskottets förslag, hvilket vi dessutom så mycket lugnare kunna bifalla, som hela behandlingen af 8:de hufvudtiteln bär vittne derom, att hvad man än må hafva att säga om majoriteten i denna Kammare, icke kan den med fog beskyllas för afvoghhet och njughet, då det gäller att befordra vetenskap och konst samt bereda dem, som arbeta i vetenskapens och konstens tjenst, en tillräcklig utkomst. På grund af hvad jag nu anfört och då ett lönetillskott för lärare med 3,000 riksdalers lön skulle erfordra ett ytterligare anslag af icke mindre än 71,500 riksdaler, vågar jag bedja de Herrar, som här sökt genomdrifva den större siffran, att icke hålla för hårdt på den, ty detta *kan* hafva till följd — jag upprepar det — att man erhåller ett mindre. Jag hemställer om bifall till Utskottets förslag.

Herr Jöns Rundbäck: Jag hoppas, att ingen af denna Kammares ledamöter skall anse mig såsom någon slösare med statens medel, derföre att jag yrkat bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet. Jag har gjort detta af principiela skäl. Då emellertid Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet sjelf frångått det Kongl. förslaget, är det klart att jag icke vill envisas med mitt förra yrkande. Jag får således nu återtaga detsamma och yrka bifall till Friherre von Essens reservation.

Herr Jöns Pehrsson: Jag skulle icke hafva begärt ordet mera i

denna fråga, då jag står så ensam om mitt yrkande, om icke både Herr Ecklesiastikministern och åtskillige talare, som efter honom uppträdt. fästat så mycket afseende dervid att många lärare äro gifta och i detta förhållande funnit ett talande skäl för behovet af en löneförbättring åt sådana lärare. Då hafva vi på landsbygden en annan uppfattning af äktenskapet. På landet gifter man sig ej för att få en börda utan ett biträde i lifvets mödor och besvärligheter. Jag tror att äfven i den samhällsställning, i hvilken lärarne vid våra elementarläroverk befinna sig, qvinnan kan och bör göra så stor nytta, att hon icke uteslutande lever på mannens bekostnad. Jag anser det vara fullkomligt oanständigt att i afseende på aflöningen göra någon skilnad emellan gifta och ogifva lärare. Lönen skall väl vara för arbetet och ej för personen. Jag vidhåller mitt förre yrkande.

Herr Treffenberg: Jag hade icke ämnat uppträda i denna fråga, men jag tillstår att för hvarje gång jag åhört Herr Jöns Pehrssons anföranden, mina talmuskler kommit i rörelse. Jag har dock hittills beherrskat mig, men det blef mig omöjligt längre, då jag sista gången såg honom resa sig och med den sedvanliga gesten med blyertspennan i handen nicka åt Talmannen för att erhålla ordet. Hans sista uppträdande påminde mig nemligen så lifligt om ett uppträde i danska folkethinget, för flera år tillbaka, då fråga der var före om en löneförhöjning åt embetsmännen i Højesteret. Det fanns då der en man, den bekante Gert Winther, hvilken inledde sitt anförande med den anmärkning, att de första lefnadsbehoven äro lika för alla menniskor i hvilken samhällsställning som helst. Han hade, för att erhålla en säker norm för hvad en menniska ärligen kunde behöfva för att lifnära sig och derjemte hafva någon liten glädje af lifvet, vändt sig till *fattigvårdsstyrelsen* i Köpenhamn med begäran om upplysningar i berörda hänseende. De upplysningar han erhållit voro följande: "Enligt den officiella uppgift, jag håller i min hand, behöfver en menniska här i landet för sitt lufs uppehälle ärligen: 15 pund rågmjöl till bröd (skratt), 8 pund malt till öl, 2 pund korngryn till gröt, 2 pund hvetemjöl till pannkakor (afbrott, skratt), 1 pund fläsk och 1 pund smör. Jag har också sökt upplysning, om hvad en menniska ungefärligen behöfver till det som kan kallas lifvets bekvämligheter och trefnad, och i detta afseende fordras, utom fritt husrum, ärligen 3 lass bräntorf och 1 riksdaler till snus och diverse (skratt). Ja, allt ert skratt rör mig slätt icke."

Jag misstänker starkt att äfven Herr Jöns Pehrsson konfererat med någon fattigvårdsstyrelse, då han finner äfven Utskottets måttliga förslag så "oförsonligt", såsom han häromdagen yttrade om ett annat ifrågasatt anslag.

Då Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet förklarar sig åtnöjas med det belopp, som är föreslaget i Friherre von Essens m. fl. ledamöters af Första Kammaren vid betänkandet fogade reservation och det således icke är någon utsigt dertill att Kongl. Maj:ts förslag, hvilket jag för min del anser vara det som kommer rättvisan närmast, skall vinna framgång, förenar jag mig med dem, som yrkat bifall till nyssnämnda reservation.

Herr Törnfeldt: Då jag finner, att det icke är någon utsigt dertill att Kongl. Maj:ts förslag skall vinna gehör i denna Kammar, afstår jag från mitt förra yrkande och instämmer med dem, som yrkat bifall till Friherre von Essens reservation.

Herr Danielsson: Af en talare på stockholmsbänken har framhållits den stora nöd, hvori lärarne vid våra elementarläroverk skulle befinna sig. Han talade i dag om billighet och rättvisa. Vid ett annat tillfälle talade han om brödbekymmer och dylikt, men jag undrar just hvad den Herrn har för erfarenhet derom i ordets egentliga betydelse.

Emellertid tror jag att, om vi bifalla Utskottets förslag, vi gjort allt hvad man billigtvis kan fordra. Ehuru Riksdagen förut uppställt såsom regel att dyrtidstillägg för år 1874 icke bör beviljas, har Stats-Utskottet likväl tillstyrkt sådant tillägg för ifrågavarande lärare. Det torde ej förefalla besynnerligt att jag yrkar bifall till Utskottets hemställan, då jag för ett par dagar sedan fick veta, att dessa lärare icke hafva så synnerligen sträng tjenstgöring i förhållande till den stora delen af den svenska nationen. De arbeta nemligen blott några få timmar i veckan.

En annan talare ordade om det danska folkethinget. Jag tror dock att han bör hålla inne med sådant, som ej hör till saken, ty det är ej öfverensstämmande med ändamålet för vårt vistande här att berätta historier. För öfrigt handlar han ej fullt konsekvent, då han vid ett föregående tillfälle velat nedsätta arvodet åt Riksdagens ledamöter men i år påyrkat förhöjning i landssekreterares aflöningsförmåner.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Liss Olof Larsson: Jag hade sannerligen icke väntat att Utskottet skulle från ett visst håll få uppbära så mycket klander för njugghet, ty någon sådan har Utskottet ej visat vid behandlingen af denna hufvudtitel. Förr hade jag väntat, att Utskottet skulle blifva klandradt för allt för stor frikostighet med statens medel. Jag tror och många hafva äfven sagt till mig, att Utskottet visat allt för stor frikostighet i nu föreliggande punkt, men de, som omfattat denna mening, äro ej så talföre, som Herrarne på den motsatta sidan.

I likhet med Herr Key får jag uppmana de ledamöter, som anslutit sig till Friherre von Essens reservation, att ej hålla så strängt på sitt yrkande. Man måste nemligen ihågkomma, att elementarlärarne just i följd af de s. k. ålders-tilläggen äro i bättre ställning än andra embets- och tjenstemän. För andre tjenstemän hafva vi i allmänhet beviljat dyrtidstillägg blott för år 1875. Så är ej förhållandet med elementarlärarne, ty de få lönetillökning för all framtid. Då Utskottet här i en enda punkt tillstyrkt ej mindre än 275,000 kronor såsom dyrtidstillägg åt vissa elementarlärare för innevarande år, må man ej tala om något knussel, helst som en tredjedel af året redan i det närmaste gått tillända. Jag hoppas således, att lärarne vid våra elementarläroverk skola blifva belåtna med Utskottets förslag. Under behandlingen af en föregående punkt, der fråga var om en annan klass af lärare, nemligen vid folkskolor och småskolor, ansåg man det vara för mycket att höja aflöningen till 200 kronor. I afseende å elementarlärarne och då fråga är om att bevilja dyrtidstillägg för de af dessa, hvilkas lön ej öfverstiger

2,500 kronor, finner man det vara en skriande orättvisa att ej gifva sådant tillägg äfven åt elementarlärare med högre lön. Jag tror att, då man ställer begge dessa klasser emot hvarandra, man måste erkänna att vi visat oss mycket generösa, ja rent af slösaktiga mot de senare, eller elementarlärarne.

Jag får för min del hemställa om bifall till Utskottets förslag; men innan jag afstår från ordet, vill jag emot Herr Treffenberg anmärka att, då han uppläste den der historien från danska folketinget och kom till det ställe, som handlade om huru talmannen medelst klockringning kallat ledamöterna till ordningen, jag tyckte att denna historien skulle fått en god och passande tillämpning om vår talman, väl ej medelst ringning i en klocka, ty sådant brukas ej hos oss, men med ett slag af sin klubba, kallat Herr Treffenberg till ordningen för det han inblandat hvad till saken ej hörer. Jag kan ej förstå hvarifrån den värde talaren fått den omnämnda uppgiften; men det var troligen någon nota, som han har kvar från den tid, då han erbjöd sig att inackordera hela landtmannapartiet för ett pris af 3 R:dr om dagen.

Med Herr Liss Olof Larsson förenade sig Herrar *Sven Nilsson* i Efveröd, *Nils Nilsson* i Stäfvie, *Johan Jönsson*, *Ivar Månsson*, *Sven Andreasson*, *Christen Assarsson*, *Aug. Börjesson* och *Lars Ersson*.

Herr Alb. Staaff: Jag lofvar att ej länge upptaga Kammarens tid. Jag anser mig ej behöfva ingå i någon vederläggning af den siste talarens anförande. Hvad han yttrade har redan förut blifvit vederlagdt. Men då en annan talare, Herr Danielsson, misstagit sig i fråga om det antal timmar lärarne vid våra elementarläroverk äro för sina befattningar upptagna, ber jag att få lemna några upplysningar i detta afseende. Beträffande antalet lektionstimmar i veckan för hvarje lärare, varierar detta från 20 ända till 32. Dertill kommer korrigering af öfningsskripta, hvilken upptager ganska lång tid. Vidare måste läraren bereda sig för lektionstimmans arbete. Dessutom är att märka, att en sådan timme är ojemförligt mera ansträngande och tröttande, än en vanlig arbetstimme. Detta kan jag på grund af egen erfarenhet intyga.

Jag vill blott tillägga ännu ett par ord, dertill uppkallad af en talare här midt emot, hvilken med epitetet "den der Herrn på stockholmsbänken" förmodligen åsyftade mig. Jag anser mig fortfarande ega fullt skäl att påstå, det "brödbekymmer" mången gång kunna finnas äfven hos personer, de der kunna synas vara i en lyckligare ställning. Det är säkert att nöden hos dessa personer stundom kan vara mera tryckande, än der den träder i dagen med anspråk på den allmänna välgörenheten. Hvad slutligen beträffar sistnämnda slag af nöd, så kan jag försäkra Herr Danielsson, att jag dagligen är i tillfälle att på nära håll se större och djupare elände, än han möjligen föreställt sig.

Jag kan ej ingå på riktigheten af Herr Liss Olof Larssons yttrande, att så många talare "klandrat" Utskottet för dess förslag. Så har icke skett. Tvärtom har man med rätta erkänt den välvilja Utskottet genom sin ifrågavarande hemställan bevisat våra elementarlärare. Jag vidblifver mitt förra yrkande.

Herr Gjerling: Med anledning af hvad som förekommit sedan jag sist hade ordet, anhåller jag att få återtaga mitt då gjorda yrkande och förenar jag mig nu med de talare, hvilka yrkat bifall till Friherre von Essens m. fl. reservation.

Herr Linné: Äfven jag återtager mitt förra yrkande och hemställer om bifall till Friherre von Essens m. fl. reservation.

Herr Danielsson: Jag har varit otydlig i mitt framställningssätt nyss, kan jag märka, eftersom den ärade talaren på stockholmsbänken replikerade mig. Talaren framhöll, att lärarne vid elementarläroverken hafva sysselsättning 18 ända till 32 timmar i veckan. Det är möjligen saunt, jag vill ej bestrida den saken, men om också så skulle vara, är väl icke denna sysselsättning så utomordentligt ansträngande, att lärarne därför behöfva arbeta ihjel sig i skolans tjänst.

Talaren upplyste äfven att *han* dagligen ser nöden på nära håll och att icke *jag* är i tillfälle att derutinnan samla en så rik erfarenhet som han till följd af det embete han bekläder. Må så vara, men det hör icke hit, ty den nöd, hvarom här skulle kunna vara fråga, är sjelfförvålad och helt och hållet beroende af personerna i fråga. Om lärarne vid våra elementarläroverk med nuvarande löner råkat i nöd är det sannerligen deras egen skuld och kan icke hänföras till det armod, som i större eller mindre mån förefinnes inom hvarje samhälle och af de bättre lottade bör behjertas. Enligt min uppfattning är icke lärarekorpens ställning så nsel som den värde talaren låtit påskina, och det var detta jag förra gången uttalade.

Samme talare uppkallade i minnet, huruledes det gamla, hedervärda Bondeståndet alltid lyssnade till de framställningar, som gjordes om undervisningsväsendet, och aldrig visade njugghet mot skolan. Jag medgifver i viss mån, att denna samhällsangelägenhet framför andra har berättigadt anspråk på representationens beaktande, och skall för min del ej det ringaste motverka en rationel utveckling af den sociala bildningen, utan snarare tvärtom, ty jag tror att svenska nationen har gjort sig känd som en nation, som så att säga hungrande sträcker ut handen efter vetande, men jag tror också, att här som inom andra områden representationen skall låta förnuftet och en väl afvägd sparsamhet gifva utslaget. Slöseri passar illa hos en folkvald församling, och om Andra Kammarens majoritet i enlighet med Stats-Utskottets förslag beslutar en lönetillökning af 500 kronor åt hvar och en af de vid elementarläroverken anställda lärare, hvilka för närvarande uppbära i lön 2,500 kronor och derunder, är detta ett storartadt bevis på att denna majoritet så vidt möjligt är vill tillgodose undervisningsväsendet. Ingenting vore mig kärare än om minoriteten ville på samma sätt gå oss till mötes i fråga om förhöjd afföring till folkskolelärarne, och jag vill i det afseendet taga fasta på den ärade talarens yttrande.

Jag fortfar i mitt yrkande.

Öfverläggningen var slutad. Sedan de ledamöter, som yrkat, att Kongl. Maj:ts framställning måtte bifallas utan förändring, afstått från detta yr-

kande, återstodo nu endast tre skilda meningar, i öfverensstämmelse med hvilka propositioner af Herr Talmannen gåfvos dels på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, dels på bifall till det af Herr Boman under öfverläggningen framställda ändringsförslag, dels ock slutligen på afslag å så väl Utskottets hemställan som jemväl å Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition. Den förstnämnda af dessa propositioner förklarade Herr Talmannen vara med öfvervägande ja besvarad; men blef då votering begärd. I anledning häraf och för bestämmande af kontrapositionen upptog Herr Talmannen ånyo de tvänne öfriga yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till Herr Bomans förslag, förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jemväl angående kontrapositionen äskades votering, i följd hvaraf först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver 68 punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 a, antager yrkandet, att Utskottets hemställan måtte bifallas med förändring dels af lönesumman 2,500 kronor till 3,000 kronor och dels af anslagsbeloppet 275,000 kronor till 346,500 kronor,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är till kontraposition antaget yrkandet, att så väl Utskottets hemställan som jemväl Kongl. Maj:ts nådiga framställning i det ämne, hvarom förevarande punkt handlar, måtte af Kammaren afslås.

Den votering, som företogs enligt denna proposition, visade 90 ja mot 76 nej; hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöi denna lydelse:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i 68 punkten af dess utlåtande N:o 20 a,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren bifallit Utskottets hemställan med den förändring, att lönesumman 2,500 kronor utbytes mot 3,000 kronor samt att i stället för beloppet 275,000 kronor införes beloppet 346,500 kronor.

Den senare voteringen utföll med 101 ja mot 65 nej; och hade alltså Utskottets hemställan utan förändring bifallits.

I anseende till den långt framskridna tiden, uppsköts den vidare föredragningen af detta utlåtande till eftermiddagens sammanträde.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades Herr *P. Näsman* under 6 dagar från och med den 27 i denna månad.

Kammarens ledamöter åtskildes klockan $\frac{1}{2}$ 4 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 7 e. m.

§ 6.

I anseende till hinder för Herr Talmannen, ledde Herr vice Talmannen under fortsättningen af detta sammanträde Kammarrens förhandlingar.

§ 7.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 a; hvarvid i ordningen förekom

69:de punkten,

som bifölls.

Angående *70:de punkten* anförde:

Herr Hedin: Jag skall tillåta mig anhålla, att Kammarren tager sig någon betänketid i afseende på den här föreslagna lånesumman. Jag förmodar, att ingen skada sker, om denna betänketid utsträcker till nästa år; i hvarje fall skulle väl Kammarren kunna taga sig så mycket betänketid, att det definitiva afgörandet får anstå till en blifvande gemensam votering. Härigenom skulle, i förra fallet alldeles bestämdt och, som jag tror, äfven i det senare, all den utredning af frågan kunna åstadkommas, hvilken, så vidt jag vet, icke ännu är åstadkommen och som jag tror vara ganska behöflig. Skälen för detta förslag äro följande: Seminarielokalen är redan, enligt mig meddelade tillförlitliga upplysningar, för ändamålet otillräcklig; jag kan säga detta, enär man icke för en klass har ett rum att använda, då skurning skall anställas, utan då måste bevilja s. k. skurlof. Lokalens otillräcklighet bevisas vidare deraf, att, om de förändringar i större eller mindre mån blifva godkända, hvarom hemställen redan är gjord från lärarinnepersonalen vid den med seminariet förenade normalskolan, så kommer efter dessa förändringars

verkställande att erfordras ytterligare tre, fyra à fem rum. Kommer vidare den förändring i undervisningen vid seminariet att godkännas, hvilken är ifrågasatt utaf en del af lärarepersonalen vid seminariet, så fordras äfven af denna anledning en ytterligare tillökning i det nu disponibla antalet af lärorum. Nu skulle man kunna säga, att för den närmaste framtiden detta ökade utrymme kan vinnas derigenom, att den för det närvarande i läroverkslokalen åt seminariets rektor upplåtna boställsvåningen blefve för sitt rätta och ursprungliga ändamål använd; men dels tviflar jag på att den utvägen kommer att vidtagas, sedan ett annat användningssätt en gång blifvit gällande, dels är jag icke säker om, att läroverkets behof af utvidgade lärolokaler för mer än närmaste framtiden derigenom blefve tillräckligt afhulpet. Man kan invända, att det sannolikt blifver tillfälle att utvidga undervisningslokalerna genom tillbyggnad, i den händelse en sådan i framtiden befunnes nödvändig. Härvid möta dock några omständigheter, som jag för min del icke funnit ännu tillräckligt upplysta. Efter hvad jag vet, är ett förslag väckt, om hvars realiserande knappast något tvifvel kan uppstå, nemligen att öfver en del af seminariets tomt skulle framdragas en ny gata, som skulle komma att upptaga en del af den seminariet tillhörande s. k. skolträdgården. Seminariet skulle, föreställer jag mig, möjligen kunna undvara ifrågasvarande tomtedel, ehuru den användes som skolträdgård och anlitas af den vid seminariet anställde läraren i botanik, men om efter den nya gatans anläggning seminariet genom nybyggnad måste utvidgas, så återstår icke något annat än att för detta ändamål använda lekplanen, hvilken dock är nödvändig för de barn, som besöka den med seminariet förenade normalskolan. Jag tviflar åtminstone på att, om en nybyggnad vidtages, så stor del af lekplanen skulle återstå, att den vore för ändamålet tillräcklig. I hvarje fall anser jag det gifvet, att det icke är utredt att, om också utrymme finnes för en tillbyggnad, densamma kan ske på lämpligt sätt. Man får nemligen icke tänka sig en lämplig nybyggnad fristående, utan uppförd i samband med den förut varande byggnaden, således som en verklig tillbyggnad. Vidare har jag af vid seminariet anställde personer, och äfven af läkare, som kända lokalens beskaffenhet, hört starka tvifvelsmål uttalas om lokalens sanitära lämplighet, en omständighet, som ju är af stor vikt vid en läroinrättning, der ett större antal personer vistas under ett betydligt antal dagar om året och en betydlig del af hvarje undervisningsdag. Således finner jag för min del önskligt, att det blifver utredt, huruvida lokalen för den närmare framtiden är tillräcklig eller, förutsatt att hon genom tillbyggnad kan blifva det, huruvida densamma i sanitärt hänseende är lämplig, så att man icke snart måtte komma att stå inför det faktum, att staten, sedan han nedlagt stora penningesummor på denna lokal, måste göra sig af med den för att sedermera anskaffa ett nytt hus åt läroverket. Jag önskar derföre för min del, att Kammaren skall taga sig någon betänketid. Den förlust, som skulle uppstå derigenom, att man ett år till betalar en hyra, som möjligen kan anses något hög, torde icke böra anses väga synnerligen tungt i vågskålen gent emot den utsigt, jag på anförda skäl nu framhållit, nemligen att den nuvarande byggnaden möjligen inom kort tid torde komma att befinnas för ändamålet dels otill-

räcklig, dels äfven eljest otjenlig. Om denna utredning åstadkommes, så har ju Riksdagen nästa år eller under en lång följd af år tillfälle att vidtaga just samma åtgärd, som nu är ifrågasatt, ty huset löper icke bort från Riksdagens kompetens i detta fall i följd af kontraktsvilkoren med dess nuvarande egare. Möjligen kan en sådan utredning, som den jag anser behöflig, åstadkommas ganska snart af sakkunnige män, och i sådant fall kan det uppskof, för hvilket Kammaren möjligen nu besluter sig, afhjelpas genom en blifvande gemensam votering. Jag anhåller således tills vidare om afslag å det nu af Stats-Utskottet framlagda förslaget.

Herr Hörnfeldt: Jag föreställer mig, att det nästan skulle se litet uttigit ut, om jag så må uttrycka mig, i fall Kammaren vägrade den af Stats-Utskottet här tillstyrkta lånesumman, 59,000 kronor. Kan man komma ifrån ytterligare utgifter för lärarinneseminariet för ett så billigt pris som ett lån på 59,000 R:dr, med fem procent ränta eller, rättare sagt, fyra procent ränta och en procent amortering, så vore detta, i min tanke, ganska väl. Hvad beträffar den föregående talarens anmärkning, att han låtit sig berätta, det seminariets belägenhet skulle vara i sanitärt hänseende olämplig, så begriper jag visserligen föga, hurvida anmärkningen är befogad eller ej; men då seminariet är beläget på den nära nog högsta punkten af Ladugårdslandet, så skulle jag tro, att det i sanitärt hänseende har ett lika fördelaktigt läge der det nu ligger, som det skulle få, om det flyttades till någon annan plats, åtminstone inom den nu nämnda delen af hufvudstaden. Rörande samme talares anmärkning, att utrymmet för lärjungarne skulle vara otillräckligt, så föreställer jag mig, att direktionen för seminariet genom nybyggnad skulle få godt tillfälle att utvidga detsamma, äfven om en ny gata skulle komma att framdragas genom tomten, så vida en sådan åtgärd under den närmaste framtiden skulle befinnas behöflig. Jag kan derföre icke för min del finna något skäl, hvarför Riksdagen icke skulle bevilja det ifrågavarande lånebeloppet. Byggnaden, der seminariet nu har sin lokal, är den förträffligaste för det ändamål, hvartill den begagnas, som jag för min del någonsin sett. Jag tillstyrker således bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr A. Rundbäck: Det förundrar mig verkligen, att den förste talaren kunnat påstå, att frågan vore outhärdad, oaktadt direktionen för seminariet inkommit till Kongl. Maj:t med sin underdåniga framställning, Kongl. Maj:t pröfvat densamma och Stats-Utskottet tillstyrkt det af Kongl. Maj:t afgifna förslaget. Han sade, att byggnaden vore otillräcklig och stödde detta påstående derpå, att fullt tillförlitliga personer för honom uppgifvit, att så vore förhållandet. Vare härmed huru som helst, så tror jag dock, att ett bättre vitsord måste tillerkännas direktionen för seminariet, än den ärade talarens sagesmän. Och direktionen säger, att hon "haft alla skäl att vara tillfredsställd med byggnaden, såsom fullt motsvarande sitt ändamål, omsorgsfullt utförd och, efter hvad hittills visat sig, af god och varaktig beskaffenhet". Jag vill icke tro, att Kammaren låter förleda sig att jäfva ett sådant vitsord, afgifvet af en offi-

ciel myndighet och i stället taga för godt ett sqvaller, må vara äfven af "tillförlitliga" personer. Samme ärade talare har vidare sagt, att det vore möjligt att afhjelpa byggnadens otillräcklighet genom att för undervisningen upplåta rektorns för seminariet nu innehafvande boställsvåning. Ja, det är visst möjligt. Men, fortfar han, det är sannolikt att så icke sker, vi skola derföre vänta, tills vi få se huru det går med den saken. Vidare, säger han, kan det vara möjligt att direktionen kan utvidga byggnaden genom en nybyggnad på tomten, men det kan hända att den tillämnade nya gatan kommer att skära tomten, och således böra vi vänta tills vi fått se huru den saken kommer att gestalta sig. Men stadsfullmäktige i Stockholm kunna ju uppskjuta med gatans anläggning, tills kontraktet med den nuvarande egaren af huset gått till ända. Saken är dock så enkel, så fördelaktig både för staten och för seminariet, att på densamma ej behöfvor spillas många ord.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Hedin: Den första anmärkningen af talaren på norrlandsbänken mot mitt förra anförande berodde på ett missförstånd af hvad jag yttrat eller åtminstone af hvad jag ville yttra. Jag bestred nemligen icke, att belägenheten af seminariebyggnaden kan vara i sanitärt hänseende tillfredsställande; jag yttrade mig i det hänseendet icke alls om belägenheten, utan om själva byggnadssättet. Det vissa och säkra är, att till följd af byggnadssättets beskaffenhet lokalen icke är i sanitärt hänseende tillfredsställande, något hvarom en och hvar genom besök på stället kan öfvertyga sig mycket lätt. Der finnes visserligen en luftvexlingsapparat, men som icke behörigen fungerar. Jag vill antaga, att det är möjligt att återställa den i behörigt skick, och jag förmodar äfven att den nuvarande egaren icke ogera ser, att det blir staten som, efter köpet, får bekosta reparationen. Med den erfarenhet, vi här i Kammaren hafva om vårt riksdagshus, dess luftvexlingsapparat och anstalterna för dennas förbättring, torde man icke sakna skäl till den farhågan, att reparationen kan komma att kosta betydligt och att resultatet af densamma icke blir tillfredsställande. Hvad angår lokalens utvidgning genom tillbyggnad, så har jag sagt att jag önskar att en utredning af möjligheten att åstadkomma en sådan tillbyggnad skall ske, innan Riksdagen fattar ett beslut, som han måhända ganska snart kommer att ångra.

Den följande talaren, representanten från Wexiö, förundrade sig öfver, att jag kunnat påstå att någon utredning af frågan icke skett, oaktadt direktionen för seminariet framlagt ett förslag, hvilket blifvit först af Kongl. Maj:t och sedan af Stats-Utskottet pröfvadt och gilladt. Jag tillåter mig i anledning häraf för honom påpeka, att jag uppgaf vissa punkter, om hvilka hvarken direktionen eller Kongl. Maj:t yttrat sig, Kongl. Maj:t antagligen derföre att han, då direktionen icke yttrat sig om dem, ej funnit skäl att ingå i någon pröfning deraf. Att direktionen uppgjort förslaget och att Kongl. Maj:t accepterat det, vet jag lika väl som den ärade talaren, men då jag påpekat några punkter såsom icke utredda och dessa punkter icke finnas berörda i direktionens skrivelse eller i Kongl. Maj:ts proposition, så är det temligen opåkalladt att förundra sig öfver, att jag betecknade utredningen såsom otillfredsställande.

Hvad han i öfrigt ordade om "sqvaller" finner jag vara tillmäle af den otillständiga beskaffenhet, att det icke förtjenar något svar.

Jag yrkar fortfarande bifall till mitt förslag.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Med anledning af den förste talarens yttrande vill jag upplysa Kammaren derom, att med afseende på lokalens ifrågasatta tillräcklighet de utlåtanden, hvilka kommit mig tillhanda från personer, på hvilkas omdöme man fullt kan lita, gifva vid handen, att någon annan otillräcklighet, än den som måste tillkomma hvarje dylik byggnad, ej vidläder den nu ifrågavarande. Tänker man sig nemligen att antalet elever, som der skola undervisas, skall vara obegränsadt, så är det gifvet att byggnaden till slut skall blifva otillräcklig — detta vore ju händelsen med hvarje byggnad, uppförd för ett likartadt ändamål? — men nu finnes en gräns för antalet elever, som få emottagas, och byggnadens storlek har också blifvit lämpad efter direktionens åsigt om denna. Direktionen, som ansåg det af vigt att i samma lokal som seminariet hafva en normalskola, med utrymme för ett för undervisningens behof tillräckligt antal elever, och som förutsåg att eleverne i normalskolan skulle komma att upptaga en icke obetydlig del af byggnaden, uttalade därför inför Kongl. Maj:t den åsigten, att elevernes antal i normalmalkolan borde "hållas begränsadt." Skulle det mellertid befinnas nödigt att en gång utvidga byggnaden, så lemna så väl tomten härför plats, som sjelfva husets läge på tomten tillåter en sådan utvidgning, utan att man derföre behöfver i någon väsendtlig mån inkräkta på den gårdsplan, som bör stå till elevernes disposition under fristunderna. Hvad vidkommer den sanitära delen af frågan, så tror jag mig derom kunna lemna Kammaren en tillfredsställande upplysning från en person, på hvars omdöme man har skäl att lita. Han säger: "Beträffande först sjelfva platsen, kan svärligen någon lämpligare påträffas... Den ligger temligen centralt, i en tyst och stilla omgivning, högt och sundt samt med berg till grund under hela huset, hvartill kommer fördelen af ett stort utrymme till lekplats och skolträdgård. Litet längre ned yttrar samme man: "på grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, får jag tillstyrka Kongl. direktionen att — — — ju förr dess hellre förvissa sig om tomten." Tomten torde väl anses af hvar och en, som icke besitter några särskilda insigter i sanitära frågor, för synnerligen väl belägen och god: men intyg öfver att så är förhållandet hafva äfven kommit mig till handa från personer, som ega nödiga insigter i detta hänseende. Särskildt ber jag få upplysa derom, att det är ett faktum att sjukligheten bland lärjungarne äfven under i hufvudstaden gängse epidemier varit synnerligen ringa. Sjelfva huset anses af sakkunnige män synnerligen väl uppfördt, och dess belägenhet på en hög fri plan med sluttningar åt alla håll gör, att några samlingar af för helsen möjligen skadliga fluida icke äro att befara.

Att i direktionens underdåniga hemställan seminariets angelägenheter i öfrigt icke blifvit berörda eller desamma af Kongl. Maj:t inför Riksdagen framlagda, kommer helt enkelt deraf, att det här blott gäller en penningfråga, den nemligen, huruvida Riksdagen önskar att under tre decennier betala 8,800 R:dr årligen i hyra för seminariebyggnaden

och efter denna tids förlopp se huset tillfalla den nuvarande egaren, eller betala samma årsafgift och efter ungefärligen samma tids förlopp se staten vara egare till byggnaden. Frågan är så enkel och omfattad med så mycken enhällighet både af seminariedirektionen och, såsom det synes, af Stats-Utskottet, att jag icke ett ögonblick tviflar på att Kammaren skall finna skäligt bifalla hvad i denna punkt blifvit tillstyrkt.

Herr Hedin: Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har förklarar, att lokalen icke för det närvarande är otillräcklig; men jag förklarar att min uppgift är riktig att skollof måste gifvas, när ett klassrum skall skuras, af brist på annan lokal, der klassen kan undervisas. Vidare förklarar jag, att det icke finnes ett enda kyffe, som kan användas för anordnande af en parallellklass, hvilket af flera skäl vore önskvärdt. Slutligen beklagar jag den otur jag hade, att Departementschefen icke rätt uppfattat mina ord nyss till representanten på norrlandsbänken, då jag uttryckligen förklarade, att jag icke talat om lägets olämplighet i sanitärt hänseende, utan om sjelfva byggnadssättet, hvarvid jag nämnde, att det kännes osundt inom denna lokal, att luftvexlingsapparaten icke fungerar och att det icke är utredt, om den kan försättas i behörigt skick; och detta vidhåller jag fortfarande.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag har verkligen gjort mig skyldig till ett förbiseende. Jag påminde mig icke nyss då jag hade ordet, att den första talaren äfven nämnt något om det s. k. "skurlofvet" och jag skall därför nu derom yttra några ord. Med anledning deraf att uti något af de offentliga bladen stått att läsa om detta lof, nöjde jag mig icke med att genom något besök vid läroverket taga reda på förhållandet, utan infordrade från vederbörande en rapport om huru det i nämnda afseende förhöll sig. Det heter i denna rapport: "Hvad beträffar "skurlofvet", så skuras först och främst vanligen på eftermiddagarna, då barnen hafva lof; för det andra finnes rum ledigt, som skulle kunna användas, nemligen den för undervisningen i naturkunnighet använda lärosalen, slutligen gifves lof af helt andra skäl, nemligen för att emellanåt bereda lärjungarne hvila och förströelse, och dervid händer nog att det skuras under lofdagar." Här af framgår således, att annmärkaren tagit miste på ordningen mellan *præ* och *post*. Man skurar därför att det är lof vid läroverket, men man gifver icke lof dervid att det skuras.

Jag vet alltför väl och har med bekymmer sett, att vid några läroverk här i Stockholm finnas så otillräckliga och usla lokaler, att lärjungarne måste erhålla lof från skolan, då der skall skuras, men detta hör *icke* hit.

Öfverläggningen förklarades slutad. Efter upptagande af derunder gjorda yrkanden och, enligt dem, framställda propositioner å så väl bifall som afslag, fann Herr vice Talmannen ja vara öfvervägande för den förra meningen; hvadan Utskottets hemställan blifvit af Kammaren bifallen.

71:sta—73:dje punkterna.

Biföllos.

74:de punkten.

Efter föredragning af Utskottets hemställanden under såväl *Litt. a* som *Litt. b*, lemnades ordet, på begäran, till

Herr P. Benjaminsson, som yttrade: Då Stats-Utskottet icke tillstyrkt bifall till min i detta ämne väckta motion, torde det icke vara synnerligen stort skäl att söka förorda densamma, men jag kan dock icke alldeles stillatigande vara nöjd med det slut, hvartill Utskottet i denna sak kommit. Jag har mig bekant att många församlingar finnas, som icke förmå att till erforderligt belopp bekosta aflöning åt sina folkskolelärare, men som det oaktadt icke erhållit någon del af ifrågavarande anslag, äfvensom att en del andra församlingar deraf erhållit ganska obetydliga belopp. Jag har därför trott, att, då anslaget sålunda visat sig otillräckligt, detsamma borde höjas från 20,000 till 50,000 kronor; och då Riksdagen ganska frikostigt beviljat anslag för andra ändamål, vågar jag yrka afslag å Utskottets under denna punkt gjorda framställning och bifall till min i ämnet väckta motion.

Herr Lyth: Äfven jag anser, att Utskottet här borde hafva kunnat göra mera afseende på Herr Benjaminssons framställda förslag. Efter utfärdande af 1842 års folkskolestadga var det många små församlingar, åtminstone inom det stift jag tillhör, som genast visade sig villiga att inrätta folkskolor, synnerligast på den grund att efter nämnda stadga lärarnes lönevillkor bestämdes till endast 16 tunnor spanmål. Jag behöver icke erinra Herrarne om, huru folkskolelärarnes löner sedan dess, enligt Riksdagarnes beslut, allt mer och mer blifvit förhöjda, så att de nu utgöra ända till 600 R:dr årligen, åtminstone inom sådana församlingar, som i fem år haft samma folkskolelärare. Det finnes församlingar på Gotland, som utgöras af 6, 5, 4 ja, ända till 3 hemman, som hafva egna sjelfständiga folkskolor, och det är tydligt att det för sådana små församlingar skall kännas tungt att utgifva en aflöning af 300 R:dr till sin folkskolelärare. 20,000 R:dr äro visserligen af staten anslagna såsom hjälp åt dylika församlingar, men då man tager i betraktande att detta anslag skall fördelas först mellan alla stiftet och sedan på de derinom belägna församlingarne, så är det lätt att inse, hvilka obetydliga belopp, som komma hvarje församling till del. De få vanligen 30 à 40 högst 70 R:dr såsom hjälp vid aflönande af folkskolelärarne, och ändå är det på långt när icke alla församlingar, som begärt sådant understöd, som få detsamma. Om nu, såsom förhållandet är inom Wisby stift, 3, 4 mantal skola utgöra 4 tunnor säd på hvarje mantal till sin folkskolelärare, så måste hvar och en medgifva att det är en särdeles tung beskattning. Jag skulle således hafva önskat, att Herr Benjaminssons förslag omfattats med mera välvilja af Utskottet, i synnerhet som Utskottet medgifver, att de senare årens stegrade fordringar på folkskoleundervisningen medfört ökade utgifter för församlingarne. Jag har dock icke nu stort hopp att vinna Kammarens bifall till motionärens förslag, men jag har likväl ansett mig skyldig att meddela de förhållanden, som ega rum i det stift jag tillhör, eller att den till dervarande folkskolelärare nu utgående

aflöning för flera af de små församlingarne kännas särdeles tung, i följd hvaraf det hade varit godt, om större understöd uti ifrågavarande afseende kunnat af staten erhållas, än som nu lemnas. Om ingen vidare understöder motionärens förslag, vill jag emellertid icke göra något yrkande, utan har jag endast på detta sätt velat hafva till protokollet anfört min mening uti detta ämne.

Herr von Schoultz: Jag anhåller att få förena mig med de båda föregående talarne uti den af dem uttalade åsigt, att ifrågavarande anslag bör höjas till 50,000 R:dr och anhåller således att Kammaren, med afslag å Utskottets framställning, måtte bifalla Herr Benjaminssons i ämnet väckta motion. Jag gör detta desto hellre, som jag på förmiddagen under debatten om dyrtidstillägg till elementarläroverkens lärare hörde den förebråelsen riktas mot dem af Kammarens ledamöter, som talade för beviljande af nämnda dyrtidstillägg till högre belopp, än Stats-Utskottet föreslagit, att man icke syntes vilja i lika hög grad behjerta folkskolans behof som elementarläroverkens. För min del huser jag emellertid fullkomligt lika mycken värme för folkskolan som för elementarläroverken och för att lemna ett uttryck åt denna min uppfattning har jag begagnat detta tillfälle för att lemna den af mig förut afgifna förklaring, att jag instämmer med de båda föregående talarne.

Herrar *Wikström* och *August Börjesson* förenade sig med Herr v. Schoultz.

Grefve Posse: Jag ber blott, att man i detta fall icke må förbise, att ifrågavarande anslag afser tillämpning af ett undantag från den fastställda regeln. Regeln är, att kommunerna skola med hälften bidraga till den erforderliga aflöningen af sina folkskolelärare. Det nu ifrågavarande anslaget är afsedt för de få undantagsfall, der förmåga saknas hos kommunerna att med tillräckligt belopp bekosta folkskolelärareaflöningen. Lyckligtvis äro dessa undantag mycket få inom vårt land, så att, efter de utredningar som förelagts Stats-Utskottet, det visat sig, att anslaget i senare tider blifvit mindre anlåtadt än det varit förut. Vi skola akta oss för att förvandla detta undantag till regel och jag tror, för min del, att Stats-Utskottet välbetänkt föreslagit Riksdagen att afslå den i ämnet väckta motionen.

Häruti förenade sig Herr *Treffenberg*.

Herr *Törnfeldt*: Jag instämmer i motionärens förslag. Det finnes så olika församlingar inom riket, somliga mycket stora, andra små. För min del anser jag som en oriktig princip att kommunerna skola bidraga till folkskolelärarnes aflöning, ty jag tror, att det rätta vore, att staten underhöll folkskolan såväl som elementarläroverken. Det blir ju en odräglig tunga för de små församlingarne att betala lika mycket till sina folkskolelärare som de stora kommunerna betala för sina lärare. Folkets upplysning är icke något, hvaraf kommunen ensam har gagn, den är ett
commune

commune bonum, som kommer hela nationen till godo. Jag önskar därför bifall till motionärens framställning.

Herr A. Rundbäck: Jag ber blott att få lemna den upplysning, att om också de små församlingarne för aflönande af sina folkskolelärare hafva drygare utgifter än de stora, så pläga dock de stora församlingarne inom sig hafva flera folkskolor och få således proportionsvis betala lika mycket för sina lärare som de små kommunerna, der det blott finnes en enda fast folkskola. Då man för öfrigt icke ens med ett anslag af 50,000 R:dr kan gifva alla församlingar, som måhända vore förtjenta deraf, ett tillräckligt understöd uti ifrågavarande afseende, så anser jag det vara bäst, att vi låta det nu utgående anslaget kvarstå oförändradt.

Herr Törnfeldt: I afseende på hvad den siste ärade talaren yttrade ber jag att få förklara, att jag ändock icke går ifrån min uttalade åsigt, att staten bör underhålla folkskolan lika väl som elementarläroverken, enär de välgörningar, som upplysningen medför, komma icke blott kommunen utan företrädesvis staten i sin helhet till gagn.

Herr Gumælius: Den näst föregående ärade talaren har ställt sig på principens grund och af sådan anledning tillstyrkt bifall till motionärens förslag. Då mina principer i afseende på kommunernas förhållande till folkskolelärarnes aflöning emellertid äro motsatta hans, instämmer jag i det slut, hvartill Stats-Utskottet i ämnet kommit.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr vice Talmannen upptog de meningar, som under densamma blifvit framställda, och gaf, i enlighet med dem, propositioner dels på bifall till Utskottets hemställanden i den förevarande punkten och dels på yrkandet att, med afslag å berörda hemställanden i hvad de skilde sig från Herr P. Benjaminssons motion, N:o 126, motionärens förslag måtte antagas. Den förra propositionen förklarades vara med öfvervägande ja besvarad; men då votering begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet under Litt. a och b hemställt i 74:de punkten af dess utlåtande N:o 20 a

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställanden, i hvad de skilja sig från Pehr Benjaminssons motion, N:o 126, bifallit motionärens förslag.

Omröstningen företogs och visade 118 ja mot 26 nej, i följd hvaraf Utskottets hemställanden bifallits.

75:te punkten.

Bifölls.

76:te punkten.

Härvid yttrade

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: I den motion, som Herrar Nils Nilsson och Ola Andersson uti detta ämne afgifvit, heter det, bland annat: "med ledsnad finna vi, att ej ens den lilla summa, som Riksdagen anslagit för detta goda ändamål, blifvit utdelad, oaktadt behof nog förefinnes". Det var verkligen med ledsnad, som jag läste detta, uttaladt af personer, för hvilka jag hyser stor högaktning. Jag ber dem dock komma ihåg, att jag, i anledning af Riksdagens sistlidna år aflättna skrifvelse i ämnet måste anse mig hafva varit förhindrad att tillstyrka Kongl. Maj:t, att statsbidraget skulle utgå efter en sådan beräkning af de enskilda bidragen till folkhögskolorna, att i dem äfven togos elevavgifterna i betraktande. I nämnda skrifvelse säges det nemligen, att det understödet får utgå, "under vilkor att landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, bidraga med ett belopp, sammanlagdt motsvarande minst dubbla summan af statsbidraget". För att alltså elevavgifterna skulle vid bestämmande af statsbidraget få ingå i beräkningen, fordras, enligt min tanke, ovilkorligen Riksdagens medgifvande; och det skall vara mig desto mera kärt om Riksdagen lemnar sitt bifall till motionärens i detta afseende framlagda förslag, som jag inför Kammaren vågar vitsorda, att den riktning, i hvilken undervisningen vid folkhögskolorna hittills gått, är i hög grad tillfredsställande.

Vidare anfördes ej. Punkten bifölls.

77:de punkten.

Blef likaledes bifallen.

78:de punkten.

Hvad Utskottet hemställt under *Litt. a* bifölls.

Litt. b.

Härvid begärdes ordet af

Herr O. B. Olsson, som anförde: Då Kammaren förut, vid alla de tillfällen då fråga varit om beviljande af dyrtidstillägg åt tjenstemän,

som åtnjuta mer än 5,000 R:dr i lön, afslagit sådant tillägg, får jag för min del yrka afslag på Utskottets nu gjorda framställning, i hvad den afser beviljande af dyrtidstillägg åt chefen för ifrågavarande embetsverk, hvilken åtnjuter 8,000 R:dr i lön, samt att således den af Utskottet i nu föredragna punkt föreslagna summa, 8,340 R:dr, må nedsättas till 7,340 R:dr. Man kan visserligen mot denna min framställning göra den invändning att, vid de försiggångna gemensamma voteringarne i liknande fall, saken merendels afgjorts så, att något afseende icke fästats på denna Kammares beslut, men det har åtminstone förekommit tre fall, der beslutet vid gemensam votering utfallit i enlighet med den åsigt denna Kammares majoritet uti omförmälda afseende uttalat, och deraf hemtar jag jemväl ett stöd för min nu gjorda framställning. Medan jag har ordet, vill jag begagna tillfället för att få rättadt ett tryckfel, som insmugit sig uti den vid förevarande punkt i betänkandet fogade reservation. Der står nemligen, att Andra Kammares ledamöter reserverat sig emot Utskottets afstyrkande af dyrtidstillägget för år 1874 åt Sundhetskollegii embets- och tjänstemän, men då det på samma gång står, att reservationen afser mom. b af denna punkt och detta moment afser dyrtidstillägg för 1875 och icke för 1874, så är det klart att ett tryckfel der förekommer. Jag anhåller dock att detta tryckfel måtte rättas, så att man i stället för åretal 1874 insätter 1875.

Herr Hörnfeldt: Jag är förekommen af Herr Ola Bosson Olsson i den framställning han gjort, men då jag föreställer mig att det icke gerna låter sig göra att endast yrka på den föreslagna summans nedsättning till 7,340 R:dr, enär, för den händelse detta blefve Kammares beslut, tvifvel kunde uppstå, om den sålunda viktagna nedsättningen af dyrtidsanslaget skulle drabba chefen för verket eller utjemnas på alla dervarande tjänstemän, ber jag, för att förekomma alla dylika tvifvel, att få formulera mitt yrkande på det sätt, att Kammarerna, med afslag å den för ordföranden i Sundhetskollegium begärda löneförbättring, måtte besluta att till öfriga embets- och tjänstemän i nämnda kollegium för år 1875 anvisas ett extra anslag af 7,340 kronor, att såsom tillfällig löneförbättring fördelas på sätt den vid utlåtandet fogade tabellen Litt. A närmare utvisar.

Herr Liss Olof Larsson: Jag har visserligen reserverat mig mot den nu föredragna punkten, men icke i samma riktning som de båda föregående talarne, enär jag anser, att man bort afslå hela det nu ifrågavarande dyrtidstillägget. Man har nemligen, i fråga om dyrtidstillägg för tjänstemän inom andra verk, sagt, att sedan år 1858 priset på alla lefnadsförmödenheter så stegrats, att de nu äro 30 procent dyrare än då, och derfor skulle man på den lön, som år 1858 bestämdes för tjänstemännen, gifva ett dyrtidstillägg af 30 procent. Nu förhåller det sig emellertid så med ifrågavarande tjänstemän, att för Sundhetskollegium, hvars stat år 1858 bestämdes till 35,620 R:dr, i fjor fastställdes ny stat, att tillämpas från och med i år, hvilken upptager en summa af 48,100 R:dr. Häraf finner man, att denna stat sedan år 1858 blifvit

tillökad med 12,480 R:dr eller 35 procent utöfver de löner, som då bestämdes. Jag har således icke kunnat finna annat, än att dessa tjänstemän redan hafva fått den löneförhöjning, som skulle vara betingad af den dyra tid, som sedermera inträffat. Nu torde man invända mot mig något, som jag förut hört, att dessa tjänstemän, eller åtminstone en del af dem, haft mindre löner än tjänstemän i motsvarande grader inom andra verk. Jag känner icke förhållandet härmed, men jag antager, att, då lönestaterna uppgjordes år 1858, man tog hänsyn till de olika göromålen inom de särskilda embetsverken och bestämde lönerna derefter. Man torde jemväl invända, att Sundhetskollegium sedan år 1862 haft tillfällig löneförhöjning, enär 6- å 7,000 R:dr för sådant ändamål stätt uppförda på extra stat, men huru man än resonnerar, kvarstår dock alltid det faktum, att de löner, som för nämnda embetsverk bestämdes år 1858, sedermera blifvit förhöjda med 35 procent; och därför äro icke de motiv, som Kongl. Maj:t anført för beviljande af dyrtidstillägg åt andra tjänstemän, tillämpliga på tjänstemännen inom Sundhetskollegium. Det är därför som jag för min del icke har kunnat deltaga i Utskottets förslag, utan inom Utskottet varit af den mening, att man helt och hållet borde afslå ifrågavarande dyrtidstillägg, och då jag ännu vidhåller denna åsigt, vågar jag således för min del hemställa om afslag å den nu föredragna punkten.

Grefve Posse: Jag kan verkligen icke förstå, huru Herr L. O. Larsson kan vidhålla sin nyss uttalade åsigt, då det inom Utskottet blifvit temligen tydligt och klart utredt, att den lönetillökning, som ifrågavarande tjänstemän hittills fått åtnjuta, tillföre en under många år upptagits på extra stat och först under sistlidna år öfverförts till ordinarie stat. Att så är förhållandet kan hvar och en öfvertyga sig om genom att slå upp den vid utlåtandet fogade tabellen Litt. A, hvaraf tydligen framgår, att lönerna för Sundhetskollegii embets- och tjänstemän stå i fullkomlig öfverensstämmelse och paritet med löneförmånerna för tjänstemän i samma ställning vid andra embetsverk. I likhet med de flesta af Andra Kammarens utskottsledamöter har jag reserverat mig mot denna punkt, men dock icke mot löneförökningen i öfrigt, utan går denna min reservation derpå ut, att något dyrtidstillägg icke måtte tillkomma Sundhetskollegii ordförande, hvars lön redan öfverstiger 5,000 R:dr. Jag förklarar mig därför i det af Herr Hörnfeldt nyss framställda förslaget och hoppas att Kammaren till detsamma behagade lemna sitt bifall.

Öfverläggningen var slutad. Herr vice Talmannen framställde först proposition på bifall till Utskottets hemställan och derefter, i öfverensstämmelse med de meningar, som under öfverläggningen förekommit, dels på afslag å Utskottets förslag och dels på det af Herr Hörnfeldt gjorda yrkande; och som den sistnämnda propositionen besvarades med öfvervägande ja, hade Kammaren alltså, med afslag å den för ordföranden i Sundhetskollegium begärda löneförbättring, beslutit att till öfriga embets- och tjänstemän i nämnda kollegium skulle för år 1875 anvisas ett extra anslag af 7,340 kronor, att såsom tillfällig löneförbättring fördelas på sätt den vid utlåtandet fogade tabellen Litt. A närmare utvisar.

79:de punkten.

Beträffande Utskottets hemställan under *Litt. a* yttrade:

Herr Huss: Jag anser mig vid denna punkt böra lemna några upplysningar angående provincialläkarne och deras löner, hvilka måhända icke äro till fyllest kända för de flesta af Kammarens ledamöter. Provincialläkarnes löner uppgå för närvarande till 1,500 R:dr, d. v. s. de stå på den näst lägsta graden af tjänstemän i löneväg. Väl är det sannt, att 27 de äldste bland de 135 provincialläkarne, som finnas i landet, d. v. s. hvar femte af dem, för närvarande åtnjuta ett ålderstillägg af 500 R:dr, till följd hvaraf deras löneförmåner belöpa sig till 2,000 R:dr; men ett dylikt ålderstillägg tillkommer en sådan läkare i medeltal först efter 18 års tjänstgöring. Då vi härvid besinna, hurusom åtskilliga andra statens tjänstemän, till exempel elementarlärarne, redan efter fem års tjänstgöring erhålla 500 R:dr i löneförhöjning och vidare efter fem års tjänstgöring enahanda lönetillskott, hvadan de efter tio års väl vitsordad tjänstgöring hafva att påräkna en årlig lön af 2,000 R:dr, så måste det väl förefalla något egendomligt, att en provincialläkare först efter 18 års tjänstgöring skall kunna erhålla sina lönevilkor uppbagta till 2,000 R:dr. Jag ber Herrarne härvid äfven betänka, att en läkare, efter genomgången dyrbar studiekurs, vanligen icke erhåller provincialläkaretjänst förr än mellan 30—35 års ålder och att han sålunda kommer att blifva omkring femtio år gammal, innan han kan påräkna en årlig lön af 2,000 R:dr, och till högre lönebelopp från statens sida kommer han aldrig. Nu uppgifves visserligen, att en läkare icke gerna är i behof af högre lön, alldenstund han har tillfälle till extra förvärf utom tjänsten genom enskild praktik. Detta kån i viss mån vara sannt; men härvid är tillika att märka, att provincialläkaren så väl i som utom sin tjänst måste företaga täta och vidsträckt resor snart sagdt uti alla vindar och väder både natt och dag, till följd hvaraf han ock snart blir utsliten i och af sin verksamhet. Erfarenheten har ock visat, att en provincialläkare sällan uppnår den ålder, då han blir pensionsberättigad, eller 65 år, utan att han nästan såsom regel dör dessförinnan till följd af sitt ansträngande kall. Den extra praktik, hvarpå han till en stor del måste lefva, försvinner äfven med åren, då han börjar blifva utsläpad af sitt trängna och ansträngande arbete samt då icke längre kan förvärfva sig särdeles inkomster på enskild väg. Det är ock till följd häraf ganska sällsynt att finna någon provincialläkare, som förvärfvat sig sådan förmögenhet, att han deraf kunnat lefva sorgfritt på gamla dagar, utan visar erfarenheten tvärtom, att han vid sitt fränfalle vanligen lemnat efter sig hustru och barn i små, ej sällan bekymmersamma, omständigheter.

Det är dessa förhållanden jag velat lägga Herrarne på hjertat för att dermed visa, hurusom, efter mitt förmenande, särdeles talande skül förefinnas att bevilja det af Kongl. Maj:t begärda dyrtidstillägg åt dessa läkare äfven för innevarande år. Äfven med hvad jag yttrat tror jag mig hafva visat, att de ifrågavarande tjänstemännen äro väl förtjenta af denna löneförhöjning, och jag vågar säga att de i jämförelse med andra

statens tjänstemän äro särdeles vanlottade, så väl i afseende på den ursprungliga lönen, som med hänsyn till sedermera tillkommande lönetillökning. Jag vill dock för närvarande ej framställa något yrkande i detta hänseende, utan har blott ansett det såsom en samvetssak att öppet redogöra för mina yrkesbröders ekonomiska belägenhet; utbedjande mig att, om en följande diskussion dertill skulle gifva anledning, då vidare få uttala mina åsikter.

Herr Lyth: Då frågan om dyrtidstillägg för innevarande år åt provincialläkarne redan fallit i Första Kammaren, så är det icke mycken förhoppning om att enahanda förslag skall vinna framgång i denna Kammar. hvarest man för sig uppställt nödvändigheten att så mycket som möjligt spara på statens medel, en princip, hvilken äfven jag i de flesta fall gillar. Jag vågar dock i förevarande fall, på samma gång jag instämmer med den föregående talaren, framställa ett bestämdt yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet. Det är, mine Herrar, icke blott läkarens långa och dyrbara studiekurs, det är icke blott läkarekallets vigt och betydelse, det är icke blott de stora fordringar man numera ställer på denna tjänsteman, utan framför allt de stora ansträngningar, så väl i afseende å själs- som kroppskrafter, som har till följd att dessa tjänstemän verkligen i förtid blifva utslitna; och hvilket allt gör att jag vågar påstå, att de med afseende på sina löneförmåner äro bland de mest vanlottade i vårt land. Jag talar nu icke om sådana läkare, hvilka bo i städerna eller i tätt befolkade trakter bland s. k. ståndspersoner, utan om den som äro stationerade i vidsträckt distrikt med en mera fattig befolkning, der föga eller intet tillfälle till extra inkomster gifves.

Dessa sistsnämnda hafva endast 1,500 R:dr i lön, och hvad de derutöfver kunna förtjena torde vara särdeles obetydligt; åtminstone känner jag provincialläkare, hvilkas hela årliga inkomst af enskild praktik icke uppgår till så stort belopp, som deras lön på stat; och dock vet man, hurusom dessa läkare äro särdeles mycket upptagna af sin tjänst och knappast på hela veckor eller månader få tillbringa sin tid och hvila sig i sitt hem. De fattige äro de som mest behöfva läkarens hjälp, de hem-sökas mest af sjukdom på grund af dålig föda, usla husrum och kläder, och det är just dessa, som den menniskoälskande läkaren företrädesvis och utan betalning måste söka hjälpa och bringa till helse och krafter. För omkring 10 år sedan ingingo provincialläkarne till Regeringen med begäran om ett välbehöfligt tillskott i deras löneinkomster, men denna deras ansökan lemnades då utan afseende. Under det att de flesta öfriga tjänstemän nu fått dyrtidstillägg, hafva dessa läkare icke fått något sådant. Nu har emellertid Regeringen framlagt ett förslag i denna riktning, och jag medgifver, att Kammaren genom att bifalla detsamma skulle frångå den princip man söker fasthålla, att icke medgifva dyrtidstillägg för innevarande år; men Kammaren har redan förut gjort några undantag från denna regel, och jag påstår ännu en gång att, om några tjänstemän verkligen äro förtjenta af lönetillägg, så är det just dessa provincialläkare, hvilka i allmänhet hafva en särdeles svår tjänst och på intet sätt

motsvarande löneinkomsten. Jag har hört många provincialläkare med sorg förklara, att, om de icke älskade sin tjänst så mycket som de göra och om något annat vitæ genus öppnade sig för dem, så skulle de lemna en tjänst, som så litet uppskattas af det allmänna. Det är verkligen illa, om staten fortfarande skall vilja så useft aflöna dessa sina tjänare, hvilka riskera helsa och lif för att förskaffa åt andra dessa dyra förmåner. Sjelfva hafva de ofta för all sin möda och bekymmer endast att framlåpa sitt lif med en knapp och nödortftig utkomst. Jag tror, att åtminstone på många ställen i vårt land förhållandet är sådant, och detta bevisas äfven deraf att, då en provincialläkareplats blifver ledig, brist på sökande till densamma hör till vanligheten. Då vi tillika veta, att det medicinska studiet står högt i vårt land och förvärfvat sig ett väl förtjent beröm, så tror jag att Kammaren bör väl akta härfpå och gifva dessa tjänstemän äfven för innevarande år ett lika stort lönetillskott, som Utskottet för dem föreslagit för nästkommande år. Jag tror, att detta skulle hedra Kammaren och äfven lända icke blott dessa illa aflönade tjänstemän utan hela fäderneslandet till gagn. Jag får derföre i likhet med föregående talaren yrka, att Kongl. Maj:ts förslag i den föredragna punkten måtte af Kammaren bifallas.

Med Herr Lyth instämde Herr *Englander*.

Herr Hörnfeldt: Såsom det vill höras på den föregående talaren, så skulle Utskottet hafva gjort sig skyldigt till ett förbiseende, då det icke tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts proposition i afseende å löneförhöjning åt provincialläkarne för innevarande år. Jag får i detta fall fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att denna fråga icke så litet ventilerades inom Utskottet, men att man slutligen blef ense derom, att här icke vore skäl göra undantag från den allmänna regeln i detta hänseende, hvarjemte man tillika ansåg, att dessa tjänstemän vore temligen väl aflönade, under förutsättning nemligen, att de vore så qualificerade, att de tillika kunde påräkna goda inkomster genom enskild praktik. Vid sådant förhållande, och då Kammaren redan har bifallit Utskottets förslag, så tror jag det vara temligen öfverflödigt att nu uppofta en lång tid på att här hålla talöfningar för Kongl. Maj:ts proposition i denna del, utan anser jag att vi med mycket lugn kunna lemna vårt bifall till hvad Utskottet i det föredragna momentet föreslagit.

Herr Liss Olof Larsson: Jag ämnade icke uppträda förr än i nästföljande moment, hvarå jag tänkte yrka afslag, men då jag nu måste yrka bifall till Utskottets hemställan i det föredragna första momentet, så ber jag att få yttra några ord om begge momenten i den föredragna punkten. Det är mycket ledsamt att nödgas uppträda så väl i detta som i följande moment mot en tjänstemannakorps, för hvilken jag hyser så mycken både aktning och förtroende som mot läkarekorpsen; men jag kan dock icke underlåta att så göra. Jag ber då först få säga att, hvad angår Herr Huss' påstående derom, att läkarne vore af den klassens tjänstemän, som stode på den lägsta lönegraden, så låter visserligen sådant säga sig, ty det beror helt och hållet på hur man tager denna sak. Man kan på

samma sätt säga, att häradshöfdingarne stå förfärligt lågt i afseende på löneinkomster från statens sida, ty de hafva nemligen en ännu lägre lön, och några hafva ingen; nästan enahanda är förhållandet med landssekreterare, hvilka hafva högst ringa löneinkomster af staten, men derom uppbara ganska betydliga sportler. Så är det äfven med läkaren, hvilken till största delen är hänvisad att lefva på sin praktik, men han har dock utom andra löneförmåner äfven fri bostad; och jag har från min hemort kännedom om, att, när det är fråga om att bygga bostad åt läkaren, så har denne inga små pretentioner, utan kommunerna få göra högst betydliga uppoffringar för att förskaffa honom bostad. Nu säges visserligen, att provincialläkare ofta få betjena fattige utan ersättning; men detta är ju något, som gäller under alla omständigheter, och har såhunda intet att skafia med det lönetillägg, hvarom nu är fråga. Det säges äfven att allmänna välståndet i landet numera är så stort och att det derföre vore nödvändigt att underlätta dessa tjenstemäns ekonomiska förhållanden. Jag tror för min del, att ett dylikt resonnement snarare talar för afslag än för bifall till det ifrågavarande dyrtidstillägget; ty det måste ju medgifvas, att, då välståndet i landet är stort, så hafva provincialläkarne icke så många fattiga sjuka att afgiftsfritt betjena som eljest, utan nu händer till och med att arbetaren, när han anlitar läkarens hjälp, derför erlägger betalning och icke, såsom förut, fordrar läkarens biträde för intet. Jag tror derföre, att de goda tider, som nu äro för handen, äfven komma läkaren till godo, utan att dyrtidstillägg från statens sida behöfver gifvas åt honom, då han ju numera under de gynsamma tidsförhållandena i landet har större tillfälle att få betaldt för det biträde han lemnat. Jag anser följaktligen, att Utskottet handlat riktigt, då det afstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts framställning i det föredragna momentet, och yrkar jag alltså bifall till denna Utskottets hemställan.

Herr Nils Petersson: Af de två föregående talarne i denna fråga har jag kommit till en mera stadgad övertygelse derom, att det iöreslagna dyrtidstillägget åt provincialläkare icke är så befogadt eller välbehöfligt, som åtskilliga andra talare velat påvisa. Den ärade representanten från Östergötland sökte ådagalägga, att det stode särdeles illa till i ekonomiskt hänseende med våra provincialläkare. Det är väl möjligt och jag vill icke bestrida, att så kan vara förhållandet på åtskilliga ställen; men å andra sidan känner jag provincialläkare, hvilka äro stationerade inom sådana distrikt, som gifva dem särdeles goda inkomster, och för dessa läkare är det ifrågasatta dyrtidstillägget en obetydlig småsak, ty de förtjena så mycket på sin enskilda praktik, att de helt visst i ekonomiskt hänseende äro allt annat än beklagansvärda. Jag tror, att, om rättvisa i detta fall skall skipas, så böra dessa tjenstemäns ekonomiska förhållanden inom de särskilda orterna undersökas af personer med sakkännedom, innan lönetillägg vid hvarje särskildt fall beviljas; ty då man vet, att rätt många af dessa läkare reda sig särdeles väl och hafva utmärkt goda inkomster, så anser jag det vara orättvist att nu, så att säga, i klump bevilja dyrtidstillägg åt hela denna läkarekorps, och detta så mycket mindre, som man vet, att flera af dem icke skulle sätta något synnerligt stort värde på en dylik löneförhöjning.

Jag yrkar sålunda bifall till Utskottets hemställan i det föredragna momentet.

Sedan överläggningen förklarats slutad, gaf Herr Talmannen propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som på det af Herr Lyth framställda yrkande. Af dessa propositioner besvarades den förra med öfvervägande ja, och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan.

I afseende på det under *Litt. b* framlagda förslag anfördes af:

Herr O. B. Olsson: Jag skall inskränka mig till att, under hufvudsakligt instämmande i de skäl, som Herr L. O. Larsson utvecklat för bifall till Utskottets hemställan i mom. *a*, åberopa samma skäl för afslag å nu föredragna mom. *b*. Med auledning af den förste talarens yttrande, att provinciälläkarne ofta nödgas utan ersättning företaga resor å tienstens vägnar, får jag nämna, att det måtte vara ganska sällan, som läkaren nödgas för intet gifva sig ut på embetsresor, ty åtminstone från min hemort har jag den erfarenhet, att om en läkare anlitas att resa till en sjuk eller för att förrätta en obduktion med mera dylikt, så erhåller han vanligen derför betalning af den som anmodat honom att företaga resan; är denne åter medellös, så erhåller läkaren ersättning för sitt besvär af kommunen. Jag är i tillfälle intyga att förhållandet herfaldiga gånger varit sådant, och att sålunda provinciälläkaren icke behöft riskera att på egen bekostnad företaga dylika resor. Jag anser derför ej skäl vara för hand att gifva dessa tjenstemän dyrtidstillägg, och derfore har jag ock i likhet med Herr L. O. Larsson reserverat mig i denna punkt. Det är dessutom alldeles tydligt och klart att, när det är godt om penningar i landet, folket ej knusslar att fullgöra sina förbindelser, i symmerhet är då hvar och en, som anlitar läkarens hjälp, angelägen att ej visa sig njug, utan betalar honom villigt och rundligt.

På grund af hvad jag nu yttrat, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan i det föredragna momentet.

Herr Gumælius: Då vi tvifvelsutän litet längre fram i detta utlåtande, i fråga om veterinärrättningarne i riket, få tillfälle att alldeles tillräckligt inlåta oss på talöfningar; då utgången af den föredragna punkten, angående hvilken Utskottet varit nära nog enhälligt i sitt beslut, som äfven utan diskussion af Första Kammaren godkänts, äfven i denna Kammare knappast kan vara tvifvelaktigt, samt då följaktligen de tal, som redan nu i denna sak hållas, torde vara temligen öfverflödiga, så tillåter jag mig att helt enkelt yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Huss: Ehuru jag icke hade tänkt att yttra mig vid detta moment, anser jag mig dock nu icke kunna tåga, sedan här blifvit ifrågasatt, att provinciälläkarne icke skulle erhålla dyrtidstillägg för år 1875 i likhet med samtliga öfriga tjenstemännen i riket. Om Riksdagen vägrar dem det, så skulle den ju mot läkarne visa en särskild, och i alla hänseenden oförtjent, ovilja. Jag har redan sagt, och jag går icke derifrån — att jag tror, det få af statens tjenstemän förtjena att så mycket uppbäras af landets befolkning, som just läkarne, företrädesvis de, som äro

stationerade å landsbygden. Jag har vidare sagt, att provincialläkarnes kall är sådant, att de vanligen utslitas i förtid; och de hinna ej ofta till högre ålder än 54 eller 55 år. Dessa omständigheter förtjena också att behjertas. Läkaren måste anstränga sig både till själ och kropp, så att han i förtid blifver gammal, och för honom bäddas ofta en förtidig graf.

Hurudana förhållandena i afseende på provincialläkarne äro i Skåne, känner jag icke; men jag vet dock, att i olika landsorter äro förhållandena hvarandra ytterst olika. Icke kan Skåne, med hänsyn till läkarens inkomst af praktik, jämföras med Westerbotten och Norrbotten, eller Herjedalen, icke ens med Dalarnes och Wernlands skogstrakter. Nej ingalunda! Hvarföre hafva kommunerna under de senaste 15 till 20 åren så ifrigt begärt att få nya provincialläkare, och hvarföre har hvarje Riksdag beviljat löner åt sådana läkare på Kongl. Maj:ts framställning till följd af respektive kommuners begäran? Bevisar ej detta huru behöflige de äro? För Liss Olof Larsson får jag nämna, att för närvarande är framställning gjord om ny provincialläkares beviljande för Wester-Dalarnes. Det synes för den skull ganska eget, att man uppträder mot det af Stats-Utskottet föreslagna lönetillägg åt denna korps, då alla andra tjänstemän fått sådant. Det är något, som åtminstone jag icke kan spåra orsaken till; och jag vill icke heller söka forska derefter. Man har äfven såsom skäl för afslag å Utskottets hemställan anförd den omständigheten, att dessa läkare hade fria bostäder, ja, en del hafva verkligen fria bostäder, men detta är förhållandet blott med de nya, företrädesvis å landsbygd stationerade, som under senare åren blifvit beviljade på kommunernas begäran; Riksdagen har nemligen gjort till vilkor för nya löners beviljande att respektive kommuner skulle tillhandahålla provincialläkaren fri bostad, emedan det ofta kunde möta svårigheter för honom att på landet skaffa sig bostad; han kunde ock blifva tvungen att ofta ändra bostad och flytta från en ändan af distriktet till en annan, hvilket skulle innebära en stor olägenhet. Dessutom är det nödvändigt att medikamentsförråd finnes att tillgå i närhet af läkarebostaden och dylikt faller sig nog svårt att flytta, i händelse läkaren måste göra det. Jag tror icke, att Kammarrens majoritet kan, i likhet med de tre sista talarne hysa den ovilja mot desse tjänstemän, att densamma skulle vilja neka dem det af Kongl. Maj:t äskade lönetillägget för nästkommande år, hvarföre jag anser mig tryggt kunna yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Jöns Pehrsson: Jag tror icke att någon här behöfver uppträda till försvar för Utskottets förslag; ty det blifver nog ändå bifallet; men om de förhållanden, som i allmänhet råda i afseende på provincialläkarne, hvilka förhållanden verkligen äro behjertansvärda, vill jag deremot yttra några ord. Här om någonstädes är brist på tjänstemän, och sjelfva anordningen med desse läkare är icke den bästa. Många orter afskräckas från att begära läkare, derföre att byggnadsskyldighet åligger de orter, som vilja hafva dem; och denna skyldighet åtföljes icke allenast af kostnader utan äfven af andra olägenheter och besvär. Jag för min del anser, att, om grunden för denna institution omarbetades derhän, att desse läkare erhöle en tillräcklig aflöning af staten, och orterna icke betungades med byggnadsskyldighet för dem, man skulle få se ett bättre förhållande i afseende på provincialläkarne. I min hemort

finnas många personer, som hafva mera än 6 mil till sin provincialläkare. och då desse personer i många fall måste vara utan läkarevård, så kan man med säkerhet antaga, att döden skördar många offer i följd af bristen på läkarevård i rätt tid. Mången skyr också för kostnaden, som är förenad med läkarens anlitande, från långt håll, ty ett någorlunda förmöget hus får betala ända till 25 R:dr för ett besök af läkaren. Jag har nu icke något yrkande att framställa, blott en hemställan till Herr departementschefen, att denna sak framför mången annan behöfver tänkas på, och att läkarevården i vårt land behöfver utbildas mera än hvad den nu är.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Då jag nu uppträder mot Utskottets förevarande förslag; så får jag till en början tillkännagifva, att jag visst icke hyser någon ovilja mot provincialläkarne, utan tvertom; men den erfarenhet, jag har i fråga om deras inkomster gör, att jag icke kan med godt samvete tillstyrka en ytterligare tillökning i deras lön. Ätminstone i den provins jag tillhör, äro deras inkomster så stora, att man med skäl kan påstå, det icke någon annan tjänsteman i vårt land är rikligare aflönad än de i förhållande till deras arbete; och jag vågar till och med påstå, att, om de dyrtidstillägg, vi denna riksdag beviljat, vore lika oberrättigadt utdelade, som det skulle vara att gifva sådant tillägg till desse tjänstemän, vi skulle hafva gjort oss skyldige till ett stort slöseri. Här har blifvit sagt, och det är sant, att provincialläkarne på landet hafva fria bostäder; och det är klart, att denna förmån utgör en förbättring i dessa läkares lönevillkor, om nu de läkare, som bo i städerna, icke hafva bostäder så hafva desse större praktik, och således ändå större förtjenster än de, som bo på landet. Jag kan icke förstå, att det skulle blifva bättre eller större tillgång på provincialläkare, derföre att vi lemnade dem ett lönetillskott för 1875 af 500 R:dr, då man endast vill bestämma detta för ett år. Jag tror, att den summan är så ringa i förhållande till provincialläkarnes förtjenster, att de icke skulle sätta stort värde på den; och jag är öfvertygad om, att provincialläkarne i vår ort vid vissa tillfällen förtjenar den summan på ett par eller tre dagar, hvadan det också är naturligt att 500 R:dr är nästan så godt som ingenting för dem. Om staten ville slå in på den vägen att aflöna provincialläkarne på sådant sätt, att den, som behöfde anlita dem, i allmänhet sluppe att betala mer än skjutsen för resorna, så skulle jag vilja lemna ett mycket stort anslag till dem, som förbättring i deras löner, ty säkert är, att läkarehjelpen nu är så dyr, att mången icke är i stånd att kunna åstadkomma någon sådan, churu behovet derom kan vara ganska stort. Men då något sådant förslag icke nu föreligger, kan saken icke heller för denna gången hjelpas. Jag har den erfarenheten, att, då vi behöfva utkalla provincialläkaren till landet, vi icke allenast få skaffa honom skjuts fram och tillbaka utan ock om den, som anlitar honom, är en person med någorlunda anständig bergning, han ytterligare får gifva honom 15 till 20 à 25 R:dr för det arbete, han verkställer på några, ja ofta ett par timmars tid. Om en fattig person icke har tillgång att betala läkaren, så får kommunen naturligtvis ersätta honom; och jag hemställer, om han icke då blir så väl betald, att man icke behöfver lemna honom vidare understöd från staten, isynnerhet som läkarne nu anlitas ganska betyd-

ligt. Om nu det är berättigadt, att provincialläkarne på vissa trakter få ett sådant understöd, hvilket vi ej känna, så tror jag icke, att det är rätt att utdela ett sådant understöd åt dem alla; ty derigenom skulle vi begå en orättvisa, då de provincialläkare, som nu hafva fullt upp, ja till och med öfverflöd, också skulle komma i åtnjutande af sådant lönetillägg, men andra deremot, som verkligen äro i behof, skulle få för litet. Om Stats-Utskottet föreslagit att lemna en viss summa till Kongl. Maj:ts disposition att utdelas till de provincialläkare, som voro stadda i verkligt behof, så skulle jag icke motsatt mig det; men då ett sådant förslag nu icke föreligger, nödgas äfven jag yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Liss Olof Larsson: Då andra talare redan yrkat afslag å Utskottets hemställan, så var det icke för att göra ett sådant yrkande, som jag begärde ordet, utan jag har begärt det derföre att man här har sagt, att ett afslag å Utskottets förslag skulle bevisa ovilja mot provincialläkarne. Då nästföregående punkt afhandlades, förklarade jag, att jag ingalunda hyste ovilja hvarken för Sundhetskollégium eller provincialläkarne, utan att jag tvertom kände högaktning för dem båda och satte värde på större delen af desse läkare. Äfven bland dem finnas dock beklagligtvis undantag, ehuru jag medgifver, att, så vidt jag känner, Sundhetskollégium gjort allt för att göra folk af dem allesammans. Men det är icke från den synpunkten, som jag utgår, då jag vill yrka afslag å Utskottets förslag.

Då jag vid näst föregående punkt hade ordet, yttrade jag, att provincialläkarne hade fria bostäder, men jag begick då det misstaget, hvarpå jag sedermera blifvit gjord uppmärksam, att jag icke tillika nämnde, det denna förmån tillkom endast de läkare, hvilka blifvit tillsatta på sista tiden. Här ligger dock blott ett ytterligare skäl för afslag, ty, om Kongl. Maj:t anser, att åtskilliga provincialläkare nu äro för lågt aflönade, så måste det ligga nära till hands, att de böra få fria bostäder öfver allt. Jag kan nemligen icke finna det rimligt, att det ena distriktet skall hålla dyr bostad åt sin läkare, medan det andra har läkaren så att säga gratis. Jag anser således, att Kongl. Maj:t bör beträda denna väg, nemligen att ålägga samtliga distrikten detta onus, såvida Kongl. Maj:t vill bereda större inkomster åt provincialläkarne.

Det är omöjligt, att jag kan känna förhållandet med alla desse läkares inkomster, men att alla skulle vara i behof af lönetillägg, det vågar jag bestämdt bestrida; hvadan jag icke kan annat än för min del yrka afslag å Utskottets förslag, då Kongl. Maj:t begärt dyrtidstillägg — så att säga — i klump.

Herr Gumælius: Med anledning af de sakrika upplysningar, som från olika synpunkter lemnats af de fyra talare, som haft ordet, sedan jag förra gången yttrade mig, ber jag nu att få vördsamt upprepa mitt förra yrkande om bifall till Utskottets förslag.

Herr Wigardt: Jag ber att få förutskicka en liten anmärkning, nemligen att jag i de flesta fall röstat med dem, hvilka velat iakttaga sparsamhet med statens medel det må nu lända mig till last eller beröm

— men i detta fall kan jag icke följa med de talare, hvilka yrkat afslag å förevarande hemställan. För det första anser jag, att derigenom skulle begås mot denna korps den största orättvisa, man kan tänka sig, och dessutom kan jag icke finna, att dessa tjänstemäns ställning är så pråktig; ty äfven om detta skulle vara förhållandet med läkarne i städerna, så känner jag likväl mången provinciealläkare på landet, som nått och jemnt kan berga sig, då praktiken der är högst obetydlig. Här har förut blifvit anfördt, att mången provinciealläkare i glest bebodda trakter har så vidsträckt distrikt, att han får resa 7 till 8 mil; och det är naturligt, att mången fattig får lida häraf, då det endast är i högst påträngande fall, som den fattige anlitar provinciealläkaren att göra en sådan resa; och säkert är, att mången fattig icke har tillgång att betala läkaren så, som mången annan kan göra.

Min ärade granne, Jöns Pehrsson, yttrade, att det vore för kommunerna svårt att hålla bostad åt provinciealläkaren. Jag vill i det fallet lemna en liten upplysning. I min hemort finnas tre församlingar, hvilka insågo behöfvat af att få en läkare. Jag skref till fyra eller fem af kringliggande församlingar och begärde, att de skulle hålla kommunalstämma i afsigt att bevilja bostad åt denne läkare. Härtill förklarade man sig villig i två församlingar; men i de andra sade man, att kostnaden härför blefve för stor, eller, med andra ord, de insågo behöfvat af läkaren, men hesiterade för kostnaden.

För min del anhåller jag, att Kammaren behagade bifalla Stats-Utskottets förslag, så mycket hellre som jag tror, att Kammaren, då öfriga tjänstemannakorpsen redan fått lönetillägg för 1875, skulle begå en stor orättvisa, om ett sådant tillägg nu förvägrades provinciealläkarne.

Herr Carl Isaak Bengtsson: Jag inskränker mig till att yrka bifall till Stats-Utskottets förslag, då jag tror, att desse tjänstemän, hvilka icke hafva så särdeles feta förtjenster i alla delar af riket, som man säger, äro de, som äro mest nödvändiga för samhället.

Herr Törnfelt: Då fråga är om lön åt en tjänsteman, så bör man väl taga i betraktande, hvilka förstudier varit nödvändiga för honom, innan han kan utöfva sin tjänst. Hvad då läkarne beträffar, tror jag, att de måst underkasta sig så tränga förstudier, som de fleste tjänstemän fått göra; och de behöfva icke allenast förstudier, mine Herrar, utan jag tror, att det är deras pligt och skyldighet att studera i all sin tid och följa med alla upptäckter i läkarekonsten i hela världen, så vidt möjligt är. Dessutom, om jag icke missminner mig, har läkaren sig ålagdt att hafva undseende med de fattige och icke fordra för stora afgifter af dem. Här har blifvit sagdt, att, om en fattig icke har tillgång att betala den af honom anlitate läkaren, kommunen har skyldighet att göra det. Ja! det är sannt, så vidt den fattige förut har fattigunderstöd, men eljest tror jag icke, att kommunen har en sådan skyldighet. Det skulle dessutom vara besynnerligt, om vi, efter att hafva beviljat lönetillägg åt alla andra tjänstemän, skulle undandraga oss detta i fråga om provinciealläkarne, hvilka hafva ett så maktpåliggande kall, och till hvilka man i nödens stund, då det är "periculum in mora", behöfver fly. Jag yrkar således bifall till Stats-Utskottets förslag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad; och blef, sedan propositioner gifvits å de gjorda yrkandena, Utskottets hemställan bifallen.

80:de och 81:sta punkterna.

Biföllos.

82:dra punkten.

Herr Hedin yttrade: Herr Talman! Den nu föredragna frågan går i sjelfva verket betydligt längre tillbaka i tiden, än — såsom under debatten i fjor flera gånger anmärktes — till år 1867; ty redan 1859—1860 årens Riksdag beviljade till de då nödigast befunna byggnadsarbeten vid veterinärinstitutet en summa af 13,000 R:dr. Att detta belopp ej kom att användas, antager jag hafva berott derpå, att strax efter fråga uppstod om en genomgripande ombildning af hela veterinärväsendet, äfven veterinärundervisningen deri inbegripen. Det år 1860 i Göteborg samlade nionde allmänna svenska landtbruksmötet gjorde nemligen en framställning härom till Kongl. Maj:t. Efter denna petitions hänvisning till åtskilliga myndigheters förberedande handläggning var ärendet färdigt till föredragning inför Kongl. Maj:t, när Riksdagens skrivelse af 28 Februari 1863 om veterinärundervisningens förbättrande inkom, hvarpå samma år en komité förordnades, som 1865 afgaf sitt bekanta, i 1867 års riksdagstryck tillgängliga betänkande.

Medan sålunda hela veterinärfrågan befann sig under utredning, lemnades det redan 1859 erkända behovet af förbättrade lokaler för veterinärinstitutet oafhulpet, och det beviljade anslaget blef 1869, enligt Kongl. Maj:ts förslag, affördt, ty då hade redan, nemligen å 1867 års riksdag, frågan om nybyggnader i helt annan skala varit till Riksdagens pröfning framlagd, och behovet deraf blifvit i princip af Riksdagen erkändt. Det var nemligen på grund af den ifrågasatta byggnadsplatsens otjenlighet, samt under antydning att institutet borde till någon utkant af staden förläggas, i och hvarmed man derjemte hoppades på någon kostnadsbesparing, som Riksdagen 1867 förkastade det då framlagda byggnadsförslaget, men ingalunda därför att fullständig nybyggnad ansågs behöflig.

Nu äro sedan 1859 femton år förflutna, och det långa uppskofvets verkan tecknas af 1873 års Stats-Utskott i de tänkvärda ordalagen, att det "lär få anses ostridigt, att de nuvarande byggnaderna nästan utan undantag äro sådana, att, om läroverket skulle i detta afseende blifva i sitt gamla skick, dess verksamhet komme att förlamas". Också ville 1873 års Stats-Utskott alldeles icke undanskjuta frågan, utan blott åstadkomma en minskad kostnad, om möjligt ej högre än den år 1867 beräknade.

Hur pass har nu detta lyckats? År 1867 beräknades kostnaden till 486,000 R:dr, hvaraf — under förutsättning att man skulle få igen 96,000 R:dr för östra delen af institutets tomt i kvarteret Krabaten — endast 390,000 skulle blifva direkt statsutgift. Nu beräknas den till 597,770 R:dr, hvaraf man anser sig genom försäljning af de gamla tomterna återfå minst 300,000, så att statens direkta utgift nu skulle blifva 297,770 R:dr, det är 92,230 R:dr *mindre* än den 1867 beräknade direkta stats-

utgift, hvartill Stats-Utskottet 1873 ville att kostnaden skulle sänkas. Hvad vill man mer begära, när man till och med vunnit betydligt mer, än man i fjor vågade hoppas? Tager man tillika i betraktande de stegrade prisen å arbete och materialier, är ju detta resultat särdeles tillfredsställande. Måhända kan det i verkligheten blifva än bättre. Representanten för södra Tjust trodde i fjor, att de gamla tomterna skola inbringa bortåt en half million; går den förutsägelsen i fullbordan, då sjunker den direkta statsutgiften ytterligare till 200,000, kanske till 100,000 R:dr eller till mellan $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{4}$ af hvad år 1867 såsom sådan beräknades.

Och likväl möter oss nu åter ett afslag! Hvad följderna skall blifva, har Stats-Utskottet likväl i fjor lagt oss på hjertat i de ord, jag nyss anförde. Detta utvecklades då närmare af representanten för södra Tjust. Han yttrade: "vi befinna oss verkligen för närvarande i den ställning, att, om icke snart en ombyggnad afgöres af veterinäriurättningen i Stockholm, så torde undervisningen derstädes inom kort icke längre kunna upprätthållas. Jag beder att i detta hänseende få anföras några uppgifter, som blifvit mig meddelade. De till denna inrättning hörande hus äro verkligen för närvarande i ett så bristfälligt skick, att t. ex. de anatomiska preparaten förvaras på vindar och i bodar, som förut varit magasin. Följden af denna bristfälliga omvårdnad har äfven varit, att flera af dessa preparat blifvit bortstulna, och endast den omständigheten att de varit numrerade och märkta har gjort, att man åter kunnat få reda på dem i lumpbodar och sålunda återföra dem till institutet".

Det är mig oförklarligt, att jag ej nu finner talarens namn bland reservanternes! Att så väl han som Utskottets öfriga ledamöter hade fullt allvar med sitt vitsord för nödvändigheten af nya byggnader, har man hittills så mycket hellre måst förutsätta, som en Första Kammaren tillhörande utskottsledamot, hvilken visserligen också önskade någon nedsättning i kostnaderna, i fjor uttalade den mening, att, då behofvet måste *snart* afhjelpas, Riksdagen 1874 borde bevilja medel att utgå samma år. så att följaktligen det 1873 af Utskottet, till vinnande af kostnadens minskning, föreslagna uppskof i alla fall ej skulle medföra något längre dröjsmål med arbetets fullbordan, än om penningar hade blifvit i fjor anslagna, att utgå i år.

När man, efter sådana föregående, nu lika fullt mötes med ett afslag, hvilket skall medföra den af Utskottet 1873 beskrifna och af representanten för Tjust ytterligare färglagda effekten, då måste åtminstone jag inför ett så förundransvärdt resultat enfaldeligen bekänna, att det politiska vädret blåst hvart det vill, och att jag hör dess röst, stundom ifrån Tjust och stundom ifrån andra håll, men att jag sannerligen ändå icke rätt vet, hvadan det kommer eller hvart det far.

Då jag nu haft det obehaget att nödgas med ogillande omtala Stats-Utskottets föreliggande betänkande, omfattar jag begripligtvis med nöje det osökta tillfället att erkänna en framstående förtjenst hos samma betänkande. Det har nemligen helt oföväntadt lemnat ett stöd åt en filosofisk sats, som gjort mycket buller af sig, såsom varande utgångspunkten för en hel filosofisk skola, jag menar den s. k. positivistiska skolan i Frankrike och andra länder. Hennes grundläggare ansåg sig hafva gjort

den märkvärdiga upptäckten, att menniskoanden genomlöper tre ståndpunkter, hvadan ock upptäckten benämnes "de tre ståndpunkternas lag". Det är denna stora sanning, Stats-Utskottet nu beredt en slående bekräftelse. Utskottet har från 1867 till 1874 genomlupit tre ståndpunkter. År 1867 ville Utskottet hafva en bättre byggnadsplats: det fick Utskottet 1873. År 1873 ville Utskottet hafva kostnaden minskad: det fick Utskottet 1874 vida öfver hvad det hoppats. Och 1874 afslår Utskottet utan vidare de begärda medlen. Här hafva vi sålunda de tre ståndpunkterna. Emellertid är öfverensstämmelsen med urbilden ej fullständig; snarare är det, om jag så får säga, en upp- och nedvänd likhet, ty medan den filosofiska skolans tredje ståndpunkt är och kallas den positiva, så slutar deremot Utskottet på sin tredje och sista ståndpunkt med — den rena negativiteten, ett blekladgt nej.

Om det nu går så, som Utskottet förutspått, att veterinärundervisningen förfaller, så frågas, om detta ingenting betyder. Mig vill det synas, som skulle detta kunna betyda ganska mycket för ett af landets största ekonomiska intressen. Jag anhåller att få anföra några statistiska siffror. Antalet vid 1871 års slut i vårt land underhållna husdjur — hästar, nötkreatur, får, svin — var enligt hushållningssällskapens berättelser 4,608,105, hvilken siffra säkerligen får anses snarare för låg, än för hög. Hvilken del af nationalförmögenheten representerar väl denna siffra? Jag känner ingen svensk beräkning, men några slutsatser torde kunna dragas af följande uppgifter från andra länder. En tysk statistiker uppskattar husdjursstocken i Schweiz till bortåt 300 millioner francs, i Belgien till omkring 450, i Holland till 600 millioner francs, i tyska tullföreningen till 850 millioner thaler — för åtskilliga andra länder äro siffrorna så kolossala, att det tjenar till intet att nämna dem. I våra grannländer Norge och Danmark beräknas, i det förra, årliga bruttoafkastningen till 20 millioner specier, och i det senare husdjurens värde år 1866 — deras antal var då 3,800,000, d. ä. 800,000 mindre än i Sverige 1871 — till 333 millioner francs. Man torde väl sålunda kunna till *några hundra millioner R:dr* uppskatta ifrågavarande del af vårt lands förmögenhet.

Härtill ber jag att få foga en annan, mera direkt statistisk jämförelse. Det torde vara bekant, att man inom denna gren af statistiken stundom uppställer beräkningen så, att 1 häst räknas lika med 1 $\frac{1}{2}$ nötkreatur, 1 svin lika med $\frac{1}{4}$ och 1 får lika med $\frac{1}{10}$ nötkreatur. Jag vill ej afgöra, om beräkningsgrunden är i allo lämplig eller allmängiltig, men för en jämförelse torde den vara temligen användbar. På nyss nämnda sätt räknadt, hade Danmark, på en yta af 700 geografiska qvadratmil, år 1866 en husdjursstock af 2 millioner; Sverige, på en yta af mer än 8,000 geografiska qvadratmil, nära 3 millioner. Men det förra landet hade 1867 ej mindre än 225 veterinärläkare, medan i Sverige antalet 1871 ej uppgick till 190.

Hur sakens vikt betraktas i Danmark, derom vittnar den frikostighet, hvarmed staten utrustat den nya "Veterinair- og Landbohøjskolen" vid Kjöbenhavn. Enligt "Lov angaaende oprettelse af en Veterinair- og Landbohøjskole" den 8 Mars 1856 beviljade Riksdagen för ändamålet 170,000 R:dr danskt, det är 340,000 R:dr svenskt, hvarförutom äfven den gamla, från den berömde Abildgaard's — det danska

ska veterinärväsendets grundläggare — tid härstammande veterinärskolans egendomar fingo försäljas och den därför inflytande summa användas för den nya skolan. Jag skulle också önska, att Kammarens ledamöter hade tagit kännedom om direktörens för skolan, den säkerligen äfven här välbekante *dr* E. Fengers beskrifning om skolan, der han uttalar sin oförställda glädje öfver det prydliga skick, hvori den nya inrättningen sig befinner; han prisar sålunda lifligt de vackra tak- och väggmålingarne m. m. Jag skulle önska, att Kammarens ledamöter, med denna beskrifning i minne, hade gått att bese *vårt* veterinärinstitut. Lyx önskar ingen, men hvem måste ej önska det prydliga yttre hos en läroanstalt, som i sin mån är egnad att hos lärjungarne väcka en känsla af vetenskapens höghet och majestät?

Jag tror, att man med rätta kan betrakta kostnaden för god och tillräcklig djurläkarevård såsom en försäkringspremie, som man — när olyckan skett, när en pest härjar — får bittert ångra att ej i tid hafva erlagt. Då blir det gråt och tandagnislan ibland menniskor — i kapp med kreaturens suckan. Och hvem borgar för, att ej så skall gå, om landets veterinärväsende, i stället för att ytterligare utvecklas, får förfalla? Och att *det* skall förfalla, om veterinärundervisningen förfaller, det lär svårigen kunna betviflas. Men hvem säger, att veterinärundervisningen kommer att förfalla? Det har 1873 års Stats-Utskott sagt!

Det är en lätt sak att sammanskrifva en motivering för afslag. Men — om landet blir härjadt af en boskapspest, då kommer ett framtida Stats-Utskott att författa en dyr, en mycket dyr motivering för ett helt annat beslut, än det som Utskottet nu tillstyrker oss att fatta, men hvarå jag, just af sparsamhet, yrkar afslag samt i stället bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herrar *Nyblæus* och *Lundström* förenade sig med Herr *Hedin*.

Herr *Jöns Rundbäck*: I fråga om vigten af att befrämja veterinärväsendet får jag säga, att jag helt och hållet delar siste talarens mening. Men jag är icke öfvertygad derom, att veterinärväsendet verkligen skulle bäst främjas genom att förlägga den hufvudsakliga veterinärinrättningen i Stockholm eller genom att här uppföra ifrågavarande byggnader.

Såsom Kammaren känner, aflät Kongl. Maj:t till sistlidne Riksdag proposition om anslag af 634,000 R:dr till uppförande af nya byggnader för veterinärinstitutet i Stockholm. Nu har detta belopp blifvit nedsatt med 36,200 R:dr. Såsom skäl, hvarför större nedsättning icke kunnat ske, har man åberopat stegringen af pris på materialier och arbetslöner. Betänka vi nu, att denna stegring kan med säkerhet uppskattas till 20 procent, så komma vi nödvändigt till det resultat, att antingen måste den förra gången uppgjorda byggnadsplanen varit orimligt mycket dyrbarare och vidlyftigare, än behöfligt varit, eller också är det nu framlagda kostnadsförslaget otillförlitligt och alldeles för lågt beräknadt, i hvilket sistnämnda fall den på detta förslag grundade anslagsbegäran naturligtvis icke bör bifallas. Men äfven om lämpliga byggnader för ifrågavarande ändamål kunde uppföras för ännu mindre kostnad än här beräknats, skulle

jag ej finna skäl att bifalla ett förslag uti samma syfte som denna Kongl. proposition. Den siste ärade talaren sade, att hela detta byggnadsföretag icke skulle kosta staten mera än vid pass 100,000 R:dr, emedan veterinärinstitutets nuvarande tomter skulle kunna försäljas för en half million R:dr. Den ärade talaren plägar ofta tala om logiken, men jag vill fråga honom, hvilken logik finnes i detta resonnement? Den omtalade köpeskillingen för nämnda tomter måtte väl vara statens pengar och den utgift, som med dessa pengar skulle betäckas, måtte väl vara statens utgift! Redan denna anmärkning synes mig innebära ett kraftigt försvar för Utskottets hemställan. Ännu ett skäl för bifall till denna hemställan vill jag påpeka. Under debatten i Torsdags afton yttrade samme talare, mot hvilken jag nyss vändt mig, att ortintressen ville göra sig gällande i veterinärfrågan. Mine Herrar! använder man det ordet såsom skäl mot att bevilja anslag till Skara veterinärrättning, så bör man med samma fog åberopa det såsom skäl mot anslag för veterinärinstitutet i Stockholm. Är förbättring af den ena anstalten endast att anse som en lokalfråga, så måtte det gälla lika väl om den andra. Och hänvisar man Skara att på enskild väg åstadkomma hvad i detta hänseende kan vara ortens intresse, så bör man hänvisa Stockholm till samma slags hjälpkällor. Man måtte väl ej vilja påstå, att Stockholms kommun är fattigare och vanmäktigare än Skara. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Men innan jag slutar ber jag att med några ord få vända mig till en talare på gotlandsbänken, hvilken härom dagen, då jag haft ordet, tog upp mitt anförande till granskning och kritik, som likväl, såsom ofta är fallet med hvad denne talare har att säga, upplöste sig i blott litet nojs och raljeri! Jag hade sagt, att här i Stockholm borde inrättas, jemte hofslagerismedja, en veterinärklinisk anstalt, och att föreståndaren för denna anstalt borde hafva namn och värdighet af professor. Dermed företog sig talaren på gotlandsbänken att raljera och menade, att det vore endast i Helsingborg, man hade liknande professorer, hvarjemte han yttrade, att jag icke hade sakkännedom i frågan m. m. Men jag kan med den i veterinärfrågan nedsatta komiténs betänkande visa honom, att så väl veterinärintitutens styrelser som Sundhetskollegium och komitén sjelf ansett som ett vilkor för veterinärväsendets höjande, att veterinärerne finge rang. Komitén har föreslagit löjtnantsrang. Således hade jag icke gripit mina tankar i detta hänseende ur luften, och det var ingalunda raljeri utan mitt fulla allvar, att föreståndaren för den veterinärkliniska anstalten borde få namn heder och värdighet af professor. Jag tror icke att jag för denna sak förtjent klander. Men vill talaren från Gotland hellre gifva den omnämnde tjänstemannen värdighet af kapten eller major än af professor, så skall det vara mig lika kärt. Emellertid ville jag säga, att den värde talarens sätt att operera mot mig i mitt tycke icke var riktigt trefligt. Men det får dock jag säga, att jag skrattade sjelf deråt, liksom hela Kammaren skrattade. Dock skrattade jag icke därför att han just syntes mig så qvick, utan derföre att, då han i denna allvarliga fråga uppträdde med sin svada och skrattade, så såg han verkligen i mina ögon ut aldeles som Mefistofeles i operan Faust. Samme talare försökte också häromdagen briljera i samma branche genom att draga fram en berättelse ur bibeln och deraf göra ett slags tillämpning på en representant från Stockholm. Han sade, att denne var

så stolt öfver en sin motion som Nebukadnezar varit öfver Babylon, och därför tycktes han vilja släppa motionären på bete såsom ett nötkreatur, så att likheten med Nebukadnezar skulle bli fullständig. Men jag skall förehålla den värde godlandsrepresentanten en annan biblisk berättelse. Han må akta sig, då han hittar på sina liknelser, ty det kan hända, att, om han reser en galge åt Mardochai, Hamann, d. v. s. talaren sjelf, blir hängd deri. Den historien kan han också läsa i bibeln.

Herr Hörnfeldt: Jag ber att få vända mig med några ord till den talare från Stockholm, som först hade ordet i denna fråga. Han har nu såsom vid ett par föregående tillfällen skarpt klandrat Stats-Utskottet, men förde dock vid detta tillfälle ett mer än vanligt humant språk. Han påstod, att Stats-Utskottet i denna fråga velat en sak det ena året och en annan det andra året och framhöll särskildt, att det skrifvelseförslag, Stats-Utskottet år 1873 tillstyrkt, gått i annan riktning än Utskottets föreliggande utlåtande. I detta kan väl ligga någon sanning, men jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att 1873 års af Stats-Utskottet tillstyrkta skrifvelseförslag förkastades i Andra Kammaren, så att icke någon skrifvelse kom till stånd. Under nuvarande förhållanden har, enligt min tanke, Utskottet icke kunnat göra annat än afstyrka den Kongl. propositionen. Utskottet har ansett, att man först borde afvakta Riksdagens beslut om grunderna för veterinärfrågans lösning. Efter det beslut Riksdagen för ett par dagar sedan fattat, torde kunna anses som Riksdagens bestämda mening, att vi icke behöfva eller böra inrätta mera än ett fullständigt veterinärinstitut. Men hvar detta skall vara beläget, är fullkomligen oafgjordt. Och den frågan torde icke vid denna riksdag kunna bringas till slut.

Den ärade talaren sade, att, då Riksdagen, förra gången denna fråga förevar, endast begärde nedsättning af anslagsbeloppet, och en sådan nedsättning nu vore åstadkommen med icke mindre än 92,000 R:dr, all rättfärdighet borde anses uppfylld. Jag måtte emellertid på något sätt hafva missförstått den ärade talaren, och kan ej begripa hvarifrån han fått den nämnda summan, ty skilnaden mellan 634,000 R:dr och 597,700 R:dr är ej mer än 36,200 R:dr. Detta är visserligen en nedsättning, men i min tanke en nedsättning af nog liten betydelse i fråga om ett företag, som går löst på en half million. Ett institut, som ej behöfver prestera mer än 12 veterinärer om året, torde icke behöfva inrättas på långt när så kostsamt som här föreslagits. Redan det föreslagna antalet af 63 rum utom källarvåningen synes mig bevisa, att inskränkningar kunna göras. Men två poster hafva i synnerhet väckt Utskottets uppmärksamhet, nemligen begärda 15,000 R:dr för stängsel och mer än 7,000 R:dr för en portvaktarstuga. Det synes mig alldeles omöjligt, att så stora summor för dessa ändamål kunna behöfvas.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Posse: För min del är jag på skäl, som här ofta blifvit framställda, fullt öfvertygad, att för vårt lands behof icke erfordras mera än ett veterinärinstitut. Jag är också af den öfvertygelse, att detta institut bör förläggas här i Stockholm hellre än i Skara. Men jag kan

dock icke bifalla den Kongl. propositionen sådan den nu föreligger, emedan, enligt min uppfattning, allt för stora anspråk i afseende på anordningen af detta institut blifvit framställda. Jag har här kostnadsförslaget i min hand och ritningarne finnas här framlagda, så att Kammarens ledamöter sjelfve kunna bese dem. Blott en flyktig blick torde vara tillräcklig att öfvertyga något hvar derom, att för ett antal af 48 elever — hvilket kan anses såsom det sannolika årliga medelantalet vid ett sådant institut — vida mindre undervisningslokal måste vara tillräcklig.

Kostnadsförslaget upptager för auditorii- och museibyggnad 215,659 R:dr, för anatomibyggnad 68,147 R:dr, för smedja och skostall 65,782 R:dr, för stall och ridhus den otroligt stora summan 91,622 R:dr, för rots- och hundstall 20,649 R:dr, för stall åt boskap, får och svin 23,020 R:dr och för portvaktarestuga med ett rum och kök 7,156 R:dr. Denna sistnämnda byggnad är ett litet hus, som, efter hvad jag föreställer mig, kunde byggas för mindre än halfva den därför upptagna summan. Men det tycks hafva varit meningen att inreda det med mycken lyx. Jag vill blott påpeka, att en kakelugn i denna portvaktarestuga är upptagen till ett pris af 160 R:dr. Det afses troligen en kakelugn med spegel. Vidare upptager kostnadsförslaget stängsel för 15,000 R:dr, deribland ett jernstaket af endast 355 fots längd för 8,875 R:dr. Dessa summor torde förutsätta mera lyx än som bör komma i fråga. Än ytterligare förekommer för planering å tomten 12,000 R:dr, för vatten- och gasledning några och 30,000 R:dr, för expropriation af jord 40,000 R:dr, för flyttning af byggnader, tillhöriga det nuvarande jägmästarebostället å Djursborg, och slutligen för oförutsedda utgifter 5,000 R:dr. Denna senare summa har öfverraskat mig mera än någon af de öfriga. Jag tror, att man vid stora byggnadsföretag vanligen plägar för oförutsedda utgifter beräkna 10 eller åtminstone sex procent på de förutsedda kostnaderna. I den här gjorda ytterst låga beräkningen af oförutsedda utgifter tror jag ligga en antydning derhän, att, em vi beviljade det begärda anslaget, vi snart finge höra, att det icke räckt till.

På de skäl, jag nu anfört, har jag biträdt Utskottets hemställan om afslag å den Kongl. propositionen i dess närvarande skick. Om man ej kan öfvertyga mig, att jag deri haft orätt, måste jag vidhålla min åsigt, och får nu yrka bifall till Utskottets hemställan.

Häruti instämde Herr *Per Nilsson* i Kulhult.

Herr Gumælius: Kammaren lär icke vänta att af mig få höra något vidlyftigt och sakrikt anförande i denna fråga, då jag naturligtvis icke kan vara särdeles hemmastadd deri. Emellertid har jag icke tvekat att begära ordet, så underligt detta kan synas.

Fyra talare hafva redan yttrat sig i ämnet. En af dem, hvilken var stadsbo, yrkade bifall till Kongl. Maj:ts proposition under framhållande deraf, att det icke ginge an att låta veterinärundervisningen förfalla. De tre öfrige, som voro landtbor, hafva alla, om jag ej misstager mig, förut varit med om att skrifva till Kongl. Maj:t och förklara, att, derest icke något sådant, som nu är i fråga, göres, så skulle veterinärundervisningen förfalla. Men nu yttrade de sig emot vidtagande af någon åtgärd.

De stödde sig dock på sinsemellan särdeles olika skäl. Den ene af dem sade, att han inom Utskottet talat för att man borde invänta det beslut, Riksdagen skulle fatta i en annan del af veterinärfrågan. Jag förmodar att han dermed syftade på frågan om anslag till ny stat för veterinärinrättningen i Skara. Men nu har Riksdagen fattat sitt beslut i den saken, och det bör icke vara den ärade talaren okänt. Efter detta af båda Kamrarne fattade beslut, synes mig, att samme talare skulle hafva någon anledning att öfvergifva den ståndpunkt, han i Utskottet intagit. Utskottet har sjelf antydt att man borde afvakta förändrade förhållanden.

Sedan Utskottet på 56:te och början af 57:de sidorna i betänkandet lemnat ett referat af hvad förut i frågan passerat — och att detta referat länder till stöd för Kongl. Maj:ts proposition lär icke behöfva påpekas — kommer Utskottet slutligen till den motivering, hvarpå Utskottet vill grunda sitt afstyrkande af bifall till propositionen. Denna, några få rader omfattande motivering består af två olika hälfter. Förre hälften innehåller ett erkännande, att det nu uppgjorda förslaget innebär en betydlig minskning i byggnadsanordningarne, men att till följd af stegrade pris kostnadsförslaget icke kunnat vidare nedbringas. Häri skulle man väl tro sig se ett skäl för bifall till den Kongl. propositionen, och man skulle vänta, att ett tillstyrkande skulle blifva slutföljden af en sådan förutsättning, men så kommer Utskottet till slut i andra hälften med en svängning af motiveringen, som lyder sålunda: "Då emellertid Utskottets berörda hemställan vid sistlidne riksdag afslogs och förhållandena sedan dess icke undergått sådan förändring, som bör kunna föranleda till ändring i Riksdagens då fattade beslut, föranlåtes Utskottet att i enlighet med nämnda beslut hemställa" o. s. v. Sedan Utskottet skrivit detta har ju emellertid den stora förändring inträffat, att Riksdagen för andra gången förklarar, att Riksdagen icke vill veta af något fullständigt veterinärinstitut i Skara.

För en stund sedan frågade jag enskildt ett par skaravänner, om de nu ändtligen tänkte låta frågan om veterinärinrättningen få sin lösning. Nej, visst icke! — var deras uppriktiga svar. De ville nog både vid denna och kommande riksdagar med all makt sträfva att hålla frågan öppen för att skaffa oss åter dessa ljufliga diskussioner om veterinäranstalterna, antagligen med lika liten framgång för Skaras intressen, men med stor utsigt att få veterinärundervisningen i landet försatt i ett alltmer otillfredsställande skick.

Stats-Utskottets ordförande uttalade nyss den bestämda uppfattning, att, då något borde i saken göras, detta borde göras i Stockholm. Han står således på helt annan ståndpunkt än den utskottsledamot, som yttrade att, då man icke velat bifalla något till Skara, man ej heller borde gifva något till Stockholm. Se det är ett tydligt uttalande — om eljest ett sådant behöfdes — af hvad som egentligen ligger i denna fråga.

Jag hade trott, att, om speciela anmärkningar mot kostnadsförslaget föranledt Utskottet att tillstyrka afslag, Riksdagen skulle med fog kunna vänta, att dessa anmärkningar något framhållits i Utskottets motivering. Nu har i stället Utskottets ordförande hasteligen och muntligt genomgått de särskilda posterna i kostnadsförslaget, men derigenom är icke lätt att vinna något omdöme om saken. Jag har icke varit i tillfälle att granska

kostnadsförslaget, men hvad angår det att Utskottets ordförande funnit så betänkligt, att oförutsedda utgifter blifvit upptagna till så lågt belopp, tänker jag mig, att denna post till äfventyrs kan finna sin rättfärdigande förklaring just deri, att öfriga poster beräknats till jembforelsevis höga belopp, och således ej böra öfverskridas.

Då jag för min del skulle önska att en gång komma ifrån detta eviga veterinärtrassel, då jag ej kan fästa synnerligt afseende vid de nu lösligen gjorda anmärkningar mot kostnadsförslaget, hvilka icke ansetts vigtiga nog att få plats i Utskottets betänkande, och då jag icke kunnat inse, att den förste talarens skäl och sifferuppgifter blifvit af han motståndare vederlagda, kan jag icke finna något hinder för mig att rösta för den Kongl. propositionen, hvartil jag yrkar bifall.

Herr Key: En ärad talare på stockholmsbänken lär, under det jag nyss var frånvarande, hafva gjort mig den äran att uppläsa en del af det anförande jag i fjol afgaf i detta ämne samt tillika uttryckt sin förvåning öfver att jag, med de åsichter jag då uttalade, icke reserverat mig mot Stats-Utskottets förslag i den nu föredragna punkten. Jag ber att med anledning deraf få upplysa honom, att jag hyser alldeles samma åsichter i år som i fjol rörande denna fråga. Jag anser fortfarande, att vi böra hafva allenast *ett* fullständigt veterinärläroverk och ingalunda två, att detta läroverk bör vara förlagdt i *hufvudstaden* samt att det skick, hvari det härvarande veterinärinstitutets byggnader befinna sig, är en riktig skandal för vårt land. Allt detta medgifver jag, och hvarje ord jag förra året härom yttrade är jag villig att, om så påfordras, ånyo upprepa. Men detta oakadt har jag biträdt Stats-Utskottets tillstyrkan om afslag å Kongl. Maj:ts ifrågevarande framställning! Då detta synes innebära en väsendtlig motsägelse, anhåller jag att få med några ord bjuda skäl för mitt handlingssätt.

Som Herrarne finna, har det i fjol framlagda kostnadsförslaget för ifrågevarande byggnadsföretag, hvilket då upptogs till 634,000 R:dr, nu blifvit nedsatt till 597,770 R:dr. Skilnaden är visserligen icke synnerligen stor, men jag vill å andra sidan erkänna, att en mängd öfverflödiga arrangementer i byggnadsväg, hvilka voro inberäknade i fjolårets kostnadsförslag, blifvit ur det nu föreliggande uteslutna, och att, om man än kan anmärka, att en eller annan post i detta senare förslag fortfarande är för högt beräknad, så finnas också andra, som upptagits till alltför lågt belopp. På det hela taget tror jag till och med att med våra tiders höga pris på arbete och materiel kostnaderna för dessa byggnaders uppförande icke böra sättas lägre. Ett staket för 15,000 R:dr! Det tycker man låter orimligt. Ja väl, men staketet skall, för att blifva varaktigt, vara af jern, och jag tror icke, att ett sådant kan fås för billigare pris. 7,000 R:dr för en portvaktarestuga är också i och för sig en dryg summa; men den skall byggas af sten, materielen är dyr, och jag vågar ej anse kostnaden för högt beräknad. Äfven detta erkänner jag villigt, och ändock har jag biträdt Utskottets förslag, af skäl, för hvilka jag nu går att redogöra.

Fem procent ränta på byggnadskostnaden, upptagen i rund summa till 600,000 R:dr, utgör 30,000 R:dr. Kostnaden för veterinärinstitutets

tjenstemäns aflöning uppgår till 24,000 R:dr förutom det nu föreslagna dyrtidstillägg, 4,800 R:dr. Sammanlägger man nu dessa summor jemte kostnaden för stipendier, 4,000 R:dr, så får man en totalsumma af 62,800 R:dr, utgörande den blifvande årliga kostnaden för veterinärinstitutet. Nu går jag till senaste årsberättelsen för samma institut. Hvad finner jag väl då? Jo, att antalet elever, som år 1872 utexaminerats från institutet och utgått som fullbildade veterinärer, utgör — hvad tro Herrarne väl! — summa *sex* stycken! En enkel division af 62,800 med 6 utvisar, att hvarje så beskaffad elev skulle årligen kosta staten mer än 10,000 R:dr; vid årets slut utgjorde de studerandes antal vid institutet inalles 15. Jag får säga, att under *sådana* förhållanden tror jag icke, att man kan stå väl till svars, om man med insigt om den ringa produkt, som åstadkommes, nu beviljar ett anslag af 600,000 R:dr. Det ligger då bra mycket närmare till hands att bevilja anslag till stipendier och dermed affärda dem, som vilja studera veterinärvetenskapen, till något institut i Köpenhamn eller Paris. Nej, mine Herrar! vill man göra något för att höja veterinärväsendet i vårt land, så får man vara betänkt på andra åtgärder än uppförande af granna hus. Ser man på uppgifter från främmande länder, så skall man finna, att antalet veterinärelever uppgår i Köpenhamn till 175, i Berlin till 400, i Dresden 90, i Brüssel 300, i Paris 400 och i Wien 500. Om vi också icke böra jemföra oss med de stora staterna, så qvarstår dock alltid att Danmark, det lilla landet, har 175 veterinärelever. Det är icke genom uppförande af vackra byggnader, som vi kunna annat än i andra hand afhjelpa det närvarande missförhållandet. Helt andra omständigheter ligga till grund för detsamma. Och jag tror, oakadt allt det vackra, som i skarafrågan häromdagen talades om bildningens inflytande på de praktiska yrkena, att man alltför mycket öfverdrifvit fordringarne för inträde vid institutet och att, förr än dessa fordringar blifva nedsatta, något allmännare intresse inom vårt land för veterinärvetenskapens studium icke är att påräkna. Det är, jag medgifver det, mycket beklagligt att så måste ske. Men det visar sig tydligt att om det får fortfara på samma sätt som hittills, så kunna vi väl bygga hus för 600,000 R:dr, men vi få inga elever. Det framgår af nyssnämnda årsberättelse, att de fleste elever åtnjutit stipendier, som uppgått till en sammanlagd summa af 4,000 R:dr. När man, detta oakadt, icke kunnat locka ett större antal elever till institutet, tror då någon af Herrarne, att man skall lyckas bättre genom att bygga vackra hus? Jag tror det icke. Och förr än det visat sig, att tilloppet af studerande ökats, förr tror jag ej heller att det är välbetänkt att lägga ut en stor summa penningar, som i viss mån måste anses bortkastade.

På grund af *dessa* skäl har jag beklagligen icke kunnat biträda Kongl. Maj:ts förslag, oakadt jag gerna medgifver, att anstaltens byggnader för närvarande befinna sig i det skick, att en förbättring är synnerligen behöflig. Jag nödgas därför anhålla om bifall till Utskottets utlatande i den föredragna punkten.

Herr Grefve Björnstjerna: Jag ber att endast med några ord få bemöta de anmärkningar, som här blifvit gjorda mot Kongl. Maj:ts förslag och vänder mig i sådant afseende i första rummet emot hvad som blifvit

anförddt af Stats-Utskottets ärade ordförande. Han framlade ritningar öfver ifrågavarande byggnadsarbeten samt uppläste åtskilliga delar af det uppgjorda kostnadsförslaget. Ja! det låter ju något när man uppräknar de stora summor som beräknas åtgå till uppförande af t. ex. en smedja. Summan vore onekligen för stor, om här vore fråga om en vanlig smedja. Men så är dock icke förhållandet; samma byggnad skall tillika innehålla boningsrum för instruktionssmeden äfvensom för de personer, som af hushållningssällskapen uppsändas för att erhålla undervisning i hofbeslagenilära. Hela öfre våningen är för sådant ändamål afsedd. På samma sätt anmärker man att en portvaktarestuga, innehållande endast ett rum och kök, skulle kosta flera tusen R:dr. Ja väl! Men byggnadsmaterielen är verkligen i våra tider så dyr att ingenting här torde kunna nedprutas; den kakelugn t. ex., som nyss omnämndes vara upptagen att kosta 160 R:dr, kan verkligen icke anskaffas för billigare pris. Det är sorgligt, men kan icke hjälpas; men, säger man, hela byggnaden är för storartad. Då man kommer fram med dylika anmärkningar borde man väl också uppgifva hvilka delar deraf äro för stort tilltagna, eller hvilka lärare fått åt sig upplåtna för många boställsrum; något sådant har jag dock icke afhört. Då frågan förra gången var före, gjordes anmärkning mot just sistnämnda förhållande. Detta har haft till följd, att antalet lägenheter för lärarne blifvit i det nu föreliggande förslaget nedsatt till det minsta möjliga. Jag tror derföre icke att man med fog kan hafva något att i detta afseende anmärka.

Den föregående talaren gjorde upp en kalkyl öfver hvad hvarje elev vid veterinärinstitutet kostar staten. Dessa byggnader, sade han, komma att kosta i rund summa 600,000 R:dr. Räntan på denna summa jemte anslag för lärarnes aflöning samt stipendier uppgår inalles till 62,800 R:dr årligen; och då de utexaminerade elevernas antal ett uppgifvet år utgjorde 6, så framginge, efter hans förmenande, att deras undervisning kostade staten alldeles för mycket. Således hela kostnaden lagd på de 6 sagda år utexaminerade, men ingenting beräknadt för de öfriga eleverne under deras 4-åriga lärokurs, ingenting för hushållningssällskapens hofslagareelever, ingenting slutligen för vetenskapens utveckling. Ja! det är också ett sätt att kalkylera, ett sätt hvarpå man kan få fram hvilka resultat som helst. Jag tillåter mig dessutom påpeka att, om man säljer den ifrågavarande gamla tomten, hvars värde efter de noggranaste beräkningar kan uppskattas till 300,000 R:dr, och afdrager denna summa från det nya kostnadsförslagets slutsamma, återstår omkring 290,000 R:dr. Det är således på detta belopp, som den värde talaren borde hafva gjort sin ränteberäkning.

En annan talare har framhållit, att man i alla fall borde sälja den dyrbara tomten. Så länge byggnaderna stå kvar derpå, förstår jag ej huru detta skall tillgå, så vida staten icke vill slå omkull hela inrättningen.

Jag återkommer nu till Herr Keys uppgift, att år 1872 icke mer än sex elever utexaminerades från institutet, hvars samtliga elevantal då endast utgjort femton. Denna uppgift är fullt riktig. Men hvarföre var antalet då så ringa? Jo! derföre att en Kongl. Maj:ts förordning kort förut utfärdats, hvarigenom bestämdes, att ingen elev finge vid institutet antagas

som ej aflagt maturitetsexamen. En sådan examen erfordrar ganska lång beredelsestid; det var derföre icke möjligt för dem, som ärnade egna sig åt veterinäryrket men icke egde erforderlig humanistisk bildning, att så kort tid efter det den nya författningen utfärdades fullgöra de dryga inträdesfordringarne vid institutet. Det ligger således i sakens natur, att elevantalet nämnda är måste hafva varit lägre än vanligt. När så är, kan man icke lägga detta elevantal till grund för blifvande beräkningar.

Jag skall nu anhålla att få med några ord vända mig mot en ärad talare från Bohuslän samt erinna honom, att jag för min del aldrig yttrat ett ord om ortintresse i fråga om Skara veterinärinstitut, icke eller velat framhålla att denna inrättning borde uppehållas af omkringliggande orter. Jag är öfvertygad att Skara veterinärinstitut verkat mycket godt. Jag skall gerna vara med om att bevilja erforderliga anslag för detsammes upprätthållande och får härmed förklara att jag kommer att rösta bifall till den för Skara begärda smedjan. Men jag föreställer mig att någon ting ännu viktigare än Skara finnes för veterinärvetenskapen i vårt land, en vetenskap, som af flertalet inom denna Kammare bör med liflig förkärlek omfattas, enär den obestridligen är för landtbruket af allra största betydelse. Ett fullt tidsenligt veterinärläroverk saknas ännu. Oaktadt allt beröm man gifvit Skara, fruktar jag dock att veterinärundervisningen och veterinärbildningen i vårt land ännu lemna mycket öfrigt att önska.

Kongl. Maj:t, som nogsamtt insett detta, har ansett enda sättet att afhjelpa detta onda vara, att verkligt bildade personer egna sig åt denna vetenskap, ty, mine Herrar, veterinärkonsten är en vetenskap lika väl som läkarekonsten, den bör då också behandlas såsom sådan och icke som ett handverk, som fallet beklagligtvis ofta nog hittills varit i vårt land. Kongl. Maj:t har derföre dels för inträde vid veterinärinstitutet i Stockholm förordat fullständig humanistisk bildning, dels föreskrifvit en så lång och grundlig kurs derstädes, att man kan vara någorlunda säker att de utgående eleverne äro verkligt vetenskapligt utbildade män.

Vid institutet i Stockholm finnas nu både tillräckliga lärarekrafter och särdeles dyrbara samlingar; man har dessutom här tillfälle att sätta sig i förbindelse med de medicinska undervisningsanstalterna, hvilket naturligtvis är af stor vikt. Veterinärinrättningen här är således i vetenskapligt afseende just hvad landet fordrar, men nödvändiga byggnader fattas deremot i hög grad. Om uppgifterna från Skara äro riktiga, äro byggnaderna der goda och lärarekrafterna, efter hvad det hittills visat sig, tillräckliga; veterinärinrättningen der kan således på tillfredsställande sätt verka sådan den är och bör vara. Alla intyga deremot, att så icke är förhållandet här i Stockholm, ja, att det är nära omöjligt för institutet att i sitt nuvarande skick fortfara. Det förefaller då i sanning besynnerligt, när talare förorda att ännu ytterligare skjuta upp byggnadsfrågan. Mine Herrar, skjuta vi upp saken mycket längre, göra vi det på samma gång omöjligt att hafva något institut i Stockholm, ty som förhållandet nu är bör det sannerligen icke fortgå. Jag har redan tagit mig friheten upplysa, det åtskilliga byggnader äro i sådant skick, att de ej kunna begagnas. Den byggnad, som är afsedd för hornboskapen, är fullkomligt obrukbar; man kan icke komma in dit utan fara att taket skall falla ner. En del af de öfriga

byggnaderna äro så bristfälliga, att, om man der under vintern insätter kreatur, hvilka äro under behandling för yttre åkommor, få de lunginflammation och dö. Då det nu visat sig, att kostnaden för de ifrågavarande byggnaderna blifvit genom försäljning af tomterna nedbringad till en betydligt mindre summa än det belopp, som 1867 års Riksdag förklarade sig vilja bevilja, kan jag icke tro, att Riksdagen nu skulle finna lämpligt vägra det begärda anslaget. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Kolmodin: Jag skall icke upptaga Kammarens tid så synnerligen länge, ty alla kraftiga skäl för ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition äro af tvänne föregående talare redan anförda. Jag har endast att konstatera det förhållande, att Stats-Utskottet vid detta tillfälle råkat i tvetalan. Utskottets högt ärade ordförande har framställt de ifrågavarande byggnaderna såsom särdeles luxuriöst och spatiöst tilltagna. En annan ledamot af Stats-Utskottet, här i min närhet, har åter förklarat, att det nu föreliggande kostnadsförslaget är så sparsamt tilltaget, att några ytterligare inskränkningar icke kunna göras. En sådan motsägelse är oupplöslig, mine Herrar. Endast ettdera kan vara sannt. Jag har emellertid sjelf tagit någon notis om förslaget, och får på grund af den kännedom, jag derom eger, ansluta mig till min ärade vän och granne och säga, att efter min tanke man nu inskränkt sig så långt, att man i den riktningen icke kan gå längre. Kostnaderna för denna smedja, som under aftonen spelat en så vigtig roll, kunna lätt förklaras, då man vet, att byggnaden är afsedd att logera icke mindre än 40 hofslagareelever, dels från kavalleriet och dels från enskilde samt länens hushållningssällskap. "Men," sade den ärade talaren, "det är likväl i alla händelser för dyrt." Mine Herrar, det är mycket, som kan synas för dyrt och ändå behöfva bekostas. Jag får för min del uppriktigt säga, att då jag hör talas om de här förskräckliga profskjutningarne med våra kanoner, så tycker jag väl, att det är bra dyrt för vårt fattiga land att hålla dessa förstörelsemaskiner med tillbehör af krut och spetskulor, men icke vill jag därför påstå, att vi skola gå tillbaka till den gamla tidens bruk och skjuta med pil och båg. Det ligger i sakens natur, att en del kostnader äro oundgängliga för civiliserade samhällen — stora eller små — om de skola kunna följa med sin tid. "Men," säger den ärade talaren, "något annat måste göras för veterinärundervisningen." Hvad är då detta *andra*? Jo, "man måste nedsätta pretentionerna för inträdet vid dessa institut; våra närvarande förhållanden medgifva icke en högre bildningsgrad och betinga billigare veterinärer". Tror då den ärade talaren, eller tror väl någon af Herrarne, att de svenska hästarnes eller kornas magar hafva en enklare konstruktion än deras vederlikars hos de stora nationerna. Jag tror för min del, att de äro beskaffade på samma sätt, att det fordras samma insigter för att sköta dem, ifall något kommer i olag; jag tror, att vi behöfva lika grundligt utbildade veterinärer som någon annan nation i världen, stor eller liten. Dertill får jag nämna, att det ligger en stor besparing uti dessa höga inträdesfordringar. En af lärarne vid institutet härstädes har till mig personligen yttrat, att derigenom, att maturitets-examen blifvit stipulerad såsom vilkor för inträde vid institutet, har det

visat sig, att man kunnat afkorta kursen med ett år. Detta är en besparing, som är väl värd att beakta; ty "tid är pengar".

Vidare sade samme ledamot af Stats-Utskottet: "här har jag en förteckning på eleverne vid institutet, och de utgöra icke mera än 15; skall man nu bygga en byggnad på 600,000 R:dr för att taga emot dessa 15 elever?" Ja, jag medger, att det är ett bra litet antal. Den ärade talaren har dock säkerligen sjelf besökt veterinärinstitutet, då han varit med om att i Stats-Utskottet vid förra riksdagen förklara, att byggnadernas beskaffenhet verkade förlamande på undervisningen. Huru kan han då vid detta tillfälle fordra, att elever i massa skola strömma till en institution, der byggnaderna bestå af eländiga ruckel, i hvilka man, snart sagdt, icke utan fara kan inträda. Jag får för min del säga, att så länge institutionen är på så sätt logerad, kan den omöjligt räkna på några elever.

Man kan, mine Herrar, här välja emellan två saker, antingen att staten upprätthåller veterinärstudiet, så att man anser det såsom en statens angelägenhet att besörja tillgången på veterinärer, eller ock att man öfverlemnar denna uppgift åt den enskilda omtanken. Efter min öfvertygelse stå vi nu vid den punkt, att vi måste välja mellan ett af dessa två. Det går icke an att år från år skjuta undan denna sak och följa samma "laisser aller"-system som hittills; ett val måste ske, och föredraga Herrarne det senare alternativet, så låten icke veterinärundervisningen pinas ihjäl af brist på bostad, utan döden den hellre såsom statsinstitution med ett enda hugg, genom att draga in alla anslag. Det vore mera ekonomiskt handladt och mera i vetenskapens intresse.

Jag har nu angifvit den ståndpunkt, på hvilken jag befinner mig i denna fråga. Mig återstår nu endast att med några ord svara en högt ärad talare på göteborgsbänken, som debatterar, om jag så får säga, något intermittent. Han svarade nemligen i dag på hvad jag sade för två dagar sedan, och dervid slutade han sitt svar med att helt enkelt hota att hänga mig. I sanning, en ganska kort och afgörande procedur med en motståndare! Jag vill dock fästa den ärade talarens uppmärksamhet på, att han borde bättre hafva läst sin bibliska historia, ty den af honom anförda berättelsen lär oss, att den, som byggde galgen, blef hängd, och att den, för hvilken den var afsedd, gick fri. Faran är således helt och hållet på Herr Rundbäcks sida.

Mine Herrar, jag tror det är på tiden, att vi få slut på denna fråga, och det kan endast ske på det sätt, att vi bifalla Kongl. Maj:ts proposition. Då jag framställer detta yrkande, må Herrarne likväl icke tro, att det sker för att slippa undan med lifvet, ty detta är ingalunda mitt motiv. Såsom nyss nämndes, är det icke jag, som är i fara. Jag yrkar, såsom sagdt, bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Sven Andreasson: Jag börjar med att förklara, att jag skall yttra mig helt kort; jag har nemligen haft tillfälle förut att tillkännagifva min åsigt i denna fråga och har nu mycket litet att tillägga. Då frågan vid förliden riksdag behandlades i denna Kammare, hade jag emot Stats-Utskottets beslut uti det då framlagda betänkandet fogat min reservation på den grund, att jag icke ansåg, att Riksdagen borde

gifva så mycket på hand för det då ifrågavarande förslaget genom att i en skrivelse till Kongl. Maj:t godkänna denna byggnadsplan. Jag uttalade då i denna Kammare de betänkligheter, som jag hyste, och vill nu icke åter upprepa desamma. Jag tror, att Stats-Utskottet har haft goda skäl för att, då frågan nu befinner sig i lika outredt skick som vid förra riksdagen, afstyrka beviljandet af det begärda anslaget.

Här har af en talare på stockholmsbänken uppgifvits, att byggnaderna icke skulle kosta 597,750 riksdaler, utan att man skulle afdraga den summa af 300,000 riksdaler, som genom försäljning af de nu för inrättningen använda tomterna skulle erhållas. Jag tror, att denna då återstående siffra är mera vilseledande än de af Stats-Utskottet lemnade uppgifter och försäljningssumman för tomterna blir ju alltid en statens inkomst, och tvärtemot äfven en talares på örebrobänken påstående kan jag icke finna Utskottets uppgifter annat än fullt riktiga. Jag fruktar för min del, att man icke kommer ifrån veterinärintitutet ens med dessa 597,750 riksdaler, utan vi torde nog få emotse efterräkningar. Vi hafva i dag beviljat en större summa till inredning af ett nybyggt statens hus, och hafva ingen säkerhet för att icke sådant äfven här vid lag kan ifrågasättas. Då vi icke äro ense om hvar inrättningen bör ligga, uti Stockholm, Skara, eller annat ställe, och frågan således är långt ifrån klar, så, på grund häraf och hvad jag förut i frågan anfört, får jag nu på det lifligaste anhålla om bifall till Stats-Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Jöns Pehrsson: Jag skall visst icke länge taga tiden i anspråk, men vill blott anmärka, att det är märkvärdigt, hvad envisheten är stor på vissa håll. En ledamot af Stats-Utskottet har sagt, att han icke tror, att någon förminskning kan åstadkommas i byggnadskostnaden, men att han likväl icke kunde bifalla Kongl. Maj:ts proposition. För min del får jag säga, att detta resonnement förefaller mig alldeles ofattligt. Det är sannerligen icke endast med afseende på byggnadskostnaderna, som jag icke vill bifalla detta anslag, utan det finnes äfven andra omständigheter, hvilka, enligt min tanke, kunna tagas i betraktande. Jag kan nemligen icke fatta, huru det väl är möjligt, att en studerande, som uti fyra års tid går här i denna fina hufvudstaden och inhemtar de lefnadsvanor, hvilka här finnas, skall kunna blifva så beskaffad, att han kan vara lämplig för att gå i stall och ladugårdar på landet och blifva en skicklig veterinär; dertill torde de blifva alltför förfinade. Vi hafva ju redan ett annat dylikt läroverk här i Stockholm, nemligen skogsinstitutet, och vill man äfven hafva veterinärintitutet här, torde man få det lika misslyckadt som skogsinstitutet. Detta är skälet, hvarföre jag, så länge som jag kan, motsätter mig att förlägga veterinärintitutet i hufvudstaden, och yrkar jag således bifall till Utskottets hemställan.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Då propositionen om veterinärintitutet i Skara var före, tog jag mig friheten att yttra, att tre olika resultat rörande de båda veterinärfrågorna kunde tänkas och bland dem ett bifall så väl till framställningen rörande nämnda veterinärintättning som den i Stockholm, hvilket

jag af flera skgl ansåg vara det önskligaste och bästa, sedan en gång två veterinärrättningar för veterinärundervisningen funnos. Kammaren har emellertid icke lemnat sitt bifall till Kongl. Maj:ts proposition rörande veterinärinstitutet i Skara. Det återstår alltså att välja mellan de två öfriga alternativen, nemligen antingen afslag å båda de af Kongl. Maj:t begärda anslagen, eller också ett bifall till hvad i denna punkt begärts för byggnader åt veterinärinstitutet i Stockholm. Ett afslag äfven härå skulle försätta oss på samma punkt, på hvilken vi alltför länge stått, med afseende på sträfvandet att göra veterinärundervisningen bättre och ändamålsenligare än den hittills, trots allvarliga och aktningvärda bemödanden af institutens föreståndare och lärare, har kunnat blifva. Hvad det ena veterinärinstitutet beträffar, så har det icke kunnat fullgöra sin skyldighet såsom önskligt varit, på grund af bristande lärarekrafter, och det andra har icke heller förmått verka såsom det bort i brist på nödvändiga och ändamålsenliga lokaler. För hvarje år blir under sådana omständigheter detta veterinärinstituts verksamhet allt mer och mer försvårad och måhända till följd deraf också elevernes antal mindre.

Här har med rätta påpekats den stora vådan, om under sådana förhållanden en större pest skulle utbryta bland våra husdjur. Om så inträffade, tror jag att man skulle få tillräckligt skäl att ångra, att man icke i tid gjort hvad som bort göras för att upprätthålla veterinärundervisningen så mycket som möjligt. Då nu det ena institutet till följd af Kamrarnes beslut icke vidare torde kunna verka för en högre veterinärbildning, så återstår att låta det andra institutet antingen utvecklas, så att det må kunna lemna landet tillräckligt många och goda djurläkare, eller ock fortsätta det oeffter rättighetstillstånd, i hvilket det länge nog befunnit sig. Det kan icke vara någon tvekan om hvad jag i detta fall anser vara det rätta, och jag får således på grund af de talade skäl, som redan blifvit anförda till förmån för den Kongl. propositionen, och med all aktning för de upprepade motskäl, samt med förbigående af hvad som först *efter* denna frågas afgörande torde böra tagas i betraktande, nemligen sänkandet af fordringarne för inträde vid institutet, förorda bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag förmodar att Kammaren torde finna det fullkomligt berättigadt, om jag är angelägen att konstatera, att jag icke lemnat någon uppgift, som icke varit fullt korrekt.

En ärad talare på norrlandsbänken undrade, hvarifrån jag tagit de beräkningar, som jag framlade då jag förra gången hade ordet. Jag vill nu söka öfvertyga honom om, att dessa beräkningar äro alldeles ovederläggliga.

1873 års Stats-Utskott yttrade i sitt betänkande N:o 10, att Utskottet föreställde sig att, "med inskränkande af byggnaderna till hvad som för ändamålet må finnas oundgängligen nödigt, kostnaderna icke borde komma att öfverstiga det belopp, som enligt Kongl. Maj:ts till 1867 års Riksdag aflåtna nådiga proposition ansetts för ändamålet erforderligt". Stats-Utskottet förklarade sig således vara belätet, om genom omarbetning af byggnadsplanen kostnaden skulle kunna så nedsättas, att den icke blefve högre än hvad som vid 1867 års riksdag för ändamålet begärts. Såsom

jag uti mitt förra yttrande anförde, var den 1867 beräknade kostnaden 486,000 R:dr. Derifrån skulle, genom att man försålde en del af tomten, afgå 96,000 R:dr; återstå således 390,000 R:dr såsom direkt statsutgift enligt 1867 års förslag. Det är följaktligen denna siffra, med hvilken 1873 års Stats-Utskott förklarar sig vara belåtet. Det nu framlagda förslaget slutar med en summa af 597,770 R:dr, och man beräknar att genom försäljning af de gamla tomterna få igen minst 300,000 R:dr — enligt Herr Keys beräkning omkring en half million — och får man nu den förstnämnda summan, så blir den direkta statsutgiften 297,770 R:dr och den skulle således med 92,230 R:dr understiga den summa, som beräknades 1867 och med hvilken 1873 års Stats-Utskott förklarar sig nöjdt. Härmed torde alltså vara afgjort, att den uppgift, som jag här lemnat om kostnaden, varit fullt korrekt.

Medan jag har ordet, ber jag att få bemöta ett par yttranden af de talare, som försvarat Stats-Utskottets förslag. Ordföranden i Utskottet menade, att en flygtig blick på de särskilda posterna i kostnadsförslaget skulle visa, att kostnaderna voro orimligt högt tilltagna. Det är dock för mig och, såsom jag förmodar, äfven för Kammarens öfrige ledamöter mycket svårt eller rent af omöjligt att, då man hör åtskilliga siffror uppläsas, afgöra, huruvida det är för mycket för det afsedda ändamålet, eller icke. Man kan visserligen imponera genom att på så sätt anföra siffror, och säga, att så och så mycket skall åtgå till en grindstuga o. s. v., men för att rätt bedöma förhållandet, torde det vara nödvändigt att något närmare sätta sig in i detaljerna af byggnadsplanen. Riksdagens mening kan dock väl ej vara, att svenska staten skall uppföra byggnader för en vigtig undervisningsanstalt i den berömda svenska ladustilen.

Då samme talare för öfrigt anmärkte, att man tagit upp en post, nemligen för oförutsedda utgifter, alltför lågt, så vittnar detta, efter min tanke, om att de öfriga kostnaderna äro så samvetsgrannt som möjligt beräknade och att man bemödat sig om att framlägga en verkligt tillförlitlig plan.

Den ärade representanten från Södra Tjust gjorde en jmförelse, som förefaller mig något betänkelig, i det att han nemligen uppgaf antalet af de för hvarje år från veterinärinstitutet härstädes utgående elever och mot detta ringa antal ställde, icke antalet af de från institutet i Kjöbenhavn för hvarje år utgående elever, utan antalet af elever, som studerade der årligen. Då han vidare talade om kostnaden, så glömde han alldeles bort att utom de elever, som från institutet härstädes utgå såsom veterinärer, här äfven undervisas tre gånger så många elever i hofbeslagning. Jag förmodar, att äfven någon del af kostnaden skall falla på dessa 18 elever, ehuru jag icke tilltror mig att kunna säga i hvilken proportion.

Då den der af samme representant anförda siffran på elevantalet i Kjöbenhavn skulle vara egnad att göra ett starkt intryck, så får jag säga, att jag anser denna siffra underkastad någon tvekan. Om jag ej miss-tager mig, uppgaf han, att eleverne vid veterinärrättningen i Kjöbenhavn vore till antalet 120, men jag ber då att få fästa uppmärksamheten på, att vid denna inrättning, som kallas "den Kongelige Veterinær- og Landbohøiskole" är anordnad en särskild kurs för landtmätare och en för agronomer, hvilka till ganska stort antal derstädes utbildas, och äro

dessa äfven inberäknade uti nämnda siffra, så blir kanhända afståndet mellan antalet af dem, som besöka veterinärinstitutet härstädes, och antalet verkliga veterinärelever i Kjöbenhavn ej så förskräckligt stort, som han sökte visa.

Herr Key: Jag ber om tillgift att jag änyo upptager tiden, men jag måste göra det, emedan riktigheten af de utaf mig lemnade uppgifter blifvit bestridd. Det skulle sannerligen vara mycket illa, om jag från Stats-Utskottets sida sökte vilseleda med några oriktiga uppgifter, och jag skall visa, att så icke heller är fallet.

Den siste ärade talaren anmärkte, att jag uti min beräkning förbi-gått eleverne i hofbeslagning. Det är mycket sannt, att jag icke upptog 18 hofslagare bland de från institutet afgångna veterinärer, men det gjorde jag med fullt uppsåt, emedan det här icke är fråga om dessa, utan om legitimerade veterinärläkare, för hvilkas utbildande man fortfarande vill ega och utvidga detta institut, och för hvilkas kompetens student-examen fordras, hvilket naturligtvis icke behöfves för hofslagare.

Jag vill emellertid stå denne talare till tjenst med en annan siffra. Han trodde, att den af mig kalkylerade kostnaden borde fördelas äfven på dessa 18 hofslagareelever. Om han slår upp pag. 23 af årsberättelsen från Kongl. Veterinärinstitutet i Stockholm för år 1872, så finner han att inkomsterna af stallet, för foder m. m., och af smedjan, för skouning m. m., uppgå till öfver 17,200 R:dr, hvilka inkomster väl också användas för att upprätthålla institutet. Der får han således nära 1,000 R:dr till hvarje hofslagare och dermed hoppas jag, att han är nöjd. Den af mig anförda siffran står alltså qvar för de egentliga veterinäreleverne.

Hvad den ärade talaren från Gotland beträffar, så sköt han som vanligt med "spetskulor" och hemställde om vi, då spetskulorna nu voro så dyra, derföre skulle skjuta med pil och båge. Ja, så må det vara! Jag vill taga ett annat exempel, nemligen med afseende å pansarskepp. Det är erkändt för dyrt för Sverige att hafva stora pansarskepp, oak-tadt nutiden ännu anser dem för att vara de bästa krigsfartyg.

Vidare talade han om att institutionen icke skulle kunna hållas vid lif, så länge byggnaderna vore i så dåligt skick. Men, mine Herrar, byggnader i och för sig gifva icke något lif, och jag vill hemställa till den ärade talaren, huruvida han tror, att, om vi till exempel byggde ett nytt Riksdagshus för några millioner, i stället för det vi nu ega, debatterna inom denna Kammare *derigenom* skulle komma att höja sig i proportion med dessa millioner.

Herr Kolmodin: Jag vill emot den siste ärade talarens yttrande blott göra en enda anmärkning. Han sade, att "byggnader gifva icke lif", men tak öfver hufvudet torde dock vara nödvändigt för *lifvets bevarande* uti vårt nordiska klimat.

Jag yrkar fortfarande bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Wigardt: Endast ett par ord för att förklara att, då jag nu kommer att rösta för bifall till Stats-Utskottets förslag i denna punkt, jag gör det hufvudsakligen derföre att, ehuru jag beklagar, det veterinär-

undervisningen i vårt land befinner sig på en låg ståndpunkt, jag icke tror, att förhållandet kan blifva annorlunda, så länge fordringarne för inträde vid veterinärinstituten äro så höga, som hittills. Nu är ju nemligen föreskrifvet, att studentexamen fordras för inträde dit, och vid sådant förhållande tror jag sannerligen ej, att instituten skola kunna få många elever, ty de studenter, som duga till något, skola säkert egna sig åt andra befattningar.

Herr Ehrenborg: Det tyckes verkligen vara fara värdt, att Kammaren skall uti en hastig vändning komma att fatta ett beslut, hvarigenom staten skulle till förmån för Hernqvistska arfvingarne beröfva sig en dyrbar egendom för veterinärundervisningen, som den verkligen har, och jag kan för min del icke underlåta att i sista stunden varna därför. Då Kammaren uti 34:de punkten fattade sitt beslut, var motivet för majoriteten ingalunda att derigenom skulle vara afgjordt, att veterinärinstitutet skulle ligga just på det stället och icke på det andra, utan meningen var, att, då förslagen voro så många och frågan hvar det egentliga institutet skulle ligga och huru det skulle vara beskaffadt ännu vore outredd, man önskade hålla denna fråga öppen för bättre utredning. I full konsekvens med detta beslut borde Kammaren, efter min åsigt, äfven handla i denna punkt och från denna synpunkt yrkar jag bifall till Stats-Utskottets förslag och afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Öfverläggningen var slutad. Herr vice Talmannen framställde, enligt de yrkanden som förekommit, propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som på afslag derå och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet aflättna nådiga proposition; och ansåg Herr vice Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering blef emellertid begärd och företogs alltså enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd omröstningsproposition, så lydande:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 82:dra punkten af dess utlåtande N:o 20 a,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej:

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts i ämnet aflättna nådiga framställning.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 118 ja mot 38 nej hvadan Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

Rörande

Rörande 83:dje punkten anförde :

Friherre Ericson: Kammaren kan med skäl vara ledsen på denna diskussion om veterinärrättningar, och jag ber således om ursäkt för att jag nu ytterligare upptager Kammarens tid; men jag har haft en från Utskottet afvikande mening i fråga om det uti den nu föredragna punkten af Utskottet afstyrkta anslag till veterinärrättningen i Skara. Denna fråga är alldeles oberoende af den strid, som i förgår afton här föregick. Det gäller här icke att ställa Skara veterinärinstitut i likställighet med Stockholms, utan att blott till någon del göra det möjligt för det förstnämnda institutet att utbilda veterinärer. Då jag nu yrkar afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition, har jag för detta mitt yrkande, efter min tanke, ett godt stöd uti den af Utskottet anförda motivering, och jag tror äfven, att mina ärade kamrater inom Stats-Utskottet icke skola vara så synnerligen mot detta anslag, men de ansågo, att då de afstyrkt byggnadsanslaget till Stockholm, vore det äfven skäl att afslå byggnadsanslaget till Skara veterinärrinstitut. Jag tror för min del icke, att det är nödvändigt göra det, ty, efter min uppfattning, stå dessa båda frågor alldeles oberoende af hvarandra. Till stöd för min åsigt skall jag anhålla att få uppläsa hvad Utskottet uti sin motivering vid 34:de punkten af detta utlåtande anført; det säger nemligen:

“Beträffande veterinärrättningen i Skara hemställde nämnda komité, att densamma fortfarande borde bibehållas såsom en veterinärsjukvårdsanstalt, med ändamål derjemte att meddela undervisning i veterinärkunskapen och särskildt den del deraf, som afsåge hofbeslaget, i hvilket sistnämnda hänseende vid inrättningen skulle finnas en hofbeslagssmedja, der undervisning i hofbeslagsläran borde meddelas.”

Det är ju icke något annat, som, såsom Herrarne veta, är uti den Kongl. propositionen begärdt, än anslag till en smedja, inventarier och verktyg till densamma o. s. v. Denna fråga är således alldeles fristående från den, hvarom diskuterats, och jag anhåller derföre, att denna Kammaré måtte, i likhet med Första Kammaren, bevilja det af Kongl. Maj:t begärda anslag af 10,000 kronor för att sätta denna inrättning i Skara, hvilken under så många år varit till gagn icke allenast för provinsen, utan äfven för hela landet, i tillfälle att åtminstone försöka fortsätta med sin gagnande verksamhet.

Jag anhåller således om bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å Utskottets hemställan.

Grefve *Björnstjerna* instämde med Friherre Ericson.

Herr Granlund: Lika med den föregående talaren anser jag, att denna fråga icke står i sådant samband med den, hvarom 34:de punkten af detta utlåtande handlar, att man skulle afslå denna punkt derför, att man afslagit den 34:de. Det kan väl icke vara Riksdagens mening, att denna veterinärrättning i Skara skall lemnas utan allt understöd från staten, och hvad den bäst nu behöfver är en hofbeslagssmedja samt in-

ventarier dertill och annan undervisningsmateriel. Vid behandling af den 34:de punkten förundrade sig en talare öfver att kostnaderna för åtskiligt vid Skara veterinärinrättning och deribland för en sådan smedja voro så billigt beräknade, och det är verkligen billigt begärdt 10,000 kronor för smedja och inventarier samt undervisningsmateriel, då kostnaden för en smedja vid veterinärinstitutet i Stockholm skulle uppgå till 65,000 kronor; men det torde väl icke böra läggas inrättningen till last, utan tvertom bevisar hushållning.

Jag tror, att det i landsorten är ett stort behof att få flere skicklige hofslagare, än som nu finnas. Efter hvad jag har mig bekant, har från Skara äfven till våra orter kommit personer, hvilka genomgått kurs i hofslageriet; de hafva lärt andra, och denna lärdom har sedan spridit sig och verkat högst nyttigt. Jag tror således icke, att det är skäl att afslå det nu ifrågavarande anslaget, ty om Skara veterinärinrättning skall kunna fortsätta att undervisa i hofbeslag, torde det väl vara nödigt, att en smedja finnes, och jag yrkar därför bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Posse: Jag skall icke besvära Kammaren med någon lång diskussion i denna fråga, utan inskränker mig till att helt enkelt yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats slutad, gåfvos propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på yrkandet att, med afslag å berörda hemställan, Kongl. Maj:ts nädiga framställning i ämnet måtte bifallas. Herr vice Talmannen förklarade sig anse röstöfvervigt förefinnas för Utskottets förslag; men då votering begärdes, blef i anledning deraf en omröstningsproposition af följande lydelse nu uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller, hvad Stats-Utskottet hemställt i 83:dje punkten af dess utlåtande N:o 20 a,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts i ämnet afåtna nädiga proposition.

Voteringen, i vanlig ordning företagen, utföll med 66 ja mot 65 nej; och hade således Utskottets hemställan bifallits.

84:de och 85:te punkterna.

Biföllos.

86:te punkten.

Litt. a.

Momentet bifölls.

Litt. b.

Härvid anförde:

Herr Hedin: Jag skulle stanna i förbindelse till Stats-Utskottet, om någon af dess ledamöter ville lemna mig välvillig upplysning, om Utskottet haft förevarande fråga i betraktande från någon annan synpunkt än den i Kongl. Maj:ts proposition angifna, och särskildt om Utskottet tagit i öfvervägande Vetenskapsakademiens framställning till Kongl. Maj:t rörande intendenternes likställighet i löneförmåner med universitetens professorer. Jag förstår ej, huru Vetenskapsakademiens intendenterna kunna räknas till de embets- och tjänstemän, för hvilka — såsom det heter i 41:de punkten af bil. 7 a till statsverkspropositionen — "afföring icke bort slutligen närmare bestännas utan föregående närmare utredning". Det förefaller mig, som om lämpligheten af en definitiv löne reglering för intendenterna vid Vetenskapsakademien borde framställt sig för Utskottets blick redan vid första befattningen med Kongl. Maj:ts proposition i denna del, ty frågan är af den natur, att en närmare utredning af saken, sådan som ansetts erforderlig i fråga om en mängd öfrige embets- och tjänstemän, här knappast behöfves. Jag kan icke ens fatta, hvori en sådan utredning skulle bestå. Jag har icke hört ifrågasättas, att någon af dessa intendantsplatser skulle indragas, och ej heller torde någon närmare utredning behöfvas derom, att 3,500 och 4,000 riksdaler äro alltför låga lönebelopp för personer i den ställning, som ifrågavarande intendenterna innehafva. Dertill kommer nu, att de embetsmän, som äro afförade af Vetenskapsakademiens egna medel, "befinna sig i bättre vilkor än de med statsmedel afförade intendenterna vid statens naturhistoriska museum. Då jag således icke vet, hvad man skulle hafva att närmare utreda i denna fråga eller hvarföre ej ifrågavarande embetsmäns löner skulle kunna definitivt regleras lika väl som lärarnes vid elementarläroverk, pedagogier och seminarier, så skulle det vara mig kärt att få veta, om Utskottet egnat någon närmare uppmärksamhet åt denna sida af saken, och jag anhåller att få upplysning härom i förhoppning om ett bättre resultat vid nästa riksdag, derest Utskottet ej anser någonting kunna göras redan nu.

Grefve Posse: Jag medger, att den anmärkning, som Herr Hedin framställt, har skäl för sig, och jag får med anledning deraf upplysa, att till Stats-Utskottet inkommit jemte öfriga handlingar Vetenskapsakademiens utlåtande till Kongl. Maj:t, innehållande förslag till definitiv reglering för Vetenskapsakademiens embets- och tjänstemän, och för min del tror jag, att detta förslag väl kunnat godkännas, och att man på grund

deraf kunnat göra framställning till Riksdagen om definitiv löneroglering, men jag anser, att Utskottet handlat klokt, då Utskottet icke framlagt ett dylikt förslag, emedan Kamrarne då lätt kunnat mota med den invändning, att Kongl. Maj:t icke pröfvat frågan. Detta har varit skälet, hvarföre Utskottet icke velat gå längre, än Kongl. Maj:t begärt. Utskottet har i fråga om dyrtidstillägg för Akademiens tjenstemän ansett sig icke böra afvika från den allmänt antagna grundsatsen. För min del skulle jag väl hafva velat gå längre, om jag hade trott, att ett förslag i den riktningen medfört äsyftad verkan. Nu yrkar jag bifall till Utskottets hemställan.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departmentet Herr Statsrådet Wennerberg: Den framställning till Kongl. Maj:t, som på nådig befallning afgafs af Vetenskapsakademien, rörande löneroglering och tillfälligt lönetillskott för dess tjenstemän var icke den enda af sådan beskaffenhet, å hvilken ett lika afseende af Kongl. Maj:t fästes. I Kongl. Maj:ts proposition rörande lönetillägg är första stycket så lydande: "Sedan Eders Kongl. Maj:t — — — nästkommande år". På grund af detta Kongl. Maj:ts beslut, rörande dyrtidstillägg för embets- och tjenstemän under statsdepartementen, kom frågan om löneroglering för intendenterna vid Vetenskapsakademien att åtfölja de öfriga frågorna af samma slag. Af det anförda framgår, att undantag gjorts endast för lärarna vid elementarläroverken, seminarierna och pedagogierna. Under erkännande af behofvet af en definitiv löneroglering för Vetenskapsakademiens intendent och i förhoppning, att en sådan snart kommer att ske, har jag endast velat lemna upplysning om orsaken, hvarföre ett förslag till en sådan nu icke blifvit af Kongl. Maj:t framställt.

Överläggningen var slutad. Momentet bifölls.

87:de -- 107:de punkterna.

Blefvo äfvenledes bifallna.

108:de punkten.

I anledning af hvad Utskottet i denna punkt hemställt yttrade:

Herr Per Nilsson i Espö: Jag har icke begärt ordet för att klandra Utskottet, derföre att Utskottet afstyrkt min motion, utan för att uttala min enskilda åsigt i frågan och de skäl, som föranledt mig att vid riksdagen framlägga denna motion.

Om man tager Sveriges historia i handen och läser deri, finner man att, såsom en stor häfdatecknare yttrat, svenska folkets historia är dess konungars historia, men söker man upplysning om svenska samhällets utveckling i hvad den rör sjelfva folkets historia, så finner man, att denna i sjelfva verket icke är skriven, och den kan ej heller fullständigt skrivas, förrän vi erhållit ett etnografiskt, konst- och kulturhistoriskt museum. Syftmålet med min motion är att söka afhjelpa bristen på ett dylikt

museum. Inom den konst- och kulturhistoriska samling, hvars inköpande af staten jag ifrågasatt, finnas många dyrbara minnen af våra förfäder anda från deras äldsta kultur intill nuvarande tid. När kristendomen infördes i vårt land, sökte man förstöra allt, som bar vittne om våra hedniska förfäders lefnadssätt och odling, men dessa hade varit försigtigare än vi äro, ty de hade i de dödads grifter nedlagt sina vapen och husgeråd, och det har lyckats den senaste forskningen att der upptäcka många värdefulla kulturhistoriska föremål. När sedan reformationen började, sökte man förstöra allt, som rörde medeltidens historia, äfven om detta hade aldrig så högt kulturhistoriskt värde. I den Hammerska samlingen finnas dock förvarade så ofantligt många och värdefulla minnen af våra förfäders lif, att det i sanning för fosterlandsvännen skulle vara hårdt att se dem skingrade på den utländska marknaden.

Det kan väl tyckas, att inköpssumman 120,000 pund sterling är väl stor, isynnerhet vid jämförelse med den approximativa uppskattning, som blifvit gjord inom Ecklesiastik-departementet, och enligt hvilken värdet af de ifrågavarande samlingarne icke skulle uppgå till mer än 720,000 riksdaler. Jag känner icke de värderingsmän, som gjort denna uppskattning, men jag kan tryggt påstå, att de icke begripit hvad konstföremålen nu gälla i utlandet. Jag kan visa den värdering, som skett med den person, som köpt den Hammerska samlingen. Denna är delad i 50 grupper, med en fast summa för hvarje grupp, hvilka sammanräknade med ränteför-luster gör 120,000 pund, och egarne hafva förklarat sig beredvilliga att behålla två eller tre grupper efter det dessa grupper åsatta värdet, så att köpesumman icke skulle blifva så stor.

Då vi nu sakna ett museum för utvecklingen af vår inhemska konst-industri, vore det fördelaktigt att ega denna samling, för att deraf göra ett urval för ett sådant museum, hvarjemte man kunde utvälja hvad som vore behöfligt för komplettering af samlingarne i Nationalmuseum. Hvad som blefve öfver kunde försäljas på offentlig auktion, och jag är öfvertygad, att en sådan försäljning skulle inbringa en icke obetydlig summa. Man har invändt, att då ifrågavarande samling år 1871 hembjöds staten, fordrade egaren endast 400,000 specier, men det är att märka, att samlingen då innehöll endast 100,000 nummer, hvaremot den nu uppgår till 120,000 nummer, så att man icke kan undra på att köpesumman stigit. Jag vill icke trötta Kammaren med att tala om dessa rika samlingars stora värde, ty jag tror det är känt, då egaren så beredvilligt visat dem för alla, som velat taga dem i betraktande.

Jag har äfven hört en eller annan invända, att, om vi köpa denna samling, skulle vi vara nödsakade att bygga ett palats att förvara den uti, men för närvarande eger det lyckliga förhållandet rum, att man för detta ändamål möjligen skulle kunna få disponera den s. k. stadsgården, hvilken eges dels af Stockholms stad och dels af staten till följd af det fastighetsutbyte med ryska regeringen, som Riksdagen nyligen bifallit. Jag tror, att Stockholms stad med beredvillighet skulle öfverlemna denna byggnad, af hvilken staden nu har ringa inkomst, till ett konst- och kulturhistoriskt museum, och den som sett lokalen vet hvilka charmanta salar der finnas. Om vi med förenade krafter göra denna uppoffring, skall efterverlden säkert blifva oss därför tacksam. Det förhåller sig med

staten som med den enskilde; när det är ondt om kapital, får man blott tillfredsställa de naturliga behoven och blir tvungen att låta de materiella intressena segra, men, när hans tillgångar det tillåta, vill den enskilde gerna offra något på sin själs odling, och så bör äfven staten, när det är öfverflöd i statskassan, göra uppoffringar för de högre och ideella intressena. Det är hög tid, att vi söka förvara våra gamla minnen, ty man finner i tidningarne, huru utländingar annonsera, för att få köpa hvad som ännu finnes kvar af fornordiska husgeråd och gammal nordisk husslöjd, och den enskilde är ursäktad, om han vänder sig till de utländska köparne, emedan de betala väl, men på detta sätt lockas våra forntida minnen allt mer och mer ifrån oss.

För några år sedan skref en utmärkt naturforskare följande ord, hvilka vi böra lägga på hjertat: "Hvad slättländerna vid Medelhafvets kuster voro för den romerska och grekiska bildningen, det skola Kattegats och Östersjöns kuster blifva för den förhistoriska forskningen".

Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan och bifall till min motion, och jag vågar begära votering, ehuru jag väl inser, att jag icke får många på min sida.

Herr A. Rundbäck: I likhet med den föregående talaren vill jag icke klandra Utskottet, utan tvertom hembära Utskottet min tacksamhet för dess behandling ej mindre af 8:de hufvudtiteln i allmänhet än af förevarande punkt i synnerhet. Då vi vid denna sena timma böra afhålla oss från att hålla långa predikningar, vill jag helt enkelt yrka bifall till Utskottets hemställan, som tillräckligt talar för sig sjelf.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Herr vice Talmannen upptog de yrkanden, som blifvit gjorda, och gaf, i öfverensstämmelse med dem, propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som ock på afslag derå och bifall i stället till det förslag, som Herr P. Nilsson i Espö uti sin rörande denna fråga afgifna motion framställt. Den förra propositionen fann Herr vice Talmannen vara med öfvervägande ja besvarad; men då Herr Per Nilsson begärde votering, blef alltså en omröstningsproposition af följande lydelse nu uppsatt, justerad och anslagen.

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 108 punkten af dess utlåtande N:o 20 a,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan bifallit det förslag som blifvit framställt i den af Herr Per Nilsson i Espö afgifna motion, N:o 114.

Omröstningen försiggick; och visade sig vid röstsedlarnes sammanräkning, att 107 ledamöter röstat ja, mot 20 som röstat nej, hvadan Kammarern bifallit Utskottets hemställan.

De vid utlåtandet fogade *tabeller* godkändes med de ändringar deri, som blefve en följd af sådana Kammarerns beslut, hvilka voro afvikande från Utskottets förslag.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammarerns ledamöter åtskildes kl. 12 på natten.

In fidem
H. Husberg.